

SRPSKO-RUMUNSKI ODNOSI I STATUS VLAŠKE NACIONALNE MANJINE U SRBIJI

Studija praktične politike

IZDAVAČ

ISAC fond

Centar za međunarodne i bezbednosne poslove
Kapetan Mišina 5
11000 Beograd
www.isac-fund.org

IZVRŠNI IZDAVAČ

Nikola Petrović

AUTORI PUBLIKACIJE

Igor Novaković, glavni istraživač, ISAC fond
Nenad Đurđević, koordinator, Forum za etničke odnose

ISTRAŽIVAČKI TIM

Igor Novaković, glavni istraživač, ISAC fond
Nenad Đurđević, koordinator, Forum za etničke odnose
Jelena Kajganović, saradnik na projektima, ISAC fond

SARADNICI NA ISTRAŽIVANJU

Alisa Kockar
Branislav Tođer

DIZAJN I PRIPREMA ZA ŠTAMPU

Nenad Baćanović

ŠTAMPA

Colografx

Beograd,
2015. godine

ISBN

978-86-86383-22-8

Mišljenja i stavovi u tekstu predstavljaju isključivo stavove autora publikacije.

OVO IZDANJE JE OBJAVLJENO KAO DEO PROJEKTA PODRŽANOG OD STRANE
AMBASADE KRALJEVINE NORVEŠKE U SRBIJI

Sadržaj

Skraćenice	5
Sažetak	7
Preporuke	9
Bilateralni odnos Rumunije i Srbije i pitanje položaja manjina u Srbiji	9
Manjinsko zakonodavstvo i uloga nacionalnih saveta	10
Identitet i identitetska pitanja	10
Sloboda veroispovesti i crkvena pitanja	11
Obrazovanje, informisanje i ostala pitanja vezana za održanje vlaške i rumunske nacionalne manjine u Srbiji	12
Uvod	13
Rumunija i Srbija. Rumuni i Vlasi u Srbiji	16
1. Rumuni i Vlasi kao manjinske zajednice u Srbiji i rumunsko-srpski odnosi – skica bilateralnog pitanja	19
1.1. Bilateralni odnosi Srbije i Rumunije	19
1.2. Vlasi i Rumuni kao manjinske zajednice u Srbiji.....	22
1.3. Status i poštovanje prava manjina – odnos Srbije i Rumunije	23
2. Rumunski pogled na pitanje istočnoromanskih manjina i njihovih jezika u Jugoistočnoj Evropi	27
2.1. Istočnoromanske manjine u Jugoistočnoj Evropi i odnos Rumunije prema njima – kratak istorijski pregled	27
2.2. Manjinska politika Republike Rumunije – kratak pregled	29
2.3. Rumunska politika prema istočnoromanskim grupama unutar i van granica Rumunije	30
<i>Prikaz slučaja: Odnos zvaničnog Bukurešta prema aromunskoj zajednici (tzv. Cincarima) u Rumuniji i drugim zemljama Jugoistočne Evrope</i>	32
<i>Pregled odnosa Moldavije i Rumunije i uticaj Rumunije na druge istočnoromanske grupe</i>	33
2.4. Odnos predstavnika elite u Rumuniji prema pitanju položaja i statusa vlaške nacionalne manjine u Srbiji	36
3. Status i položaj nacionalnih manjina u istočnoj Srbiji – Vlasi i Rumuni	39
3.1. Okvir manjinske politike u Srbiji	39
3.2. Brojnost i predstave. Kako Vlasi sebe vide.....	44
3.3. Ključna identitetska odrednica – pitanje jezika i pisma	77
3.3.1. Međunarodne institucije i pitanje vlašskog jezika i pisma.....	50
3.4. Uživanje manjinske autonomije vlaške nacionalne manjine u oblastima predviđenim zakonom i međunarodnim dogovorima.....	51
3.4.1. Obrazovanje.....	52
3.4.2. Informisanje, službena upotreba jezika i pisma, kultura.....	54

4. Delovanje Rumunske pravoslavne crkve u istočnoj Srbiji i srpsko-rumunski odnosi	57
4.1. Pravni kontekst delovanja crkava i verskih zajednica u Srbiji i pitanje odnosa s Rumunskom pravoslavnom crkvom.....	57
4.2. Istorijski kontekst odnosa dveju crkava	59
4.3. Odnosi dveju crkava, hronologija dešavanja na terenu, incidenti	61
4.4. Kako dalje	64
5. Politički procesi, građanski aktivizam i političko predstavljanje	67
5.1. Vlaški i rumunski nacionalni savet.....	67
5.2. Izbori za Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine 2006–2014.....	68
5.2.1. Izbori po elektorskom sistemu	68
5.2.2. Direktni izbori za Nacionalni savet Vlaha 2010.....	69
5.2.3. Izbori za Nacionalni savet 2014.....	71
5.2.4. Izborne nepravilnosti. Uticaj političkih partija s „nacionalnog nivoa” i politizacija nacionalnih saveta.....	72
5.3. Vlaške partije i organizacije civilnog društva – učešće u ostalim segmentima javnog i političkog života. Predstavljanje manjina u Narodnoj skupštini Republike Srbije	74
5.3.1. Političke partije i pokreti vlaške zajednice. Zloupotrebe mogućnosti registracije manjinskih partija.....	74
5.3.2. Predstavljanje manjina u Narodnoj skupštini	76
5.3.3. Civilno društvo	77
ANEKSI.....	79
1. Podaci o obrazovanju za školsku 2014/2015. godinu – rumunski jezik i vlaški govor.....	79
2. Vlaška i rumunska nacionalna manjina.....	80
3. Finansiranje rumunskog i vlašskog nacionalnog saveta	81
4. Pomoć crkvama i verskim zajednicama	82
5. Učešće pripadnika vlaške i rumunske nacionalne manjine u sudstvu	83

Skraćenice

- AP Vojvodina – Autonomna Pokrajina Vojvodina
CEFTA – Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi
DS – Demokratska stranka
EU – Evropska unija
IPA – Instrument za pretprišupnu pomoć
KEBS – Konferencija za evropsku bezbednost i saradnju
Kraljevina SHS – Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca
NATO – Severnoatlantski savez
NOPO – Nijedan od ponuđenih odgovora (politička partija)
NSPM – Nova srpska politička misao
SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SNS – Srpska napredna stranka
SPC – Srpska pravoslavna crkva
SPS – Socijalistička partija Srbije
SSP – Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SRJ – Savezna Republika Jugoslavija
SSSR – Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
OEBS – Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
REM – Regulatorna agencije za elektronske medije
RPC – Rumunska pravoslavna crkva
RTS – Radio-televizija Srbije
RTV – Radio-televizija Vojvodine
SCG – Srbija i Crna Gora (državna zajednica)
VDS – Vlaška demokratska stranka
VDSS – Vlaška demokratska stranka Srbije
VNS – Vlaška narodna stranka

Sažetak

Pitanje bilateralnih odnosa Srbije sa susedima izuzetno je važno u kontekstu procesa pristupanja Srbije Evropskoj uniji. Spoljna politika Srbije je već više od dve decenije bremenita izazovima s kojima se retko koja zemlja suočava, i na te izazove treba dati odgovor formulisanjem jasnih politika kako na unutrašnjem tako i na spoljnom planu. Proces pristupanja Evropskoj uniji vidi se stoga kao poluga kojom se može stabilizovati spoljnopolitička orijentacija Srbije, što bi doprinelo i sprovođenju preko potrebnih unutrašnjih reformi. Zbog toga u procesu pregovora uslovljavanja pojedinih država članica pitanjima isključivo bilateralnog karaktera, suštinski ne doprinose ciljevima pridruživanja i kreiranju partnerskih odnosa.

Rumunija je svoj pristanak za dodelu statusa kandidata za članstvo u EU Srbiji usloвила potpisivanjem Zapisnika sa II sednice Međuvladine mešovite komisije iz 2011, kojim se Srbija obavezala na ispunjavanje nekoliko odredaba u vezi s poštovanjem manjinskih prava građana iz istočne Srbije koji se izjašnjavaju kao Rumuni. Iako je pitanje identiteta i posebnosti vlaške zajednice, takođe pokretano tokom dijaloga i usaglašavanja Zapisnika, zasad ostavljeno po strani, jasno je da je ono ključ nesporazuma između dve zemlje.

U studiji pred vama razmatraju se dva aspekta bilateralnog pitanja između Srbije i Rumunije u vezi s položajem i statusom manjinskih zajednica: a) pravni, tiče se stepena poštovanja ljudskih i manjinskih prava građana koji se izjašnjavaju kao Rumuni u istočnoj Srbiji, kao i do sad postignutih sporazuma o ovom pitanju između predstavnika Srbije i Rumunije; b) odnos Srbije i Rumunije prema vlaškoj zajednici, kao i razvoj unutrašnje debate u samoj zajednici povodom pitanja identiteta i jezika, te mogućnosti za ostvarivanje punih manjinskih prava predviđenih međunarodnim i domaćim pravnim okvirom.

Zaključak studije je da Srbija i njene nadležne institucije moraju da insistiraju na implementaciji dogovora s Rumunijom, pre svega u vezi s obrazovanjem i informisanjem na rumunskom jeziku, kao i pravom na slobodu veroispovesti. Poželjno bi bilo da ova nastojanja ne budu ad hoc potezi, već deo sveobuhvatnog reformskog procesa koji bi imao za rezultat strateški pristup manjinskoj politici, radi pune integracije manjina u društvo u Srbiji, uz poštovanje njihovih prava.

Identitetska pitanja pojedinih zajednica ne mogu biti predmet spora između država ukoliko se time ne krše ljudska i manjinska prava, i nijedna država nema pravo da nameće identitet bilo kojoj zajednici. Kad je reč o Vlasima, njihovo pravo na identitet koji se razlikuje i od srpskog i od rumunskog (uključujući tu i pravo na standardizaciju/normiranje jezika i pisma) nesporno je prema svim međunarodnim standardima i zakonodavnom okviru Srbije. Međutim, o ovim pitanjima mogu da odluče samo pripadnici ove zajednice, u najširem mogućem konsenzusu, postignutom na osnovu inkluzivnog pristupa i dijaloga, uz eliminisanje političkih uticaja. Ukoliko se unutar vlaške

zajednice o tome postigne konsenzus, Srbija i Rumunija mogu da pomognu ovaj proces, podstičući „u dobroj volji“ dijalog i prihvatajući njegove rezultate.

Aktivan dijalog Srbije i Rumunije o ovom, kao i ostalim pitanjima, preduslov je za partnerski odnos dveju država i izbegavanje nesporazuma. Rumunija je jedan od ključnih ekonomskih partnera Srbije i unapređenje odnosa s njom predstavlja šansu za uspostavljanje aktivnije saradnje u širem regionu. U tom smislu, značajna je i nedavna inicijativa za stvaranje tzv. Krajovske grupe, kao regionalnog mehanizma koji nije koncentrisan isključivo na Zapadni Balkan i koji pomaže dijalog i međusobni odnos dveju država. Takođe, proces pridruživanja Srbije EU jeste šansa za unapređeni dijalog i svaka vrsta neprincipijelnog uslovljavanja radi rešavanja isključivo bilateralnih pitanja, delegitimiše samu ideju na kojoj je Evropska unija osnovana.

Preporuke

Bilateralni odnos Rumunije i Srbije i pitanje položaja manjina u Srbiji

1. Vlade Srbije i Rumunije treba da podstiču dalje razvijanje partnerskog odnosa dveju zemalja unapređivanjem političkog dijaloga i privredne i kulturne saradnje. Rumunija za Srbiju predstavlja jednog od najznačajnijih ekonomskih i političkih partnera, te je svaka inicijativa u pravcu jačanja međusobnih veza dobrodošla. Predlog za osnivanje tzv. Krajovske grupe koju čine Bugarska, Rumunija i Srbija daje potencijalno dobar okvir regionalne saradnje sa susedima van područja Zapadnog Balkana, i predstavlja dodatnu platformu kako za unapređenje bilateralnog dijaloga Srbije s ove dve susedne države tako i za pomaganje procesa pridruženja Srbije EU.
2. Rumunija ne bi trebalo da koristi proces evropskih integracije Srbije za rešavanje bilateralnih pitanja između dve zemlje. Proces pridruživanja pre svega podrazumeva pomirenje (ako je bilo ranijeg sukoba), jačanje dijaloga i partnerski odnos, pa uslovljavanje slabi ugled i potencijal Unije.
3. Rumunija ne bi trebalo da uslovljava Srbiju, niti bilo koju drugu državu, sopstvenim tumačenjima pripadnosti različitih grupa rumunskoj naciji, tj. „rumunskom kulturnom identitetu“. Identitet, odnosno pripadnost nekom kolektivnom identitetu, predstavlja lični izbor pojedinaca, i svaki pojedinac i grupa imaju pravo da ga slobodno izražavaju i traže od drugih da ga uvažavaju.
4. Rumunija i Srbija treba da nastave da koriste dobre usluge visokog komesara za nacionalne manjine OEBS-a, i sprovedu dogovore postignute uz njegovo posredovanje. Obe države treba da nastave aktivan međusobni dijalog i saradnju na unapređenju položaja manjina, te podstaknu rad Međuvladine mešovite komisije za nacionalne manjine Srbije i Rumunije tako što će intenzivirati susrete, obezbediti stručnu i logističku podršku za rad komisije i praćenje sprovođenja zaključaka iz zapisnika.
5. Obe zemlje treba pažljivo da razmotre preporuke visokog komesara za nacionalne manjine OEBS-a iz Bolzana/Bozena (2008) o ulozi država-matica u zaštiti sunarodnika koji žive na teritorijama susednih država, kao i Ljubljanske smernice za integraciju raznolikih društava (2012) o načinima integracije manjina i njihovim obavezama, te obavezama većinskog stanovništva. Oba dokumenta mogu poslužiti kao smernice za unapređenje položaja manjina, integraciju u društvo i države u kojima žive, kao i instrument unapređenja dobrosusedskih odnosa.

Manjinsko zakonodavstvo i uloga nacionalnih saveta

6. Iako je Srbija uspostavila napredni okvir za zaštitu i poštovanje prava nacionalnih manjina, koji u pojedinim aspektima prevazilazi međunarodne norme, nedostaje sistemski uspostavljena sveobuhvatna manjinska politika usmerena na punu integraciju manjina u društvo. Stoga je potrebno da državne institucije Srbije temeljno analiziraju ustavni i zakonski okvir zaštite i položaja nacionalnih manjina kako bi se uspostavile jasne nadležnosti institucija koje se bave manjinama. Republika Srbija treba da usvoji nacionalnu strategiju za integraciju manjina, koja bi podrazumevala i mere za veću koheziju društva. Potrebno je takođe unaprediti koordinaciju lokalnih samouprava sa znatnim procentima nacionalnih manjina i državnih institucija koje se bave manjinama, radi usaglašavanja politika i unapređivanja manjinsko-većinskih odnosa. Neophodno je i podsticati učenje manjinskih jezika i zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina u državnoj upravi.
7. Potrebno je pokrenuti dijalog o položaju i ulozi nacionalnih saveta nacionalnih manjina u Srbiji, kao institucija zaduženih za sprovođenje manjinske neteritorijalne samouprave garantovane Ustavom i zakonima, i obezbeđivanju integracije nacionalnih manjina u društvo. Takođe, treba razmotriti i reformu izbora za nacionalne savete kako bi se obezbedila veća reprezentativnost celokupnih manjinskih zajednica koje saveti predstavljaju. Neophodno je obezbediti i veću transparentnost finansiranja nacionalnih saveta tako što će postati indirektni budžetski korisnici, kao i transparentnost finansiranja nacionalnih saveta i drugih organizacija i institucija koje obezbeđuju države-matice. U dijalogu treba da učestvuju državne institucije, predstavnici manjina i civilno društvo.
8. Potrebno je sankcionisati zloupotrebu prava na registraciju manjinskih političkih stranaka. Takođe, treba smanjiti i broj potpisa potrebnih za prijavu manjinskih lista za parlamentarne izbore promenom Zakona o izboru narodnih poslanika. Što se tiče izbora za nacionalne savete, potrebno je onemogućiti zloupotrebu upisa građana u posebni birački spisak za izbore za nacionalne savete.

Identitet i identitetska pitanja

9. Srbija treba da nastavi politiku nemešanja u pitanja identiteta nacionalnih manjina. Država mora aktivno da nastoji da takvu politiku sprovede i svi zaposleni u državnoj upravi i lokalnim samoupravama. Državni funkcioneri u Srbiji treba da se uzdrže od promovisanja vrednosnih sudova oko identiteta manjina.
10. Srbija nema pravo da negira slobodno izjašnjavanje pojedinaca i grupa, i treba da podrži slobodno izjašnjavanje pripadnika vlaške nacionalne manjine. Vlaška nacionalna manjina, ukoliko se unutar nje same uspostavi široki konsenzus, ima pravo na normiranje odnosno standardizaciju jezika u procesu otvorenog i

širokog dijaloga, uz podršku stručnih, akademskih organizacija i pojedinaca. Na istovetan način, ima pravo i da usvoji rumunski jezik za svoj maternji. Stoga se pitanje eventualne standardizacije i normiranja vlaškog jezika tiče isključivo vlaške nacionalne manjine i Srbija ne treba da se meša ni na koji način, već treba samo da obezbedi uslove za neometani i otvoren dijalog. Srbija i njene institucije, uključujući i predstavnike vlaške zajednice, treba da bude spremna da ponudi dobre usluge i ekspertizu u vezi s pomenutim pitanjem ukoliko takav zahtev uputi vlaška zajednica.

11. Rumunija (niti bilo koja druga država) ne treba da se meša u pitanje izbora maternjeg jezika vlaške nacionalne manjine (niti bilo koje druge nacionalne manjine). Međutim, Rumunija može da ponudi dobre usluge i ekspertizu oko jezičkih pitanja ukoliko predstavnici vlaške zajednice to traže, imajući u vidu etničku i jezičku bliskost Vlaha i Rumuna.

Sloboda veroispovesti i crkvena pitanja

12. Potrebno je razmotriti promenu zakonodavnog okvira za delovanja crkava i verskih zajednica u Srbiji kako bi se u punoj meri omogućila sloboda veroispovesti i obezbedilo nemešanje države u crkvena i verska pitanja.
13. Vlast u Srbiji ne bi trebalo da prepusti rešavanje pitanja delovanja Rumunske pravoslavne crkve samo u dijalogu RPC i Srpske pravoslavne crkve, već treba da, uz podršku Rumunije, stimuliše pokretanje i održavanje stalnog dijaloga između dve strane, kako bi se pronašlo prihvatljivo rešenje. Loš odnos ili čak prekid odnosa dveju crkava kojima pripada većina vernika u obe države, negativno će uticati na odnos dveju država, te sporazum za obe strane treba da predstavlja imperativ. Prilikom dijaloga, crkve ne treba da insistiraju na personalnim rešenjima, ukoliko ona predstavljaju prepreku za postizanje kompromisa.
14. Srpska pravoslavna crkva bi trebalo da izađe u susret molbama vernika za uvođenje službe ili dela službe na manjinskim jezicima. Takođe, treba da bude otvorena i za uvođenje službe i na rumunskom i na vlaškom, gde god za to postoji interes i mogućnost. Srbija, kao multietnička zemlja, treba da u dijalogu sa Srpskom pravoslavnom crkvom podrži zahteve njenih vernika koji pripadaju manjinskim zajednicama.
15. Pitanje dozvole za gradnju verskih objekata ne bi trebalo da bude povezano sa stavovima jedne ili više registrovanih verskih zajednica, bez obzira na to koliki broj vernika imaju ili koliko su uticajne. Dozvole za gradnju treba da izdaju opštinske službe, isključivo na osnovu pozitivnog zakonodavstva i propisa.

Obrazovanje, informisanje i ostala pitanja vezana za održanje vlaške i rumunske nacionalne manjine u Srbiji

16. Pitanje obrazovanja na vlaškom jeziku najtešnje je povezano s pitanjem standardizacije/normiranja vlaškog jezika. Po završenom normiranju/standardizaciji (ukoliko se ovaj proces desi) potrebno je obezbediti stručnu podršku naučnih institucija u Srbiji za izradu predloga planova i programa i udžbenika za sve razrede za školski predmet vlaški govor/jezik s elementima nacionalne kulture.
17. Ministarstvo prosvete i školski odbori treba da osiguraju da se anketiranje učenika osnovnih i srednjih škola ostvaruje jedinstvenim anketnim obrascem za celu teritoriju Srbije, bez obzira na oblast ili manjine koje u tim oblastima žive. Školski odbori moraju da uzimaju u obzir rezultate anketa prilikom utvrđivanja ponude manjinskih jezika.
18. Nacionalni saveti rumunske i vlaške nacionalne manjine treba aktivno da zagovaraju uvođenje predmeta manjinski jezik s elementima nacionalne kulture kod školskih odbora osnovnih i srednjih škola gde postoji interesovanje roditelja i učenika, kako bi vlaški govor i rumunski jezik mogli biti na vreme uvršteni u ponudu jezika nacionalnih manjina.
19. Potrebno je da izborni predmet maternji jezik s elementima nacionalne kulture bude poseban u odnosu na ostale izborne predmete, poput informatike ili drugog stranog jezika (kako se ne bi preklapali), i da bude uklopljen u raspored časova tako da ga učenici mogu nesmetano pohađati.
20. Ukoliko postoji interesovanje, potrebno je stvoriti mogućnosti da učenici koji pohađaju predmet vlaški govor s elementima nacionalne kulture pohađaju i predmet rumunski jezik s elementima nacionalne kulture, i obratno. Ovakav pristup je poželjan pošto bi obezbedio ublažavanje podele koja može uticati na identitet zajednice, doprineo bi uvažavanju mogućnosti postojanja višeslojnih identiteta i onemogućio slabljenje regionalnih i kulturnih specifičnosti ove zajednice.
21. Srbija i lokalne vlasti treba da nastave da podržavaju implementaciju dogovora srpskih i rumunskih predstavnika postignutih 2012. uz posredovanje visokog komesara za manjine OEBS-a Knuta Volebeka, te da osiguraju da će TV Bor, ili neka druga medijska kuća, nastaviti da emituje informativni program na rumunskom i reemituje program RT Vojvodina.
22. Procesom privatizacije medija koji po modifikovanom planu Ministarstva kulture i informisanja treba da počne 1. jula i traje do 1. novembra 2015. godine, stvorena je opasnost od nestanka medija u istočnoj Srbiji, poput TV Bor ili lokalnih radio-stanica koje emituju programe na manjinskim jezicima. Ukoliko ovi mediji ne prođu uspešno proces privatizacije, Srbija i lokalne samouprave treba da kroz održivo projektno

finansiranje stimulišu druge medije da prihvate programske šeme ovih medija na rumunskom i vlaškom jeziku.

23. Pošto će digitalizacijom svi elektronski lokalni mediji postati regionalni (ukoliko dobiju frekvenciju), lokalne samouprave u kojima postoji znatan procenat građana pripadnika vlaške nacionalne manjine, treba da razmisle o koordinaciji izdvajanja iz budžeta za projekte medija koji izveštavaju na manjinskim jezicima. Kroz tu koordinaciju davanja, treba insistirati da mediji koji dobijaju projekte moraju da ulažu u podizanje nivoa i kvaliteta informativnog programa i produkciju programa na manjinskim jezicima.
24. Digitalizacijom će javni servis RTS imati mogućnost za više kanala, te bi bilo dobro da se deo programske šeme jednog novog kanala posveti manjinama. Informativni program na jezicima brojnijih nacionalnih manjina, uključujući i rumunski i vlaški, trebalo bi da se emituje redovno, i to na celoj teritoriji Srbije. U saradnji s matičnim državama nacionalnih manjina koje ih imaju, RTS bi trebalo da pokuša da reemituje deo programa njihovih javnih servisa, pre svega sadržaje posvećene kulturi i prosveti.
25. U opštinama istočne Srbije gde postoji dovoljan broj pripadnika vlaške i rumunske nacionalne manjine, državne institucije Srbije treba da budu spremne da što brže sprovedu sve odredbe zakona koje se tiču zvanične upotrebe jezika i pisma, komunikacije na maternjem jeziku s lokalnom administracijom, upotrebe maternjeg jezika u sudskim postupcima, izdavanja ličnih dokumenata na manjinskim jezicima, postavljanja višejezičnih obeležja itd.
26. U svim onim opštinama gde su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi, treba da se obezbedi adekvatna zastupljenost predstavnika vlaške i rumunske nacionalne manjine u opštinskim administracijama, sudstvu i policiji.

Uvod

Kompleksno manjinsko pitanje u Jugoistočnoj Evropi proizvod je specifičnog istorijskog nasleđa regiona i još uvek predstavlja moguće izvoriste nestabilnosti i izazov za demokratske vlade država u regionu da na odgovarajući način implementiraju sopstvene i međunarodne standarde koji se tiču ljudskih i manjinskih prava, kao i da formulišu politike koje će voditi ka punoj integraciji manjinskih zajednica u ta društva.

Od kraja Prvog svetskog rata etnička pitanja na prostoru Balkana predstavljaju jedan od razloga međudržavnih nesporazuma i sukoba na koje su uticale istorijske, geopolitičke, kulturne, identitetske i druge okolnosti, što je očito u novijoj istoriji Zapadnog Balkana. Nakon turbulentnih 90-ih godina i nasilne dezintegracije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, samostalna Republika Srbija (bez sporne teritorije Kosova) nije monoetnička zemlja. Prema podacima popisa iz 2011, manjine predstavljaju više od 16% ukupne populacije. Početkom XXI veka Srbija je usvojila niz reformskih zakona usmerenih ka što većoj integraciji manjina u društvo, uz garancije i proaktivne politike koje vode ka očuvanju njihovih prava. No, sama implementacija zakona, uz nepostojanje sveobuhvatne manjinske politike, stavila je Srbiju pred mnogobrojne izazove s kojima treba da se suoči na putu evropske integracije. Pitanje statusa Kosova, s druge strane, generiše stav određenih krugova elite u Srbiji koji dovode u vezu pitanja teritorijalne autonomije i manjinskih prava, povezujući ih s mogućnošću secesije drugih delova teritorije Srbije.

Rumunija takođe nije bila pošteđena međuetničkih tenzija po završetku Hladnog rata. Mađarska nacionalna manjina, uglavnom u Transilvaniji i pograničnim delovima Rumunije ka Mađarskoj, aktivno je tražila poštovanje manjinskih prava, čak i obnovu Mađarskog autonomnog regiona (koji je postojao između 1952. i 1960. godine), što je uzrokovalo porast nepoverenja većinskog stanovništva i vlade prema etničkim Mađarima, i čak strah od moguće secesije.¹ Manjinsko pitanje je preraslo u međudržavne nesuglasice između Mađarske i Rumunije, koje su konačno rešene 1996. potpisivanjem ugovora u Temišvaru (Ugovor o razumevanju, saradnji i dobrosusedskim odnosima),² čime je pitanje donekle rešeno. Od tada etnički Mađari i njihovi predstavnici učestvuju u političkom sistemu zemlje. S druge strane, Rumunija se suočila s velikim izazovima u vezi sa samosvojnošću i samobitnošću svoje nacije po završetku Drugog svetskog rata. Sovjetski Savez je anektirao deo rumunske teritorije od koje je potom formirana posebna federativna republika u SSSR-u pod imenom Moldavija. Specifično iskustvo izazvano takvim sledom istorijskih događaja koji su podrazumevali stvaranje posebne moldavske nacije i pokušaj stvaranja posebnog jezika, ostavili su dubok trag u kolektivnom shvatanju Rumuna pitanja pripadnosti rumunskoj naciji, to jest ko sve pripada

---

1) Vidi Paul Roe, *Ethnic Violence and the Societal Security Dilemma*, Routledge, 2004, str. 145–146.

2) Vidi *Treaty of understanding, cooperation and good neighbourliness between Hungary and Romania* (with appendix), Signed at Timisoara on 16 September 1996, internet [pristupljeno 12. 3. 2015], <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201966/volume-1966-I-33604-English.pdf>

rumunskom kulturnom i etničkom identitetu. To specifično iskustvo značajno utiče na trenutni odnos Rumunije prema Srbiji u vezi s pitanjem manjina.

Rumunija i Srbija. Rumuni i Vlasi u Srbiji

Rumunija i Srbija tradicionalno imaju veoma dobre odnose koji datiraju još od XIX veka. Čuvena tvrdnja da je Rumunija kroz čitavu istoriju imala samo dva prijatelja – Crno more i Srbiju, ponavlja se kao mantra na susretima zvaničnika obe zemlje. Međutim, da pored srdačnih odnosa postoje i nesporazumi, govori i pokušaj Bukurešta da uslovi dodeljivanje statusa kandidata Srbiji potpisivanjem zajedničkog Zapisnika sa II sednice Međuvladine mešovite komisije Srbije i Rumunije za nacionalne manjine (održane 20. maja 2011. u Beogradu). Ovaj događaj iznenadio je javnost u Srbiji, koja je smatrala da je Srbija ispunila sve obaveze potrebne za dodeljivanje statusa kandidata za članstvo u EU. Razlog za takav potez bio je, prema rečima rumunskih zvaničnika, tretman koji Republika Srbija ima prema etničkim Rumunima/Vlasima u istočnoj Srbiji.

Iako u zahtevima dominira pravna retorika koja se svodi na poštovanje ljudskih i manjinskih prava u skladu s međunarodnim konvencijama koje je Srbija ratifikovala, pitanje je daleko složenije i govori o drukčijem pristupu. Drugim rečima, ovo otvoreno pitanje može da se razloži na dva segmenta:

- 1) pitanje poštovanja ljudskih i manjinskih prava pripadnika rumunske i vlaške nacionalne manjine u Srbiji na osnovu međunarodnih standarda, Ustava i zakonodavnog okvira Republike Srbije, iz čega se izvodi pitanje identiteta, odnosno prava na samoopredeljenje pripadnika određene manjinske zajednice, u ovom slučaju Vlaha odnosno Rumuna;
- 2) različito gledanje na pitanje porekla, identiteta i jezika vlaške zajednice u Srbiji.

Pitanje položaja i prava vlaške manjine i njenog poistovećivanja s rumunskom nacionalnom manjinom, Rumunija zvanično postavlja još od 2007, po pristupanju u punopravno članstvo EU (mada postoje i svedočenja o interesovanju Rumunije za to pitanje još 90-ih). Međutim, podrška Rumunije onima koji sebe smatraju etničkim Rumunima u istočnoj Srbiji, seže još u prve godine XXI veka, odmah po potpisivanju sporazuma između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Rumunije o saradnji u oblasti zaštite nacionalnih manjina.³ Problem je postao aktuelan 2012. prilikom prihvatanja kandidature za punopravno članstvo Srbije u EU, i sve govori da će ta tema biti i nadalje aktuelna za odnose Srbije i Rumunije. Potpisivanjem Zapisnika s Međuvladine mešovite komisije Srbije i Rumunije za nacionalne manjine, u Briselu, 1. marta 2012, dogovoren je nastavak praćenja položaja manjina u dve zemlje, ispunjavanje dogovorenih tačaka, kao i intenziviranje rada Mešovite komisije. Ipak, u političkim

---

3) Zakon o ratifikaciji sporazuma između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Rumunije o saradnji u oblasti zaštite nacionalnih manjina, *Službeni list Srbije i Crne Gore* – Međunarodni ugovori, br. 14, 2004.

izjavama koje od tog trenutka stižu iz Bukurešta, i dalje se odlučno insistira na rešavanju otvorenih pitanja,⁴ uz čvrstu podršku Rumunije evropskim integracijama Srbije. Ostalo je, ipak, nejasno koliko će pitanje položaja manjina uticati na stav Rumunije prema članstvu Srbije u EU i njenu podršku.

Korišćenje članstva u EU kao poluge za uticaj na susednu državu nije novost, ali starije članice EU sve više s prekorom gledaju na takvo ponašanje drugih zemalja članica koje se graniče s državama kandidatima na Zapadnom Balkanu. Pojedine članice EU su više puta blokirale ili i dalje blokiraju preskakanje pojedinih lestvica na evropskom putu. Slovenija je zbog teritorijalnog spora blokirala Hrvatsku.⁵ Grčka zbog spora oko imena blokira Makedoniju. Položaj nacionalnih manjina u Srbiji može biti otvoreno pitanje i s drugim susednim državama članicama EU, ne samo s Rumunijom.

Polazna osnova ove studije praktične politike biće pre svega zasnovana na međunarodnom i domaćem pravnom okviru, te ćemo obe zajednice tretirati kao razdvojene entitete, dok izborom termina nemamo nameru da prejudiciramo ili dajemo konačni sud o nivou različitosti ili sličnosti između grupa. Takođe, smatramo i da pravo na samoidentifikovanje treba da bude slobodno. Za svrhe ove studije dovoljno je napomenuti da između Vlaha i Rumuna postoje tolike sličnosti da i među samim pripadnicima vlaške zajednice ima, s jedne strane, onih koji smatraju da su Vlasi Rumuni, a s druge, onih koji veruju da su Vlasi Rumunima srodna zajednica, ali od njih ipak odvojena.

Drugim rečima, kao pripadnike rumunske zajednice tretiraćemo one koji se eksplicitno izjašnjavaju kao (samo) Rumuni, dok ćemo kao Vlahe tretirati i one koji se izjašnjavaju kao (samo) Vlasi i one koji se izjašnjavaju kao Vlasi/Rumuni (uz sve interne diferencijacije između različitih grupa koje se često preklapaju). Činjenica je i da velika većina pojedinaca koji se u istočnoj Srbiji izjašnjavaju kao Rumuni ne negira već upravo ističe pripadnost i vlaškoj zajednici. Takođe, kako bismo napravili razliku između rumunskog jezika i vlaških govora (koje jedna grupa Vlaha želi da standardizuje, odnosno normira), koristićemo termine rumunski i vlaški jezik, bez namere da dajemo konačni sud da li je reč o odvojenim jezicima.

---

4) U skoro svakom obraćanju javnosti u vezi s procesom evropskih integracija Srbije ili bilateralnim odnosima, zvaničnici Rumunije redovno pominju ovo pitanje, npr. 2013. predsednik Trajan Basesku kritikovao je Srbiju zbog položaja manjina (Radio Slobodna Evropa, 13. 8. 2013, <http://www.slobodnaevropa.org/content/rumunijakritikuje-srbiju-zbog-manjina/25074260.html> [ili izjava bivšeg ministra spoljnih poslova Titusa Koreacana (B92, 14. 3. 2013) prilikom posete Bukureštu bivšeg ministra spoljnih poslova Srbije Ivana Mrkića, internet [pristupljeno 2. 2. 2015], http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=05&dd=14&nav_category=11&nav_id=713555

5) Najdrastičniji primer uslovljavanja bio je spor oko Piranskog zaliva između Slovenije i Hrvatske, zbog kojeg je Slovenija znatno usporila zatvaranje pojedinih poglavlja u pregovorima Hrvatske sa EU. Od tada su starije članice EU vrlo neblagonaklone prema ovoj praksi, što je verovatno motivisalo hrvatske zvaničnike da, neposredno pre pristupanja Hrvatske EU, obećaju da se po prijemu u članstvo neće ponašati slično s drugim državama kandidatima.

U tekstu se nećemo direktno dotaći pitanja etnogeneze i istorije vlaške zajednice u istočnoj Srbiji, pošto za razmatranje glavne teme ono nije od suštinskog značaja, a može otvoriti mnoga dodatna pitanja koja bi mogla produbiti unutarvlašku debatu.

Cilj ove studije je da ukaže na postojanje otvorenih pitanja, kao i na njihovu pravnu stranu, te da naglasi obaveze države (država) u vezi s ljudskim pravima i položajem manjina. Takođe, cilj je i ukazati na političku dimenziju i motive koji mogu uticati na politike usmerene ka pronalaženju prihvatljivog rešenja. I konačno, želja nam je da ponudimo preporuke za moguća rešenja. Pritom naglašavamo da cilj manjinske politike treba da bude integracija manjina u društvo uz stvaranje uslova za očuvanje njihove samobitnosti, a nikako segregacija ili asimilacija.

Istraživanje na kom je zasnovana ova studija sproveo je istraživački tim ISAC fonda, a sastojalo se od kvalitativne i kvantitativne analize dostupnih izvora, kao i serije inervjua koje su članovi tima obavili u Briselu, Bukureštu i istočnoj Srbiji.

1. Rumuni i Vlasi kao manjinske zajednice u Srbiji i rumunsko-srpski odnosi – skica bilateralnog pitanja

1.1. Bilateralni odnosi Srbije i Rumunije

Od osamostaljenja od Otomanske imperije, formalno potvrđenog na Berlinskom kongresu 1878. godine, Rumunija i Srbija u velikoj meri gaje dobrosusedske odnose. Zvanični diplomatski odnosi uspostavljeni su 1879, iako su predstavnici za komunikaciju postojali znatno pre osamostaljenja, za vreme prve vlade kneza Miloša Obrenovića (1815–1839). O nivou i važnosti odnosa između dve države govori podatak da su čak dve kraljice Srbije/Jugoslavije bile rumunske plemkinje: kraljica Natalija (Keško), supruga kralja Srbije Milana Obrenovića, i kraljica Marija (Hoencolern-Sigmaringen), supruga kralja Jugoslavije Aleksandra Karađorđevića.

Posle Prvog svetskog rata, odnosi između Rumunije i Kraljevine SHS nakratko su bili zategnuti oko pitanja Banata. Uspešnom diplomatskom akcijom dogovorena je podela te teritorije, pri čemu je veći deo, zajedno s Temišvarom, pripao Rumuniji. Takođe, iz straha od habsburške restauracije u Austriji i Mađarskoj, kao i nekog budućeg mađarskog pokušaja revizije Trijanonskog sporazuma (kojim je teritorija predratne Mađarske podeljena 1921), Kraljevina SHS i Rumunija održavaju veoma prisne odnose. Već 1920. potpisan je ugovor o savezništvu koji je postao deo mreže bilateralnih ugovora između Kraljevine SHS/Jugoslavije, Čehoslovačke i Rumunije kao osnove odbrambeno-političkog saveza triju država, kasnije poznatog kao Mala Antanta. Savezništvo je učvršćeno već spomenutim dinastičkim brakom između rumunske i jugoslovenske vladarske kuće 1922. Mala Antanta je 1933. formirana kao formalni tripartitni savez sa zajedničkim institucijama, potpisivanjem Pakta o novoj reorganizaciji na konferenciji u Ženevi. Nakon ubistva kralja Aleksandra Karađorđevića u Marselju 1934. i jačanja uticaja nacističke Nemačke, savez se 1938. raspao.

Posle rata odnosi dveju država idu uzlaznom putanjom sve do Rezolucije Informbiroa 1948. i raskola između Jugoslavije i SSSR-a. Kao jedna od država pod sovjetskom kontrolom, Rumunija je takođe zaoštrila odnose s Jugoslavijom. Smrću Staljina, odnosi se iznova znatno poboljšavaju, naročito početkom 60-ih godina XX veka, kada je započeta izgradnja sistema hidrocentrale Đerdap na Dunavu, zajedničkog jugoslovensko-rumunskog poduhvata. Međutim, iako slične u spoljnoj manifestaciji „separatnog puta u socijalizam“ (nezavisnosti ili autonomije od Sovjetskog Saveza) dve zemlje znatno se razlikuju po unutrašnjim politikama. Rumunija pod vladavinom Nikolajea Čaušeskua prolazi kroz tešku ekonomsku i političku krizu koja se završava revolucijom 1989. i Čaušeskuovim ubistvom.

Početak devedesetih Jugoslavija se raspada u krvavom konfliktu, a Rumunija se našla u nezavidnoj situaciji pošto je pokušavala da održi dobre odnose sa SR Jugoslavijom (posle 1992) pre svega zbog ekonomskih interesa. Zbog teških gubitaka svoje ekonomije (procene su između sedam milijardi i osam milijardi američkih dolara), kao i želje da umanji humanitarnu katastrofu u SRJ, Rumunija aktivno lobira kod zapadnih partnera za ublažavanje sankcija Srbiji.⁶ Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma i uklanjanjem sankcija UN, stvara se klima za unapređenje odnosa. Dve zemlje potpisuju Ugovor o prijateljstvu, dobrosusedstvu i saradnji 1996. godine.

S dolaskom predsednika Emila Konstantineskua (Emil Constantinescu) na vlast iste godine, Rumunija zauzima odlučniji stav u pravcu evropskih i evroatlantskih integracija, što podrazumeva i tvrdi odnos prema Miloševićevom režimu nakon izbijanja krize na Kosovu. Tokom vojne intervencije NATO-a u SRJ 1999, Rumunija je ustupila vazdušni prostor na korišćenje avionima zapadne vojne alijanse.

Odnosi dveju zemalja su u uzlaznoj putanji od 2000. do danas. Rumunija i Srbija imaju 119 potpisanih bilateralnih ugovora, i po tome je Rumunija na drugom mestu među susedima Republike Srbije.

Kao što je već spomenuto, 2002. potpisan je i ratifikovan sporazum između SRJ i Rumunije o saradnji u oblasti zaštite nacionalnih manjina. Sporazum je uspostavio Međuvladinu mešovitu komisiju za nacionalne manjine Srbije i Rumunije. Trenutni kopredsedavajući Komisiji (maj 2015) jesu Bogdan Auresku (Bogdan Aurescu), ministar spoljnih poslova Rumunije, i Zoran Mašić, državni sekretar u Ministarstvu prosvete Republike Srbije. Ipak, Komisija se retko sastaje i od ratifikacije sporazuma održana su samo dva sastanka, od kojih je poslednji bio 2011.

Pitanja nacionalnih manjina, odnosno položaja rumunske nacionalne manjine u Srbiji, i pitanje slobode veroispovesti predstavljaju jedina otvorena pitanja između dve zemlje. Treba spomenuti da je jedan od zahteva Rumunije još od ranih dvehiljaditih bio i otvaranje konzulata Rumunije u Zaječaru, što se i ostvarilo januara 2012.

Rumunija je podržavala Srbiju u njenom nastojanju da očuva teritorijalni integritet i suverenitet. Ona je jedna od pet država u EU koja nije priznala proglašenu nezavisnost Kosova 2008. Ovaj stav čvrsto podržava većina rumunskih zvaničnika, uključujući i bivšeg predsednika Trajana Baseskua. Međutim, od 2013, od momenta kada je zaključen Briselski sporazum između Beograda i Prištine, uz posredovanje EU, sadašnji predsednik Vlade Rumunije Viktor Ponta više puta je izjavio da postoji mogućnost priznanja Kosova.⁷

---

6) Christoffer M. Andersen, *Romania's Response to the Dissolution of Yugoslavia*, Final term paper, Central European University, 2006, str. 6

7) „Ponta: I am in favor of a rapid recognition of Kosovo. Basescu is more cautious than I am”, Antena.ro, 4. 6. 2013. internet [pristupljeno 13. 2. 2015], <http://www.antena3.ro/en/politics/ponta-i-am-in-favor-of-a-rapid-recognitionof-kosovo-basescu-is-more-cautious-than-i-am-216731.html>

Ponta je taj stav ponovio i krajem maja 2015. „navodeći da se dosta toga promenilo, uključujući i vlade”⁸

Relativno su redovne međusobne posete na visokom nivou između predsednika vlada i predsednika dveju država, kao i ministara spoljnih poslova. Samo tokom 2014. predsednik Vlade Rumunije posetio je Srbiju dva puta, u julu i novembru. Na sastanku održanom jula, Viktor Ponta naglasio je da će „Rumunija biti najodlučniji advokat Srbije za njeno članstvo u EU”⁹

Od posebnog značaja je najava osnivanja tzv. Krajovske grupe. Naime, aprila 2015, tokom trilateralnog sastanka predsednika vlada Srbije, Bugarske i Rumunije u rumunskom gradu Krajovi, Viktor Ponta predložio je stvaranje neformalnog mehanizma za saradnju inspirisanog Višegradskom četvorkom (Poljska, Mađarska, Češka i Slovačka). Prioritet je politička saradnja usmerena ka prevazilaženju međusobnih nesporazuma i podrška Bugarske i Rumunije putu Srbije ka EU. Druge prioritetne oblasti jesu saradnja u domenu energetike (obezbeđivanje sigurnog snabdevanja električnom energijom), transporta i infrastrukture.¹⁰

Odnosi se unapređuju i u drugim sferama. Rumunija i Srbija učestvuju u nekoliko regionalnih multilateralnih struktura: Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi, Organizacija za crnomorsku ekonomsku saradnju, Centralnoevropska inicijativa itd. Značajno je spomenuti da je Rumunija, zajedno s Bugarskom, učinila političku uslugu državama Zapadnog Balkana, učestvujući u proširenju Sporazuma o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi (CEFTA) na Zapadni Balkan i Moldaviju 2006. Time je neutralisala političke konotacije nekih bivših jugoslovenskih republika o tome da EU (delimično) obnavlja jugoslovenski prostor kroz zonu slobodne trgovine Zapadnog Balkana.

U programima prekogranične saradnje Srbije i Rumunije preko Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) učestvuje pet okruga u Srbiji (Severnobanatski, Južnobanatski i Srednjobanatski u AP Vojvodini, i Borski i Braničevski okrug u istočnoj Srbiji), kao i tri okruga u Rumuniji: Timiš, Karaš-Severin i Mehenditi (Timiș, Caras-Severin i Mehedinti).

Rumunija je jedan od najznačajnijih privrednih partnera Srbije. Privredna razmena dveju država beleži izuzetan rast. Izvoz Srbije u ovu zemlju konstantno raste od manje od 200 miliona USD 2005, do 934,7 miliona USD 2012. i 854 miliona USD 2013.¹¹ Od 2009. uvoz

---

8) „Romania 'could recognize Kosovo' – PM”, B92 internet portal, 27.05.2015, internet [pristupljeno 27. 05. 2015], http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2015&mm=05&dd=27&nav_id=94248

9) „Vučić: Srbija očekuje podršku Rumunije na evropskom putu”, Blic online, 17. 7. 2014 [pristupljeno 13. 2. 2015], <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/481197/Vucic-Srbija-ocekuje-podrsku-Rumunije-na-evropskom-putu>

10) „Bulgaria, Romania, Serbia Establish Craiova Group for Cooperation, Novinite, 24. april 2015, internet [pristupljeno 14. 5. 2015] <http://www.novinite.com/articles/168120/Bulgaria,+Romania,+Serbia+Establish+Craiova+Group+for+Cooperation>

11) Privredna saradnja: Srbija i Rumunija, Privredna komora Srbije, internet [pristupljeno 14. 5. 2015] <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=50&p=1&pp=0&>

iz Rumunije pokriven je izvozom Srbije u tu zemlju, odnosno Srbija ostvaruje konstantan suficit.

Srbija i Rumunija zajednički upravljaju hidrosistemom Đerdap, što ih čini značajnim partnerima u oblasti energetike, a po nekim sagovornicima ISAC-a, saradnja bi u perspektivi mogla da se proširi i na saradnju u vezi s transportom električne energije, nafte i gasa (interkonekcije). Prethodne, 2014. godine predsednici vlada dveju država Viktor Ponta i Aleksandar Vučić dogovorili su se i o izgradnji auto-puta Beograd–Temišvar.¹² Što se tiče investicija Rumunije u Srbiji, one su prilično male i 2005–2012. „neto ulaganja u novcu iznosila su 38,1 milion evra“.¹³

1.2. Vlasi i Rumuni kao manjinske zajednice u Srbiji

Rumuni i Vlasi su zvanično dve različite manjinske zajednice koje žive u Srbiji i zvanično im je priznat status nacionalne manjine. I Rumuni i Vlasi imaju svoje nacionalne savete, institucije koje, prema zakonu, imaju nadležnosti u četiri oblasti manjinske neteritorijalne autonomije: kultura, obrazovanje, informisanje i službena upotreba jezika i pisma. Ove institucije biraju se na četiri godine, prema Zakonu o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (zakon je usvojen 2009. i dopunjen 2014), i u obe zajednice biraju se na direktnim izborima, na osnovu upisa u posebne biračke spiskove nacionalnih manjina. Takođe, od 2004. Republika Srbija je na nacionalne savete prenela osnivačka i upravljačka prava nad ustanovama od posebnog značaja za nacionalne manjine iz oblasti kulture, informisanja i obrazovanja.¹⁴

Rumunska nacionalna zajednica jedna je od najstarijih priznatih nacionalnih manjina. Prema zvaničnim popisima, rumunska nacionalna manjina naseljena je u najvećoj meri u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini (AP Vojvodini), odnosno u delu istorijskog regiona Banata u okviru Srbije. Ova teritorija pripojena je Srbiji, odnosno Jugoslaviji, krajem 1918. godine, a docnije, posle Drugog svetskog rata, rumunski jezik priznat je kao jedan od zvaničnih jezika u AP Vojvodini. Završetkom „Miloševićeve ere“ i donošenjem novih zakona o manjinama, a posebno potpisivanjem bilateralnog sporazuma o zaštiti manjina između Srbije i Rumunije 2002, nastavljeno je sprovođenje politika koje afirmišu kulturu i identitet Rumuna. Nacionalni savet osnovan je 2002, ali od osnivanja traje debata da li treba u svoj sastav da uključi Vlahe iz istočne Srbije i u kom obimu.

---

12) „Auto-put Temišvar–Beograd prioritet“, B92 internet portal, 16. 12. 2014. internet[pristupljeno 14. 5. 2015], http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2014&mm=12&dd=16&nav_id=936850

13) Privredna saradnja: Srbija i Rumunija, *op.cit.*

14) Mada je Ustavni sud Republike Srbije 2014. osporio automatizam prenošenja osnivačkih prava, ona koja su već preneti ostala su netaknuta. Takođe, nacionalni saveti po zakonu imaju pravo osnivanja obrazovnih i kulturnih institucija, dok po novom Zakonu o informisanju, kao ustanove koje se finansiraju iz budžeta, saveti ne mogu biti osnivači medija, ali mogu da finansiraju njihove projekte na osnovu javnih konkursa. Međutim, u zakonu je ostavljena mogućnost da nacionalni saveti mogu biti osnivači fondacija koje potom mogu biti osnivači medija.

Veći deo teritorije koju naseljavaju Vlasi, integralni je deo Srbije od zvaničnog sticanja autonomije 1830. u okviru Otomanske imperije, odnosno, u slučaju Timočke krajine, od 1833. Na ranim popisima (od 1859. pa nadalje) Vlasi su kao etnička grupa redovno navođeni sve do popisa 1884, kada su prvi put navedeni kao Rumuni. Na popisu iz 1921. u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina SHS) navodili su se isključivo veroispovest i maternji jezik stanovništva, te su bile date kategorije za izjašnjavanje – rumunski i cincarski jezik.¹⁵ Na prvom popisu posle Drugog svetskog rata paralelno se javljaju dve kategorije, Rumuni i Vlasi, od kojih se, prema rezultatima popisa, pripadnici prve kategorije nalaze uglavnom u Vojvodini, u Banatu, dok se drugi nalaze mahom u istočnoj Srbiji.¹⁶ Iako u kasnijim popisima broj Vlaha drastično opada, dok broj Rumuna ostaje relativno konstantan, mogućnost za opredeljivanje u dve kategorije dovela je i do praktične demarkacije između dve zajednice. Od tada, one se ravnopravno pojavljuju u popisu. Potrebno je posebno istaći da su se Vlasi za vreme komunističke Jugoslavije tretirali samo kao etnička grupa, ali nisu sprovedene nikakve politike podrške održanju njihovog identiteta, te se može pretpostaviti da je dolazilo do utapanje u većinsku populaciju.

Broj Vlaha se u popisima povećava od 1971. Prvi izbori za Vlački nacionalni savet održani su 2006, a savet je zvanično registrovan 2008. Međutim, već tokom rada prvog saveta počeli su burni nesporazumi između pripadnika zajednice koji su zastupali suprotna mišljenja o identitetu i jeziku Vlaha.

1.3. Status i poštovanje prava manjina – odnos Srbije i Rumunije

Pravni okvir za međusobnu saradnju Srbije i Rumunije povodom pitanja zaštite manjina nastao je potpisivanjem i ratifikacijom Ugovora o prijateljstvu, dobrosusedstvu i saradnji Savezne Republike Jugoslavije i Rumunije 1996, koji je 2002. nadograđen Sporazumom o saradnji u oblasti zaštite nacionalnih manjina (ratifikovani 1997. odnosno 2004). Potpisivanjem drugog sporazuma uspostavljena je zajednička Međuvladina mešovita komisija Srbije i Rumunije za nacionalne manjine, sa svrhom razmatranja pitanja obuhvaćenih sporazumom, kao i mogućnošću pružanja preporuka „o merama potrebnim za ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina i zaštitu njihovog identiteta“ (član 11, stav 2). Komisija bi, prema sporazumu, trebalo da se sastaje jedanput godišnje, ali se od 2004. do 2015. sastala samo dva puta.

Otvorena pitanja imaju dva aspekta:

---

15) *Konačni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921. godine*, <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1921/Pdf/G19214001.pdf>

16) *Stanovništvo po narodnosti prema popisu od 15. marta 1948. godine*, <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1948/pdf/G19484001.pdf>

1) status i prava rumunske nacionalne manjine u Srbiji;

2) pitanja u vezi s vlaškom nacionalnom manjinom u Srbiji: da li Vlasi pripadaju „rumunskom kulturnom identitetu” ili je reč o delimično ili potpuno različitoj nacionalnoj manjini od Rumuna, sa sopstvenim identitetom, jezikom i kulturom.

Prvi aspekt uglavnom se tiče ispunjavanja normi propisanih nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima, a kao glavni problemi ističu se: nedovoljan broj pripadnika rumunske manjinske zajednice u opštinskim administracijama, sudovima i policiji, nedovoljan broj nastavnika i raspoloživih udžbenika. Takođe, zvanični Bukurešt smatra i da je potrebno da Srbija osmisli sistem kojim bi predstavnici manjina bili direktno predstavljeni u Skupštini Srbije.

Drugi aspekt tiče se statusa vlaške nacionalne manjine mahom koncentrisana na istoku Srbije, od desne obale reke Morave do granice s Rumunijom. Država Rumunija smatra da etnički Vlasi ne postoje, odnosno da su oni deo rumunskog etničkog korpusa. Ali zbog specifičnog istorijskog nasleđa i političkog pogleda na pitanje Rumuna koji žive van granica Rumunije, što ćemo razmatrati u jednom od sledećih poglavlja, Rumunija dozvoljava da manjina za koju smatra da pripada „rumunskom kulturnom identitetu” koristi drugačiji etnonim (tj. ne moraju nužno da se nazivaju Rumunima), ali insistira da ta manjina ne može imati zaseban standardizovan jezik ili posebno tretirano kulturno nasleđe. Rumunski zvaničnici su u brojnim izjavama ponavljali da je vlaška manjina u Srbiji deo rumunskog etničkog korpusa, ali da je podložna procesu asimilacije.¹⁷

Kako su, međutim, prema međunarodnim standardima, zakonodavstvu Srbije i bilateralnom sporazumu, pitanja identiteta lični izbor pojedinca, države nemaju pravo da se mešaju, tj. nameću identitete pojedincima, što je i potvrđeno u Zapisniku s II sednice Međuvladine mešovite komisije, kao i u drugim dokumentima Saveta Evrope i Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS).

Time se od 2012. javna politika Rumunije usredsređuje na nedovoljnu implementaciju, manjak implementacije ili čak namernu opstrukciju implementacije srpskih zakona o poštovanju ljudskih i manjinskih prava onih pripadnika vlaške zajednice u Srbiji koji su se izjašnjavaju kao Rumuni. Ove pritužbe svode se na:

1. onemogućavanje ili otežavanje formiranja odeljenja u osnovnim i srednjim školama gde bi se pohađala nastava na rumunskom jeziku tamo gde za to postoje uslovi;
2. nedovoljne mogućnosti za informisanje na maternjem jeziku;
3. opstrukcije uživanja prava na slobodno ispovedanje vere.

---

17) Npr. izjava bivšeg predsednika Rumunije Trajana Baseskua od 13. avgusta 2013. godine: „Predsednik Rumunije: 'Srbiji treba još mnogo koraka da bi postala demokratska država'”, Blic online, 13. 8. 2013, internet [pristupljeno 25. 11. 2014], <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/398622/Predsednik-Rumunije-Srbiji-treba-josmnogo-koraka-da-bi-postala-demokratska-drzava>

Van okvira ljudskih i manjinskih prava, posebno pitanje predstavlja uticaj političkih partija na manjinske savete, podjednako i na rumunski i na vlaški, kao i već pomenuto pitanje predstavljanja manjina u Skupštini Srbije.

Sva navedena pitanja, kao i ona o identitetu i položaju vlaške zajednice u Srbiji, detaljno ćemo razmotriti u sledećim poglavljima.

2. Rumunski pogled na pitanje istočnoromanskih manjina i njihovih jezika u Jugoistočnoj Evropi

Rumunska pozicija prema romanskim manjinskim grupama koje govore istočnoromanskim jezicima u Jugoistočnoj Evropi, umnogome je oblikovana istorijom nastanka Rumunije kao države, specifičnim iskustvom tokom Drugog svetskog rata i nakon njega, kao i odnosima s Republikom Moldavijom nakon Hladnog rata u Evropi, te sudbinom istočnoromanskih manjina širom Balkana. Ta pozicija unekoliko diktira i odnos Rumunije prema Vlasima i Rumunima u Srbiji, kao i prema politikama Srbije prema tim manjinama. Termin koji koristimo za grupe romanskog stanovništva na Balkanu jeste istočnoromanske grupe, a za njihove govore/jezike istočnoromanski jezici, pri čemu ne dajemo konačni sud da li pripadnici tih grupa sebe smatraju etničkim Rumunima ili ne, i da li svoj govor/jezik smatraju dijalektom književnog rumunskog jezika ili posebnim jezikom.

2.1. Istočnoromanske manjine u Jugoistočnoj Evropi i odnos Rumunije prema njima – kratak istorijski pregled

Istočnoromanski jezici održali su se u pojedinim delovima Balkanskog poluostrva, uglavnom u planinskim krajevima, pre svega zbog izolovanosti i nemešanja s drugim jezičkim grupama. Može se pretpostaviti da su ti jezici nekada bili široko rasprostranjeni, ali da su se usled stalnih kontakata s drugim jezicima i mešanjem s njima s vremenom izgubili. Populacije koje su govorile tim jezicima uglavnom nisu imale u dovoljnoj meri razvijenu etničku, odnosno nacionalnu svest, da bi se identifikovale kao posebne nacionalne grupe. Praktično sve do XIX veka ključni faktor u samoidentifikaciji bila je veroispovest koja je kod ovih grupa uglavnom bila istovetna kao i veroispovest okruženja. Njihovi pripadnici davali su podršku emancipaciji balkanskih naroda, a često su činili i znatan deo prvobitnih elita tih naroda, kao što je to bilo u Grčkoj, Albaniji i Srbiji. Identitet koji su preuzimali u javnosti uglavnom je bio identitet okruženja, dok su maternji jezik i običaji mahom bili očuvani unutar domaćinstva, te su se s vremenom postepeno gubili. Stoga se s razlogom može pretpostaviti da su istočnoromanski govori bili daleko rasprostranjeniji na Balkanu pre jednog veka nego danas.

Jedini deo Jugoistočne Evrope gde se jedan od istočnoromanskih jezika, dakoromanski, nametnuo kao dominantan jezik bila je teritorija današnje Rumunije. Stvaranjem kneževina Vlaške i Moldavije u XIII odnosno XIV veku, stvorena su dva politička entiteta na kojima je sazdana današnja Rumunije. Iako vazalne države tokom otomanskog perioda, Vlaška i Moldavija uspele su da očuvaju unutrašnju samobitnost. Obe su ujedinjene početkom druge polovine XIX veka, prvo u personalnoj uniji uz biranje

istog vladara, a zatim i formalno, uzimajući i zajedničko ime Rumunija. S nacionalnim buđenjem u XIX veku, u Rumuniji je, po svoj prilici, izgrađena i široko rasprostranjena svest o specifičnoj ulozi ove države u zaštiti manjina koje govore istočnoromanskim jezicima širom Jugoistočne Evrope (koje Rumunija tretira kao zvanične dijalekte svog standardnog jezika). To su pre svega bili Aromuni (Cincari) i Megleno-Vlasi (Megleno-Romani), kao i različite grupe nazivane Vlasima i srodnim imenima.

Naročito je intenzivna bila aktivnost na području osmanske Makedonije i u delovima Albanije, koja je od Berlinskog kongresa 1878, pa sve do Balkanskih ratova 1912–1913, bila poligon za nadmetanje balkanskih država oko uticaja na populaciju s tog prostora. Rumunija je sprovodila aktivnu politiku podrške aromunskim školama i crkvama. Kontakti su stvoreni još i ranije i mnogi pripadnici tih manjina imali su komunikaciju s Rumunima na teritoriji Vlaške i Moldavije, čime je uspostavljena i osnova za konkretne političke akcije koje je Rumunija kasnije preuzela kako bi ih zaštitila. Naravno, akcije nisu bile isključivo jednostrane, već su se često preduzimale i na zahtev manjina koje su u Rumuniji videle prirodnog zaštitnika svojih interesa.¹⁸ Međutim, glavno interesovanje rumunske politike bilo je usmereno ka podršci Rumunima koji su u to vreme živeli u Austrougarskoj, odnosno u delovima Banata, Transilvanije i Bukovine, kao i prema Besarabiji (uglavnom teritoriji današnje Moldavije), koja je bila u okviru Ruskog carstva.

Nakon Prvog svetskog rata, Rumunija se drastično proširila na delove Austrougarske i Ruskog carstva, gde je uglavnom živela rumunska populacija, integrišući pritom i veliki broj etničkih Mađara koncentrisanih mahom u središnjem delu Transilvanije. Aktivnosti u vezi s podrškom istočnoromanskim manjinama uglavnom su bile u vezi s položajem Aromuna u grčkoj Makedoniji, Albaniji i Bugarskoj. Tako se, na primer, veliki broj Aromuna, pre svega zbog ekonomskih problema, organizovano preseljavao u Rumuniju od 1923, kada je potpisan Lozanski mir između Turske i Grčke, sve do početka Drugog svetskog rata.¹⁹

Sam tok Drugog svetskog rata drastično je promenio situaciju u kojoj se Rumunija nalazila. Po završetku rata, od Rumunije je odvojena Moldavija (Besarabija posle 1815), kao i delovi Bukovine i Dobrudže. Budući da su je oslobodile trupe Sovjetskog Saveza, Rumunija je postala deo sovjetske sfere uticaja koja je potom evoluirala u Istočni blok. Zbog visoke polarizacije međunarodnih odnosa, Rumunija nije bila u mogućnosti da sprovodi aktivne politike podrške istočnoromanskim zajednicama u Jugoistočnoj Evropi.

Mogućnost za novu i aktivniju politiku dolazi tek s padom „gvozdene zavese“. Rumunska politika se u početku koncentriše na pitanja mogućeg ujedinjenja ili saradnje s Republikom Moldavijom, kao i na unutrašnje pitanje položaja mađarske nacionalne manjine. Aktivniji angažman prema Srbiji počinje tek početkom dvehiljaditih, kada je pao Miloševićev režim.

---

18) Alexandru Gica, „The Recent History of the Aromanians in Romania”, in Society Farsarotul Internet portal, internet [pristupljeno 2. 12. 2014] http://www.farsarotul.org/NL31_1.htm#_ftn3

19) Ibid

2.2. Manjinska politika Republike Rumunije – kratak pregled

Manjinska politika Republike Rumunije ustrojena je pre svega Ustavom (usvojenim decembra 1991), i to sledećim članovima: članom 6 – „Pravo na identitet“, kojim je Rumunija priznala pravo nacionalnim manjinama na „očuvanje, razvoj i izražavanje njihovog etničkog, kulturnog, jezičkog i verskog identiteta“; članom 32 – „Pravo na obrazovanje“, kojim je nacionalnim manjinama priznato pravo na obrazovanje na maternjem jeziku; članom 62 (nekadašnji član 59) – „O izboru domova parlamenta“, kojim je definisano da sve priznate manjine treba da imaju po jednog poslanika u parlamentu (Donji dom) ukoliko ne mogu da pređu cenzus postavljen za nacionalne partije; članom 73 (nekadašnji 72) – „Klase zakona“, definiše se da će, između ostalog, biti donet organski zakon o nacionalnim manjinama (koji do danas nije donet). Ustav je dopunjen oktobra 2003. članovima 120 – „Osnovni principi javne administracije“, i 128 – „O upotrebi manjinskog zakona i prevodilaca pred sudovima“. Rumunija je 1995. potpisala Okvirnu konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina Saveta Evrope.

Iako nema sveobuhvatni zakon o nacionalnim manjinama, Rumunija je prava regulisala posebnim zakonima – Zakonom o obrazovanju, Zakonom o javnoj administraciji, Zakonom o izborima, Zakonom o pripadnicima policije i dr. Takođe, tokom devedesetih i početkom dvehiljaditih godina uspostavljeni su i Vladin Savet za nacionalne manjine, Departman za zaštitu nacionalnih manjina, ombudsman i Nacionalno telo za borbu protiv diskriminacije.

Zvanična upotreba manjinskih jezika dozvoljena je u svim opštinama gde manjine prelaze 20% stanovništva. Manjine tamo imaju pravo da se na maternjem jeziku obraćaju javnoj administraciji, dobijaju od nje odgovor na maternjem jeziku i budu informisane na maternjem jeziku, a pripadnici lokalnih vlasti imaju pravo da upotrebljavaju maternji jezik na zvaničnim sastancima. Takođe, u tim opštinama svi natpisi treba da budu i na rumunskom jeziku i na jeziku nacionalnih manjina koje tu žive.

Kako organski zakon o nacionalnim manjinama do današnjeg dana nije donet, Zakonom o izborima poslanika u Donji dom i Senat rumunskog parlamenta praktično je definisano koje etničke grupe, pored Mađara, Rumunija priznaje za nacionalne manjine, kao i koje od njih formiraju organizacije (u vidu nevladinih manjinskih organizacija, ne partija) koje učestvuju na izborima. Ima ih 21, i to su: Albanci, Bugari, Hrvati, Grci, Jermeni, Jevreji, Nemci, Italijani, Poljaci, Romi, Lipovani ili Lipovanski Rusi, Srbi, Česi i Slovaci, Tatari, Turci, Ukrajinci, Makedonci i Rusini. Ovaj zakon je među najliberalnijim u Evropi što se tiče prava na predstavljanje manjina u nacionalnim parlamentima,²⁰ a broj priznatih manjina konstantno se uvećava.

---

20) Dr. Oleh Protosyk, *Representation of minorities in the Romanian parliament*, PU and UNDP, Mexico, 2010
<http://www.ipu.org/splz-e/chiapas10/romania.pdf>

2.3. Rumunska politika prema istočnoromanskim grupama unutar i van granica Rumunije

Rumunski stav prema istočnoromanskim manjinama konačno je utvrđen Zakonom o podršci Rumunima koji žive van Rumunije (poznat i kao „Rumuni svuda“). Zakon je donet 2007, stupio je na snagu 2009, a 2013. konačno je dopunjen i u tom obliku važi i danas. Zakon se odnosi na podršku Rumunije emigrantima ili njihovim potomcima s prebivalištem u inostranstvu, ili onima koje Rumunija smatra rumunskom manjinom u zemljama Jugoistočne Evrope. Ovaj zakon postavlja osnovu za spoljnopolitičko delovanje Rumunije u obliku podrške i zaštite onima koje smatra delom svoje nacije, a koji žive van granica Rumunije.

Zakonom je precizno utvrđeno koje grupe zvanični Bukurešt smatra Rumunima: one koje, kako je navedeno u članu 1, „pripadaju zajedničkom rumunskom jezičko-kulturnom korenu bez obzira kako se nazivaju“. Zatim se taksativno i nedvosmisleno navode grupe koje se smatraju Rumunima u inostranstvu: Aromuni, Besarabljani, Bukovinci, Kucovlasi, Dakorumuni, Farseroti, Heteni, Istroromani, Dunavski Latini, Makedorumuni, Maramurešani, Megleniti, Meglenoromani, Moldovans, Moldovlasi, Raramani, Rum’ni, Valasi, Vlasi, Voloni, Makedoaromuni, „kao i sve ostale leksičke forme koje se odnose na prethodno pomenute“.²¹

Time su sve manjinske grupe u Jugoistočnoj Evropi koje govore istočnoromanskim govorima, zvanično prihvaćene kao deo rumunskog etničkog korpusa. Takođe, time je uklonjena i mogućnost da se svaka od tih grupa, pre svega Aromuni, prihvati kao manjina koja se od većinskog naroda razlikuje dovoljno da bi dobila zvanični status nacionalne manjine u Rumuniji (pogledaj antrfile).

Dalje, u stavu 2, alineja a, navodi se da se Rumunima smatraju osobe koje pripadaju nacionalnim i lingvističkim manjinama i drugim etničkim grupama koje žive u susednim državama, bez obzira na to koji etnonim koriste. Time se priznaje faktička situacija na terenu, odnosno postojanje grupa koje koriste drugačiji etnonim, a koje Rumunija smatra delom svog korpusa, te se time daje sloboda za proaktivno delovanje Bukurešta i u pogledu tih manjinskih grupa u Jugoistočnoj Evropi. Član 3 definiše međunarodno-pravni osnov za aktivnosti koje će eventualno u budućnosti preduzimati zvanični Bukurešt, a koje se zasnivaju na: bilateralnim sporazumima, Okvirnoj konvenciji o zaštiti nacionalnih manjina Saveta Evrope, Izveštaju o preferencijalnom tretmanu nacionalnih manjina od strane matične države, kao i na preporukama koje donosi Kancelarija visokog komesara za nacionalne manjine OEBS-a i aktivnostima Kancelarije. Način primene temelji se na principima teritorijalnog suvereniteta, dobrosusedstva, reciprociteta, poštovanja dotadašnjih sporazuma i osnovnih ljudskih prava i sloboda i nediskriminacije (član 2).

---

21) Zakon broj 299/2007 o podršci Rumunima koji žive u inostranstvu: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act?ida=75795

Ovaj zakon, međutim, u članu 4 uspostavlja okvir mera koje su rumunske vlasti „obavezne” da primenjuju, a najinteresantnije su sledeće:

- održanje, afirmacija i promocija etničko-kulturnog, lingvističkog i verskog identiteta rumunskih manjina;
- razvijanja veza između rumunskih manjina i matične države kroz „odgovarajući okvir isticanja identiteta i specifične rumunske duhovnosti”;
- podrška kulturnim organizacijama i asocijacijama rumunskih manjina radi promocije Rumunije među pripadnicima rumunskih manjina;
- podrška osetljivim i ugroženim rumunskim zajednicama kojima preči asimilacija ili znatno i kontinuirano smanjivanje broja;
- uspostavljanje pravnog i institucionalnog okvira koji Rumuniji omogućava da deluje u interesu manjina.

Takođe, ovaj dokument u članu 5 definiše nivo prava pojedinaca koji se slobodnom voljom izjasne da prihvataju „rumunski kulturni identitet” (preko definisane procedure) koja mogu da traže od Rumunije. Ta prava podrazumevaju studije na univerzitetima u Rumuniji, proširivanje nivoa znanja rumunskog jezika, kao i znanja za kulturno i naučno afirmisanje rumunskog identiteta, materijalnu podršku za nabavku udžbenika i knjiga na rumunskom jeziku, medijske programe na rumunskom, obnovu i izgradnju verskih i obrazovnih institucija itd.

Zakonom se uspostavlja i institucionalni mehanizam koji implementira prethodno iznete ciljeve i obaveze.

Uočljivo je stalno insistiranje na međunarodnim i evropskim standardima kroz celokupan tekst zakona, kao i insistiranje na teritorijalnom suverenitetu država u kojima žive navedene grupe. Zasigurno, ovo proizlazi i iz specifične situacije u kojoj se Rumunija nalazi, uzimajući u obzir međudržavne tenzije između Rumunije i Mađarske tokom 90-ih oko položaja i statusa mađarske nacionalne manjine u Rumuniji. Međutim, ovaj zakon omogućava snažniju aktivnu politiku zaštite rumunske nacionalne manjine i svih onih grupa koje su srodne Rumunima nego što je u drugim državama. S druge strane, takva politika dovodi u pitanje slobodu ličnog izbora grupa koje Rumunija smatra delom „rumunskog kulturnog identiteta”.

Prikaz slučaja: Odnos zvaničnog Bukurešta prema aromunskoj zajednici (tzv. Cincarima) u Rumuniji i drugim zemljama Jugoistočne Evrope

Imajući u vidu okvir za poštovanje prava nacionalnih manjina u Rumuniji, treba reći da ona nisu priznata grupama koje govore istočnoromanskim jezicima unutar Rumunije. Najočigledniji primer jeste aromunska zajednica (njeni pripadnici se u Srbiji i Makedoniji ponekad nazivaju i Cincarima). Ova zajednica nekada je bila široko rasprostranjena na teritorijama današnje Albanije, Bugarske, Grčke i Makedonije i donekle Srbije. Početkom XX veka, posle potpisivanja Ugovora u Lozani 1923, kojim je završen grčko-turski rat, došlo je do znatnijeg iseljavanja Aromuna s teritorije današnje Grčke (i donekle Albanije i Bugarske) u Rumuniju. Zbog koncentrisanja većine iseljenika u jednom delu Rumunije, aromunski govor i identitet donekle su očuvani do danas. Iako postoji znatan broj ljudi, prema nekim procenama preko 25.000, koji se izjašnjavaju kao Aromuni, u Rumuniji im zvaničan status nije priznati se oni unose u zvanične statističke podatke s popisa. Unutar ove zajednice u Rumuniji postoji podela, odnosno postoji velik broj Aromuna koji se identifikuju kao Rumuni, a svoju pripadnost aromunskoj zajednici definišu pre svega pripadnošću specifičnom kulturnom i istorijskom nasleđu. Bazično neslaganje oko eventualnog budućeg statusa postoji, dakle, i unutar same zajednice. To, na izvestan način, predstavlja eho podela u široj aromunskoj zajednici u Jugoistočnoj Evropi tokom prve polovine XX veka (u Grčkoj podela na progrčke Aromune i prorumske Aromune, u Albaniji na proalbanske i progrčke Aromune itd.).

Savet Evrope je 1997. doneo Preporuku 1333 „O aromunskom jeziku i kulturi“, kojom je pozvao balkanske države da pomognu očuvanje aromunskog jezika i kulture, kroz podršku obrazovanju i sredstvima informisanja na aromunskom jeziku, kao i kulturnim organizacijama, te kroz obezbeđivanje crkvene službe na aromunskom. Preporuka sadrži i niz konkretnih mera radi ispunjavanja prethodno navedenih ciljeva.

Aprila 2005. grupa oko Organizacije Aromuna u Rumuniji, koja tvrdi da ima približno 7.000 članova (što je znatno više od broja pripadnika nekih zvanično priznatih nacionalnih manjina u Rumuniji), počela je proceduru za dobijanje statusa nacionalne manjine. Međutim, pošto je ova inicijativa administrativno odbijena, grupa je protiv Vlade Rumunije pokrenula proces pred Evropskim sudom za ljudska prava. Rumunija je Zakonom „Rumuni svuda“ 2007. anulirala pravo na inicijativu aromunske zajednice da bude priznata kao nacionalna manjina. Interesantno je i to da neke aromunske zajednice van granica Rumunije, kao što je aromunska zajednica u Makedoniji koja je priznata kao posebna nacionalna manjina, očekuju podršku od zvanične Rumunije u prosvetnom i kulturnom smislu radi održanja zajednice. Ipak, oni ne priznaju rumunski identitet kao istovetan aromunskom i time ne priznaju u potpunosti pripadnost širem rumunskom etničkom korpusu.

Pregled odnosa Moldavije i Rumunije i uticaj Rumunije na druge istočnoromanske grupe

Čini se da je značajnu ulogu u rumunskom pristupu pitanju romanskih manjina u Jugoistočnoj Evropi odigrao odnos prema Republici Moldaviji, odnosno razvoj moldavskog identiteta. Veći deo današnje teritorije Moldavije 1812. odvojen je od teritorije Kneževine Moldavije i pripojen Carskoj Rusiji Ugovorom u Bukureštu, čime je formirana nova teritorijalna jedinica koju su Rusi nazvali Besarabija, po jednom delu teritorije. Time je stvorena osnova za politiku rusifikacije populacije na ovoj teritoriji i kasnije stvaranje posebnog moldavskog identiteta.

Nakon Februarske revolucije 1917, ruska kontrola nad ovom oblašću polako slabi, a posle prvobitnih lutanja, 1918, uz prisustvo rumunske armije, u Moldaviji je proglašena unija s Rumunijom. Takođe, Trijanonskim sporazumom Rumunija je od teritorija nekadašnje Ugarske kraljevine dobila i Erdelj, odnosno Transilvaniju, i deo Banata, a Sporazumom u Sen Žermenu i Bukovinu, čim je stvorena međuratna Rumunija, koju su nazivali i Velika Rumunija (Romania Mare).

Tajnim protokolom uz sporazum Ribentrop–Molotov o nenapadanju između Sovjetskog Saveza i nacističke Nemačke 1939, bila je predviđena podela prema interesnim sferama ove dve države u Istočnoj Evropi, pri čemu je teritorija Moldavije/Besarabije pripala sovjetskoj interesnoj sferi. Ultimatumom koji je Moskva uputila Vladi u Bukureštu 1940, teritorija Besarabije predata je Sovjetskom Savezu, koji je od nje, s još nekim manjim teritorijama, stvorio Moldavsku Saveznu Socijalističku Republiku, koju je zadržao i posle rata. Upravo je politika „derumunizacije“, odnosno „moldavizacije“ stanovništava u Moldaviji i Ukrajini za vreme Sovjetskog Saveza, doprinela jačanju moldavskog identiteta. Poseban faktor u ovoj politici bilo je uvođenje ćirilice (po ruskom modelu, a ne starorumunskom iz XIX veka) kao zvaničnog pisma, a ne latinice kojom se pisalo u Rumuniji, i koja je zadržana sve do 1989. Međutim, kako je Rumunija bila jedna od članica Varšavskog pakta, tj. de facto jedan od sovjetskih satelita, pitanje ujedinjenja s Moldavijom, kao i pitanje jezika i identiteta, uglavnom se nije potezalo.

Tek su se s urušavanjem Sovjetskog Saveza stekli uslovi za otopljanje odnosa i potencijalno ujedinjenje do kog, ipak, nije došlo. Niz događaja gde je ključnu ulogu odigrao Narodni front, opozicioni pokret koji je faktički preuzeo vlast na jednopartijskim izborima marta 1990, doveo je do proglašenja nezavisnosti Moldavije. Predstavnici Narodnog fronta su se tokom 90-ih aktivno zalagali za ujedinjenje Moldavije i Rumunije. Ali nacionalističke tendencije te partije dovele su do uzvratnih nacionalizama na teritorijama Gaugazije i Pridnjestrovlja, koje su u drugoj polovini iste godine proglasile nezavisnost. To je navelo glavne pripadnike stare komunističke elite, uključujući i prvog predsednika Moldavije Mirčea Snegura (Mircea

Snegur), da se opreznije ponašaju i zauzmu suverenističke stavove koji nisu išli u pravcu ujedinjenja „Besarabije s Rumunijom“. Iako su prvi signali iz Moldavije ukazivali na težnju ka ujedinjenju (eksplicitno pominjanje rumunskog jezika kao jezika građana Moldavije u Deklaraciji nezavisnosti, usvajanje himne istovetne rumunskoj i praktično iste zastave samo s grbom Moldavije), pobedom Snegura kao samostalnog kandidata na predsedničkim izborima, te njegovim potonjim priklanjanjem suverenističkoj Agrarnoj stranci, kao i izbijanje rata u Pridnjestrovlju, zaustavili su potencijalno ujedinjenje. Konfliktom u Pridnjestrovlju ojačan je ruski uticaj u zemlji, što je znatno otežalo mogućnost ujedinjenja s Rumunijom. S druge strane, otvarajući mogućnost za ponovno ujedinjenje, rumunski parlament je 28. juna 1991. usvojio deklaraciju kojom sve teritorijalne promene proizašle iz tajnog protokola uz pakt Ribentrop–Molotov proglašava ništavnim. Usledilo je i usvajanje Zakona o državljanstvu, kojim je pravo na rumunsko državljanstvo priznato svim građanima kojima je državljanstvo oduzeto protiv njihove volje i njihovim potomcima do trećeg kolena.

Takođe, Rumunija je bila i prva zemlja koja je priznala nezavisnost Moldavije i uvela vizne olakšice za njene građane za putovanje u Rumuniju i jedina zemlja koja je podržala Moldaviju u građanskom ratu oko Pridnjestrovlja.

Moldavija je 1994. održala referendum kada su građani podržali dalji opstanak suverene Moldavije, čime je stavljena tačka na rani pokret za ujedinjenje dveju država. Usledilo je usvajanje Ustava i definisanje moldavskog jezika kao zvaničnog jezika (iako u praksi to nije zaživelo). Rumunska strana je nastavila da potencira politiku jednog naroda u dve države, a Moldavija nastavlja da „balansira“ između EU i Rusije, kroz formu nikad potpuno oblikovane neutralnosti.

Podela se tokom 90-ih materijalizovala i na verskom planu pošto je 1992. ponovo uspostavljena Besarabijska mitropolija Rumunske pravoslavne crkve (RPC), dok je na istoj teritoriji nastavila da funkcioniše Kišnjevska mitropolija Ruske pravoslavne crkve. Postojanje dveju mitropolija dovelo je i do politizacije tog pitanja, da bi 2002, kada je nakon pozitivne odluke Evropskog suda za ljudska prava po tužbi Besarabijske mitropolije protiv Moldavije, tu mitropoliju vlast i zvanično priznala.²²

Za zvanični Bukurešt, situaciju je dodatno komplikovala manjinska politika u Ukrajini, pre svega u oblasti Budzak, gde se lokalno istočnoromansko stanovništvo podelilo na dve grupe, jednu koja se određivala kao Moldavci i drugu koja se određivala kao Rumuni.

---

22) Vidi Case of Metropolitan Church of Bessarabia and others v. Moldova - 45701/99, Evropski sud za ljudska prava, 27. 03. 2002, internet [pristupljeno 15. 3. 2015] [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59985#{"itemid":\["001-59985"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59985#{), više o tome vidi Lucian Turcescu, Lavinia Stan, *Church-state conflict in Moldova: the Bessarabian Metropolitanate*, Elsevier Ltd, 2003, internet [pristupljeno 15. 3. 2015] https://www.academia.edu/183570/Church-State_Conflict_in_the_Republic_of_Moldova_The_Bessarabian_Metropolitanate

Pod proruskim predsednikom Vladimirom Voroninom, Moldavija je nastavila da održava distancu prema potencijalnoj uniji s Rumunijom. Takođe, preduzela je i niz mera za dalje utvrđivanje moldavskog identiteta kao posebnog u odnosu na rumunski. Rumunija je nastavila da priznaje pravo na državljanstvo većini građana Moldavije.

Do jačanja rumunske inicijative da se dve države ujedine došlo je izborom Trajana Baseskua za predsednika Rumunije 2004.

Tek se nakon parlamentarnih izbora aprila 2009, posle kojih su usledili građanski protesti zbog „izborne krađe“, otvorila mogućnost za novu eru u odnosima dveju država. Protesti su počeli nakon preliminarnih rezultata izbora po kojima su moldavski komunisti dobili natpolovičnu većinu glasova. Usledili su građanski nemiri širom Moldavije, u kojima su demonstranti pokušali da zauzmu zgrade parlamenta i predsedništva u Kišinjevu. Protesti su se ubrzo proširili i na druge gradove. Vlada i predsednik su optužili opoziciju za izdaju i pokušaj puča, ali su optužili i vladu u Bukureštu za podršku demonstrantima. Ubrzo potom uvedene su vize za građane Rumunije. Međutim, pošto je situacija ostala napeta, poslanici u novoizabranom parlamentu nisu mogli doći do kompromisa oko izbora novog predsednika, te je parlament raspušten i raspisani su novi izbori. Na novim izborima komunisti su ponovo dobili najveći broj glasova, ali znatno manje nego prethodni put, što je ujedinjenoj opoziciji omogućilo da preuzme vlast.

Novostvorena vladajuća koalicija i dalje je bila neodlučna povodom odnosa s Rumunijom i konstantno je slala različite signale s tim u vezi. Ipak saradnja dveju zemlje sve je bolja. Od 2009. postoji uzlazni trend u toj saradnji i podršci Rumunije Moldaviji na putu ka evropskoj integraciji. Predsednik Rumunije Trajan Basesku je od promene vlasti u Moldaviji stalno potencirao mogućnost ujedinjenja, apelujući na elitu u Moldaviji da prihvati rumunski identitet. Civilno društvo iz Moldavije i Rumunije takođe je formiralo koaliciju Akcija 2012, kako bi se izvršio pritisak na parlamente dveju zemalja i počeo rad na ujedinjenju. Inicijativu je podržao deo intelektualne elite u Moldaviji, mada ona nije naišla na širu podršku vlasti. Čini se, ipak, da većina biračkog tela i dalje nije odlučna povodom mogućnosti ujedinjenja s Rumunijom, i da je moldavski identitet još čvrsto ukorenjen.

Godine 2013. Moldavija je potpisala Ugovor o pridruživanju Evropskoj uniji, čime se znatno udaljila od ruskog uticaja, pogotovo nakon izbijanja ukrajinske krize. To može da dovede do jačeg povezivanja s Rumunijom.

Iako postoje snažni etnokulturni, istorijski i jezički argumenti u prilog tezi da su Rumuni i Moldavci jedan narod, indikativno je da do danas u dovoljnoj meri ne postoji faktička politička volja moldavskih građana da se identifikuju kao Rumuni, iako priznaju da im je jezik rumunski.

2.4. Odnos predstavnika elite u Rumuniji prema pitanju položaja i statusa vlaške nacionalne manjine u Srbiji

Čini se da se u vezi s odnosom prema vlaškoj manjinskoj zajednici u Srbiji, političke partije u Rumuniji slažu. Među njima vlada nepodeljeno mišljenje da vlaška manjina pripada rumunskom etničkom korpusu, te je stoga i država Rumunija pozvana i obavezna da se stara za poštovanje njihovih prava. Kao što smo videli, taj pristup je pre svega izgrađen na osnovu specifičnog istorijskog iskustva u vezi s nastankom rumunske države i kontaktima sa ostalim istočnoromanskim grupama u Jugoistočnoj Evropi, kao i s odnosom prema Republici Moldaviji, moldavskom jeziku i crkvi. Bitno je napomenuti da otkako je ekstremistička partija Velika Rumunija (Romania Mare) postala vanparlamentarna 2008, niko, ni direktno ni indirektno, ne dovodi u pitanje teritorijalni integritet susednih država, pa tako ni Srbije.

Stoga se pre svega može govoriti o stavovima pojedinačnih političara koji su gradili deo svojih ličnih političkih platformi i političkog identiteta na osnovu zalaganja za poštovanje manjinskih prava Rumuna u susednim državama.

Što se tiče Srbije, manjinsko pitanje nije percipirano kao ključno za odnose dveju zemalja sve do 2012. Ipak, pojedini političari su se i ranije osvrtni na to pitanje i pripremali javnost za uslovljavanje kandidature Srbije koje je i usledilo 2012. Viorel Badea (Viorel-Riceard Badea), senator iz Liberalno demokratske partije od 2008. do 2012. godine, najviše se zalagao za zaštitu prava Rumuna u Moldaviji i Srbiji. Badea je posebno insistirao na tome da tretman rumunske crkve i njenih sveštenika u istočnoj Srbiji bude bolji. U izlaganja pred Senatom rekao je „da je Rumunija podržavala Srbiju u procesu evropske integracije i u regionalnim inicijativama“, i naglasio da u „budućnosti mora postojati volja s obe strane da se zajednički identifikuju postojeći problemi i potom reše“.²³ Rumunski mediji su 2011. preneli i njegove izjave da je u Senatu postignuta saglasnost između svih članova da „glasanje za ratifikaciju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) Srbije sa EU, Senat uslovljava poštovanjem prava timočkih Rumuna od strane srpskih vlasti“.²⁴

Kao i u slučaju Moldavije, verovatno najekspoziraniji rumunski političar koji je insistirao na većem poštovanju manjinskih prava Rumuna u Srbiji, bio je donedavni predsednik Rumunije Trajan Basesku. Već od 2011. Basesku tokom poseta Srbiji glasnije insistira na unapređenju obrazovnog sistema i uvođenju nastave na rumunskom jeziku, kao i na tome da treba da postoje mediji na tom jeziku i crkve koje će službu imati na

---

23) Govor R. Badee pred Senatom Rumunije, 2009, internet [pristupljeno 15. 3. 2015] <http://www.senat.ro/PDFIntrebari/2.03%20V-R%20Badea.pdf>

24) „U Senatu postoji jedinstvo što se tiče položaja Rumuna u Srbiji i sporazuma o pridruženju Srbije Evropskoj uniji“, Internet portal Timocpress, internet [pristupljeno 12 septembra 2014.] <http://www.timocpress.info/sr/?p=3124>

rumunskom.²⁵ Treba reći da on tada ipak nije tvrdio da postoji veza između pridruživanja Srbije EU, odnosno sticanje statusa kandidata, i tzv. vlašskog pitanja.²⁶ Međutim, 2013. naglasio je da je podrška Rumunije daljem procesu evropskih integracija Srbije uslovljena implementacijom Zapisnika sa sastanka Međudržavne mešovite komisije, potpisanog u Briselu marta 2012.

I posle potpisivanja Zapisnika, ova tema nastavila je da okupira pažnju nekih rumunskih političara.

Političar koji je u više navrata pokretao pitanje rumunske manjine u Srbiji jeste poslanik Evropskog parlamenta i član Nacionalne liberalne partije Kristijan Busoi (Cristian Busoi). Busoi je nekoliko puta izneo stav da je Rumunija pogrešila otvarajući ovo pitanje pred donošenje odluke o statusu kandidata, jer je to potencijalno moglo da ugrozi prijateljstvo dveju država. Prema njegovom mišljenju, pitanje bi svakako trebalo otvoriti, ali pažljivo birajući trenutak.²⁷ Slično mišljenje iznela je i Korina Kretu (Corina Cretu), takođe poslanica u Evropskom parlamentu, i članica Socijaldemokratske partije. Ona je izjavila „da je jasno da Srbija još uvek ima problema s priznavanjem prava nacionalnih manjina i da veruje da će ih rešavati u skladu s evropskim načelima, ali da se sama ne zalaže za oštru politiku i zatezanje odnosa sa Srbijom zbog tog pitanja”. Naprotiv, Kreteova je iznela mišljenje da ukoliko „Rumunija bude tvrda povodom tog pitanju i bude ometala Srbiju u napredovanju ka članstvu u EU, takav postupak sigurno neće pomoći Vlasima, niti će poboljšati ugled Rumunije u samoj Uniji”.²⁸

Viktor Ponta, premijer Rumunije i predsednik Socijaldemokratske partije, u više navrata izneo je mišljenje da postoje problemi u poštovanju prava rumunske manjine u Srbiji koji se pre svega tiču obrazovanja i informisanja na maternjem jeziku, kao i pitanja bogoslužnja na rumunskom. No, za razliku od drugih političara, tokom poseta Srbiji 2012. i 2014. on je više puta jasno naglasio da je protiv uslovljavanja evropskog puta Srbije.²⁹

Pripadnici civilnog društva u Rumuniji iznosili su različita mišljenja o tom pitanju. Kristijan Đinea (Christian Ginea), direktor Centra za evropsku politiku, smatra da je taktika Vlade

---

25) „Basesku u Timočkoj Krajini”, interent portal Radio-televizije Srbije, 2. 11. 2011, internet [pristupljeno 14. 12. 2014] <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/983702/Basesku+u+Timo%C4%8Dkoj+Krajini+.html>

26) „Tadić primio Baseskua”, B92 internet portal, 1. 11. 2011, internet [pristupljeno 14. 12. 2014] http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2011&mm=11&dd=01&nav_category=11&nav_id=554071

27) „Cristian Buşoi salută acordarea Statutului Serbiei de ţară candidată”, PNL website, 24. 3. 2011, internet [pristupljeno 15. 12. 2014] <http://www.pnl.ro/stiri/cristian-busoi-saluta-acordarea-statutului-serbiei-de-ara-candidata&page=1>

28) „Corina Creţu: Nu era cazul să folosim problema vlahilor pentru a lovi indirect în Olanda”, Mediafax internet portal, 29. 2. 2012, internet [pristupljeno 15. 12. 2014], <http://www.mediafax.ro/politic/corina-cretu-nu-era-cazul-sa-folosim-problema-vlahilor-pentru-a-lovi-indirect-in-olanda-9354764>

29) „Premierul Victor Ponta, presedintele PSD, a efectuat o vizita oficiala in Republica Serbia”, PSD website, 17. 7. 2014, internet [pristupljeno 15. 12. 2014], <http://www.psd.ro/media/evenimente/premierul-victor-ponta-presedintele-psd-a-efectuat-o-vizita-oficiala-in-republica-serbia-2/>

da pritisne Srbiju kako bi se pitanje Vlaha rešilo brže, u suštini dobra, ali da ne treba od toga praviti opsesiju, jer je jedan od strateških ciljeva Rumunije upravo članstvo Srbije u EU. U tom smislu, on je ukazao na to da će se Rumunija svim snagama boriti da Srbija i Moldavija postanu članice EU, jer situacija u kojoj je Srbija crna rupa u Evropi odgovara samo Moskvi.³⁰

Dr Marijus Dijakonesku (Marius Diaconescu), profesor iz Bukurešta, smatra da je 2012. Rumunija imala istorijsku priliku da omogući priznavanje rumunske manjine u dolini Timoka. Prema njegovom mišljenju, Rumunija treba da učini isto što je 1913. učinila u odnosima s Bugarskom, nakon Bukureškog mira, kada je primorala Bugarsku da prizna rumunsku manjinu. On smatra da su Vlasi isto što i Rumuni, te da Srbija mora da ih prizna kao takve, a da u borbi za ostvarenje ovog cilja moraju da se ujedine sve rumunske političke partije, bez obzira na međusobne razlike. On je takođe naveo da treba imati na umu da Vlasi u Srbiji nisu jedini nepriznati Rumuni, već da je tako i s Aromunima u Grčkoj.³¹

---

30) Paul Ciocoiu, Simona Mătieș, „Cristian Ghinea: Problema vlahilor nu trebuie să devină o obsesie, e în interesul nostru ca Serbia să adere la UE”, internet portal EVZ, 1. 3. 2012, internet [pristupljeno 15. 12. 2014], <http://www.evz.ro/cristian-ghinea-problema-vlahilor-nu-trebuie-sa-devina-o-obsesie-e-in-interesul-nostru-c-969239.html>

31) „’Prietenia’ Serbiei fata de Romania – adevarul istoric, de aceasta data”, internet portal Historia, internet [pristupljeno 15. 12. 2014], http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/scandalul-care-incaierat-romania-serbia-germania-vlahii-timoc-sunt-roma

3 Status i položaj nacionalnih manjina u istočnoj Srbiji – Vlasi i Rumuni

3.1. Okvir manjinske politike u Srbiji

U SFR Jugoslaviji pravni status nacionalnih manjina bio je definisan liberalnije nego u Kraljevini Jugoslaviji, te je uspostavljena široka personalna i kulturna autonomija narodnosti (drugi naziv za nacionalne manjine), po kojoj je uveden tzv. etnički ključ za zastupljenost manjina u određenim političkim i kulturnim telima. Tokom devedesetih godina XX veka, bivša Jugoslavija raspala se u etničkim i nacionalnim sukobima. Srbija je vodila etnonacionalističku politiku koja je kao krajnju posledicu imala intervenciju NATO-a i faktičko odvajanje Kosova. Nerešeni status Kosova uticao je na političku situaciju u Srbiji, onemogućivši potpunu institucionalnu i ustavnu konsolidaciju, odnosno otežao je tranziciju iz autoritarnog i nacionalističkog sistem vlasti u demokratski. Istovremeno, rastuća etnifikacija politike tokom sukoba i ratova stvorila je opšti osećaj nesigurnosti, kao i animozitet i nepoverenje između etničkih zajednica u zemlji.³² Takođe, posledica raspada multinacionalnih država, kao što su bile Austrougarska ili Jugoslavija, jeste stvaranje „novih manjina“, odnosno nacionalnih grupa koje su ostale van granica novoformiranih država gde su imale status „stare manjine“ ili „konstitutivnog naroda“, i prinuđene su da se prilagođavaju novonastaloj situaciji.³³ Posle demokratskih promena 2000, Srbija, odnosno Savezna Republika Jugoslavija (SRJ), pristupa brojnim međunarodnim sporazumima koji regulišu zaštitu ljudskih i manjinskih prava (Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Saveta Evrope i Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima) i potpisuje bilateralne sporazume za zaštitu prava manjina sa susednim državama (Hrvatskom, Mađarskom, Rumunijom, Makedonijom). SRJ donosi Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (2002), koji se od 2006, od osamostaljivanja Crne Gore, primenjuje kao propis Srbije.

Srbija je usvojila novi Ustav 2006, donela Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (2009, izmenjen 2014) i Zakon o zabrani diskriminacije (2009). Takođe, doneti su i sledeći zakoni koji bliže definišu prava nacionalnih manjina: Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma (1991, izmenjen 2010), Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2009, izmenjen 2013), Zakon o udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima (2009), Zakon o kulturi (2009), Zakon o crkvama i verskim zajednicama (2006), Zakon o zaštitniku prava građana (2005) i Zakon o lokalnoj samoupravi (2007, izmenjen 2014).

Sadašnji Ustav Srbije definiše Srbiju kao „državu srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive“, a pravima pripadnika nacionalnih manjina posvećen je poseban odeljak Ustava.

32) Nevena Gojković, System Of Minorities' Protection In Serbia, Konrad Adenauer Foundation, Belgrade, 20, str.1 http://www.kas.de/upload/auslandshomepages/serbien/Gojkovic_en.pdf

33) Dr Dušan Janjić, *Ideologija, politika, nasilje; kriza nacionalnog identiteta i etnički sukobi*, HESPERIAedu, Beograd, 2009, str 56

Ustav izričito štiti prava nacionalnih manjina i garantuje da će država „jemčiti posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti“ (član 14) i obezbediti punu jednakost s drugim građanima, te da će pomoći očuvanje njihovog identiteta i zabraniti diskriminaciju. Ustav u drugom odeljku „Ljudska i manjinska prava i slobode“ daje neophodan pravni okvir i garantuje osnovna prava nacionalnim manjinama i njihovim pripadnicima, te ostavlja zakonima da preciziraju modalitete i uslove primene.

Pripadnicima nacionalnim manjina se, pored Ustavom garantovanih prava, zajamčenih svim građanima, garantuju i dodatna individualna ili kolektivna prava. Drugim rečima, imaju pravo da neposredno ili preko izabranih predstavnika, odlučuju o pitanjima vezanim za njihovu kulturu, obrazovanje, obaveštavanje i službenu upotrebu jezika i pisma u skladu sa zakonom. Radi ostvarivanja samouprave u kulturi, obrazovanju, obaveštavanju i službenoj upotrebi jezika i pisma, pripadnici nacionalnih manjina mogu da izaberu svoje nacionalne savete u svrhu ispunjavanja ovih prava (član 75). Međutim, Ustav ne navodi konkretno nacionalne manjine, niti definiše kriterijume za to koje grupe imaju pravo na uspostavljanje nacionalnih saveta.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina (2002) visoko je ocenjen i na sveobuhvatan način uređuje pitanja prava i pravnog položaja nacionalnih manjina i opredeljuje se za otvorenu definiciju manjina. Članom 2 („Određenje nacionalne manjine“) ovog zakona definisana je nacionalna manjina:

„Nacionalna manjina u smislu ovog zakona je svaka grupa državljana Savezne Republike Jugoslavije koja je po brojnosti dovoljno reprezentativna, iako predstavlja manjinu na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije, pripada nekoj od grupa stanovništva koje su u dugotrajnoj i čvrstoj vezi sa teritorijom Savezne Republike Jugoslavije i poseduje obeležja kao što su jezik, kultura, nacionalna ili etnička pripadnost, poreklo ili veroispovest, po kojima se razlikuje od većine stanovništva, i čiji se pripadnici odlikuju brigom da zajedno održavaju svoj zajednički identitet, uključujući kulturu, tradiciju, jezik ili religiju.“

„Nacionalnim manjinama u smislu ovog zakona smatraće se sve grupe državljana koji se nazivaju ili određuju kao narodi, nacionalne i etničke zajednice, nacionalne i etničke grupe, nacionalnosti i narodnosti, a ispunjavaju uslove iz stava 1 ovog člana.“

Važno je istaći da Zakon obezbeđuje: 1. slobodu nacionalnog opredeljivanja i izražavanja, 2. zabranjuje svaku diskriminaciju, 3. predviđa mere afirmativne akcije, 4. zabranjuje asimilaciju, podstiče duh tolerancije i obezbeđuje zaštitu od pretnji ili diskriminacije, 5. pravo na izbor i upotrebu ličnog imena, 6. pravo na upotrebu maternjeg jezika i službenu upotrebu jezika i pisma, 7. pravo na negovanje nacionalne kulture i tradicije, 8. javno obaveštavanje na jezicima nacionalnih manjina, 9. pravo na školovanje na maternjem

jeziku, 10. pravo na efikasno učešće u društvenom životu i javnim poslovima, 11. zabranu promene odnosa stanovništva, 12. zaštitu zajamčenih prava.

Zakon izričito priznaje kolektivna prava manjina, a odredbama se uređuje zaštita od svakog oblika diskriminacije i uspostavljaju instrumenti koji obezbeđuju i štite posebna prava na manjinsku samoupravu u oblastima važnim za opstanak i razvoj manjina, i to: kulture, službene upotrebe jezika i pisma, obrazovanja i informisanja. Ovim zakonom i Zakonom o nacionalnim savetima praktično je definisan okvir manjinske samouprave kojim pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju četiri kolektivna prava:

1. Pravo na službenu upotrebu jezika i pisma – u opštinama i mestima gde nacionalne manjine čine najmanje 15% stanovništva, pripadnici nacionalne manjine imaju pravo na službenu upotrebu jezika i pisma koja podrazumeva: „korišćenje jezika nacionalnih manjina u upravnom i sudskom postupku i vođenje upravnog postupka i sudskog postupka na jeziku nacionalne manjine, upotrebu jezika nacionalne manjine u komunikaciji organa sa javnim ovlašćenjima sa građanima; izdavanje javnih isprava i vođenje službenih evidencija i zbirki ličnih i podataka na jezicima nacionalnih manjina i prihvatanje tih isprava na tim jezicima kao punovažnih, upotreba jezika na glasačkim listićima i biračkom materijalu, upotreba jezika u radu predstavničkih tela” (član 11 Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina). Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma uređuje upotrebu jezika i pisma nacionalnih manjina na opštinskom nivou. Na područjima na kojima je manjinski jezik u službenoj upotrebi, imena javnih institucija, jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta, trgova i ulica i drugih toponima, takođe su istaknuta na jeziku nacionalne manjine, u skladu s njihovom tradicijom. Pored toga, na teritoriji AP Vojvodine, moguće je da manjinski jezik postane „službeni” i na nivou pojedinih naselja, kada je u pitanju nacionalna manjina koja čini najmanje 25% stanovništva, bez obzira na ukupan procenat stanovnika u opštini kojoj pripada naselje. Zakon reguliše da se pripadnici nacionalne manjine čiji broj dostiže najmanje 2% mogu obratiti državnim organima na svom jeziku i imaju pravo da dobiju odgovor na tom jeziku, a poslanik u parlamentu ima pravo da se obraća na svom jeziku.

2. Pravo na obrazovanje na maternjem jeziku – pripadnici manjina imaju pravo na obrazovanje na manjinskom jeziku u svim „institucijama predškolskog, osnovnog i srednjeg vaspitanja i obrazovanja”. Drugim zakonima se propisuje minimalni broj učenika u odeljenjima, s tim što taj broj može da bude i manji ukoliko ga odobri nadležno ministarstvo. Zakon ostavlja mogućnost dvojezične nastave ili nastave na srpskom jeziku s predmetom izučavanje jezika (ili govora) nacionalne manjine s elementima nacionalne istorije i kulture za pripadnike nacionalne manjine (član 13 Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina). U izradi nastavnog plana i programa za potrebe nastave predmeta koji izražavaju posebnost nacionalnih manjina na jeziku nacionalnih manjina, kao i učenje jezika nacionalnih manjina, obavezno učestvuju nacionalni saveti. Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja propisano je da je, ukoliko se 15 učenika jedne škole odluči za obrazovanje na maternjem jeziku, država dužna da u toj školi uvede program obrazovanja (jedan razred) na tom manjinskom jeziku. Nacionalne manjine imaju mogućnost korišćenja udžbenika na svom maternjem jeziku tako što će prevesti

udžbenike koji se koriste u nastavi na srpskom jeziku, izraditi svoj udžbenik ili uvesti udžbenike iz „zemlje matice“.

3. Pravo na negovanje kulture i tradicije – pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo da „osnivaju posebne kulturne, umetničke i naučne ustanove, društva i udruženja u svim oblastima kulturnog i umetničkog života“, radi očuvanja i razvoja nacionalne i etničke posebnosti (član 12 Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina).

4. Pravo na informisanje – pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na potpuno i nepristrasno obaveštavanje na maternjem jeziku, a država je obavezna da obezbedi „informativne, kulturne i obrazovne sadržaje na jeziku nacionalne manjine“ (član 17 Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina). Država je dužna da u programima radija i televizije, kao javnim servisima, obezbedi informativne, kulturne i obrazovne sadržaje na jezicima nacionalnih manjina, a takođe je odgovorna i za finansiranje posebnih radio i TV stanica. Izmenama Zakona o informisanju 2014, država može da ostane vlasnik jedino u državnom i pokrajinskom javnom servisu, dok će ostali mediji biti privatizovani, a programi će se finansirati projektima. Takođe, predviđena je i mogućnost osnivanja fondacija koje mogu biti osnivači medija, čime se savetima nacionalnih manjina omogućuje da osnivaju fondacije, preko kojih će ići finansiranje medija.

Kako bi se obezbedila prava na manjinsku samoupravu Ustavom je garantovano a zakonima predviđeno osnivanje nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Nacionalni saveti učestvuju u upravljanju ustanovama u oblasti obrazovanja u kojima se nastava izvodi na jeziku nacionalne manjine i u ustanovama u oblasti kulture koje su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu, a organi države, teritorijalne autonomije ili jedinice lokalne samouprave dužni su da prilikom odlučivanja o pitanjima iz oblasti službene upotrebe jezika, obrazovanja, informisanja na jeziku nacionalne manjine i kulture, zatraže mišljenja saveta.

Nacionalni saveti se biraju na četiri godine na neposrednim izborima ili skupštini elektora. Neposredni izbori za nacionalni savet organizuju se kada se u poseban birački spisak upiše 40% ukupnog broja pripadnika nacionalne manjine registrovanih po poslednjem popisu minus 20%. Ukoliko se taj broj ne dostigne, organizuju se izbori putem elektora, a elektor se postaje prikupljanjem 100 potpisa pripadnika nacionalne manjine.

Izborni sistem u Srbiji je proporcionalan s jedinstvenom izbornom jedinicom i izbornim pragom od 5%. Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika iz 2004, uveden je kao mera afirmativne akcije „prirodni prag“ za ulazak političkih stranaka i koalicija stranaka nacionalnih manjina u skupštinu. Međutim, izmene zakona nisu predvidele smanjenje broja potpisa za kandidovanje manjinskih lista za izbore, ostavivši prag od 10.000 overenih potpisa neophodnih za kandidovanje lista, što predstavlja uslov i za ostale političke partije. Predstavnicima partija nacionalnih manjina, posle donošenja izmena i dopuna zakona, mogu ući u parlament ukoliko minimalno dobiju broj glasova koji se računa tako što se ukupan broj izašlih birača na izbore podeli

s brojem mesta u parlamentu. Na primer, ako je ukupan odziv birača bio četiri miliona, stranke nacionalnih manjina morale bi da osvoje 16.000 glasova kako bi dobile jednog poslanika u skupštini. Ovim se lako došlo do rešenja za najveće nacionalne manjine u Srbiji, poput Mađara, Bošnjaka i Albanaca, ali se onemogućilo predstavljanje drugih, manje brojnih nacionalnih manjina u skupštini.

Nacionalni saveti su se, kod skoro svih manjina, pokazali kao veoma podložni uticajima kako manjinskih tako i većinskih partija. Zbog nadležnosti datih zakonom i budžeta kojim raspolažu, nacionalni saveti predstavljaju dodatni instrument političkog uticaja političkih partija na manjinsku zajednicu, što partije obilato koriste.

Takođe, posledica postojećeg koncepta manjinske samouprave jeste tendencija „etnonacionalističkog zatvaranja nacionalnih zajednica“, što dovodi do smanjene ili nikakve interakcije s većinskim narodom i pripadnicima drugih nacionalnih zajednica. Ovakva situacija otežava integraciju manjina u društveni i politički život šire zajednice onemogućavajući stvaranje kohezivnog društva, što na duže staze može da predstavlja velik izazov društvu u Srbiji.

„Usvojenim konceptom garantovanja individualnih i kolektivnih prava, naročito garantovanjem prava na nacionalnu samoupravu i uvodeći nacionalne savete nacionalnih manjina kao instituciju samoadministriranja kolektivnim pravima Srbija je iskoračila u red vodećih evropskih zemalja kada je reč o rešavanju pitanja statusa nacionalnih manjina.“³⁴ Ali, uprkos dobrim zakonskim i institucionalnim rešenjima, u Srbiji još uvek nije u potpunosti razvijeno efikasno upravljanje različitostima, a sistem pravne i institucionalne manjinske zaštite zahteva stalno unapređenje. Takođe, sprovođenje zakonskih rešenja često karakteriše neusklađenost procedura i konflikt nadležnosti.

Imajući sve ovo u vidu, potrebno je formulisati sveobuhvatnu manjinsku politiku u Srbiji kako bi se na najbolji način postiglo usaglašavanje različitih „realnosti“ u kojima pojedine nacionalne manjine žive, stepen razvijenosti i kapacitet institucija koje ih predstavljaju, i obezbedilo povezivanje različitih manjinskih zajednica – međusobno i s većinskom zajednicom. Cilj ove politike treba da bude stvaranje kohezivnog društva u kome su manjine u potpunosti integrisane. Međutim, moramo naglasiti da pod integracijom nikako ne podrazumevamo asimilaciju nacionalnih manjina već dvosmerni put potpunog ostvarivanja prava i obaveza manjinskih zajednica i većinske zajednice.

---

34) *Manjinska politika i integracija u Srbiji; Analize i preporuke za unapređenje manjinske politike i procesa integracije u Republici Srbiji*, Forum za etničke odnose, Beograd, Srbija, 2014.

3.2. Brojnost i predstave. Kako Vlasi sebe vide

U svim posleratnim zvaničnim popisima stanovništva sprovedenim na teritoriji Srbije, odnosno Jugoslavije, Vlasi i Rumuni zvanično su klasifikovani kao dve odvojene manjinske grupe (u popisima za vreme Kraljevine SHS/Jugoslavije građani su popisivani po jeziku i veri, te je 1921. bilo 231.068 govornika rumunskog i cincarskog jezika, dok je 1931. urađen popis samo po veroispovesti). Prema podacima popisa iz 2011, u Srbiji ima 35.330 Vlaha i 29.332 Rumuna, što predstavlja pad od prethodnog popisa iz 2002, i to za 11,79% u slučaju Vlaha i 15,17% u slučaju Rumuna. Za vlaške organizacije, bez obzira na to da li su, uslovno rečeno, vlaške ili vlaško-rumunske, broj popisanih ne odgovara pravom broju Vlaha. To se objašnjava tzv. nacionalnom mimikrijom, to jest time što se Vlasi, pa čak i oni koji aktivno govore maternji jezik, masovno izjašnjavaju kao Srbi. Prema njihovim procenama, Vlaha u Srbiji ima mnogo više, preko 200.000, dok neki proračuni idu čak i do zaključka da ima 350.000 građana koji su Vlasi ili vlašskog porekla.

Ukoliko uporedimo posleratne popise, broj Vlaha dramatično pada od popisa 1953, što je moguća posledica razlaza komunističke Jugoslavije sa Sovjetskim Savezom i zavisnim državama 1948. Broj onih koji su se izjasnili kao Vlasi u usponu je od 1971, da bi se na popisu 2002. godine 40.054 građanina izjasnila kao pripadnici ove nacionalne manjine, što je najveći broj od 1948.

Prema rezultatima popisa iz 2011, Vlasi su koncentrisani u tri okruga istočne Srbije: Borskom, gde čine 10,65% stanovništva; Braničevskom, gde čine 7,21%; i Zaječarskom okrugu, gde čine 5,21%. U tim okruzima broj onih koji su se izjasnili kao Rumuni manji je od jednog procenta i čini 0,63% u Borskom, 0,4% u Braničevskom i 0,26% u Zaječarskom okrugu.

Prema rezultatima popisa iz 2011. (a i po popisu iz 2002), Vlasi ne predstavljaju većinu ni u jednoj od opština istočne Srbije. Međutim, u znatnom procentu ih ima u sledećim opštinama: Bor, Majdanpek, Negotin, Petrovac na Mlavi, Zaječar, Golubac, Žabari, Žagubica, Kučevo, Malo Crniće, Boljevac. U manjem broju takođe žive u Pomoravskom okrugu (0,9% Vlaha i 0,11% Rumuna).

Popis 2011.	Izjasnili se kao Vlasi	Izjasnili se kao Rumuni
Borski okrug	10,65%	0,63%
Bor	13,78%	0,6%
Majdanpek	13,07%	0,36%
Kladovo	3,82%	0,74
Negotin	9,13%	0,74%
Braničevski okrug	7,21%,	0,4%
Golubac	5,09%	0,56%
Žabari	3,8%	0,67%
Žagubica	22,07%	0,56%
Kučevo	25,31%	0,68%
Malo Crniće	4,15%	0,49%
Požarevac	0,23%	0,12%
Veliko Gradište	2,17%	0,37%
Petrovac na Mlavi	14,74%	0,69%
Zaječarski okrug	5,21	0,26%
Boljevac	25,83%	0,71%
Zaječar	4,8%	0,34%
Pomoravski okrug	0,9%	0,11%
Despotovac	2,95%	0,15%
Jagodina	0,19%	0,06%
Paraćin	0,1%	0,15%
Svilajnac	1,18%	0,27%
Ćuprija	2,24%	0,08%
Izvor podataka: Republički zavod za statistiku		

Građani koji su se izjasnili da im je vlaški jezik maternji, znatno su brojniji od onih koji su se izjasnili kao Vlasi – 43.095, odnosno u procentima: govornici vlašskog jezika čine 13,9% stanovništva u Borskom okrugu, u Braničevskom 8,75%, a u Zaječarskom 5,19%. Broj građana u ova tri okruga koji su se izjasnili da im je maternji jezik rumunski jeste 1.967, što je manje od 1% po okrugu, odnosno 0,65% u Borskom, 0,44% u Braničevskom i 0,28% u Zaječarskom.

Popis 2011.	Maternji jezik vlaški	Maternji jezik rumunski
Borski okrug	13,9%	0,65%
Bor	11,94%	0,55%
Kladovo	7,83%	0,78%
Majdanpek	14,64%	0,35%
Negotin	19,51%	0,86%
Braničevski okrug	8,75%	0,44%
Golubac	11,01%	0,71%
Žabari	4,86%	0,75%
Žagubica	22,16%	0,85%
Kučevo	30,06%	0,79%
Malo Crniće	6,55%	0,5%
Požarevac	0,2 %	0,12%
Veliko Gradište	3,74%	0,36%
Petrovac na Mlavi	17,72%	0,8%
Zaječarski okrug	5,19%	0,28%
Boljevac	23,11%	0,79%
Zaječar	5,34%	0,32%
Pomoravski okrug	1,25%	0,19%
Despotovac	3,13%	0,19%
Jagodina	0,32%	0,24%
Paraćin	0,1%	0,15%
Svilajnac	1,67%	0,3%
Ćuprija	4%	0,09

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

Navedena statistika, međutim, ne odslikava suštinu debate unutar vlaške zajednice. Veliki deo pripadnika zajednice smatra da Vlasi dele zajedničko dako-romansko poreklo s Rumunima, ali da postoje razlike u shvatanju razvoja tog identiteta. Jedan deo smatra da termini Vlah i vlaški predstavljaju sinonime, odnosno termine na srpskom jeziku za Rumun i rumunski. Drugi deo iste populacije smatra da su u pitanju različite etničke

(mada bliske) grupe koje govore različitim (mada bliskim) jezicima. Treći, najmanji deo, isključivo se izjašnjava za Rumune, odbijajući i samu upotrebu termina Vlah.^{35/36}

Naravno, razlike između pomenutih grupa nisu do kraja izdiferencirane, pa se i sami njihovi pripadnici često prepliću. Jedan deo vlaške zajednice vidi svoj identitet kao proces kom treba pažljivo pristupiti kako bi se u dijalogu i uz uključivanje naučnih institucija došlo do rešenja prihvatljivog za sve. Ovaj pristup je, međutim, dobio najmanje podrške suprotstavljenih strana u vlaškoj debati, kao i institucija Srbije i Rumunije. Drugim rečima, dijalog se uglavnom i nije vodio iako je postojalo dovoljno vremena i mogućnosti.

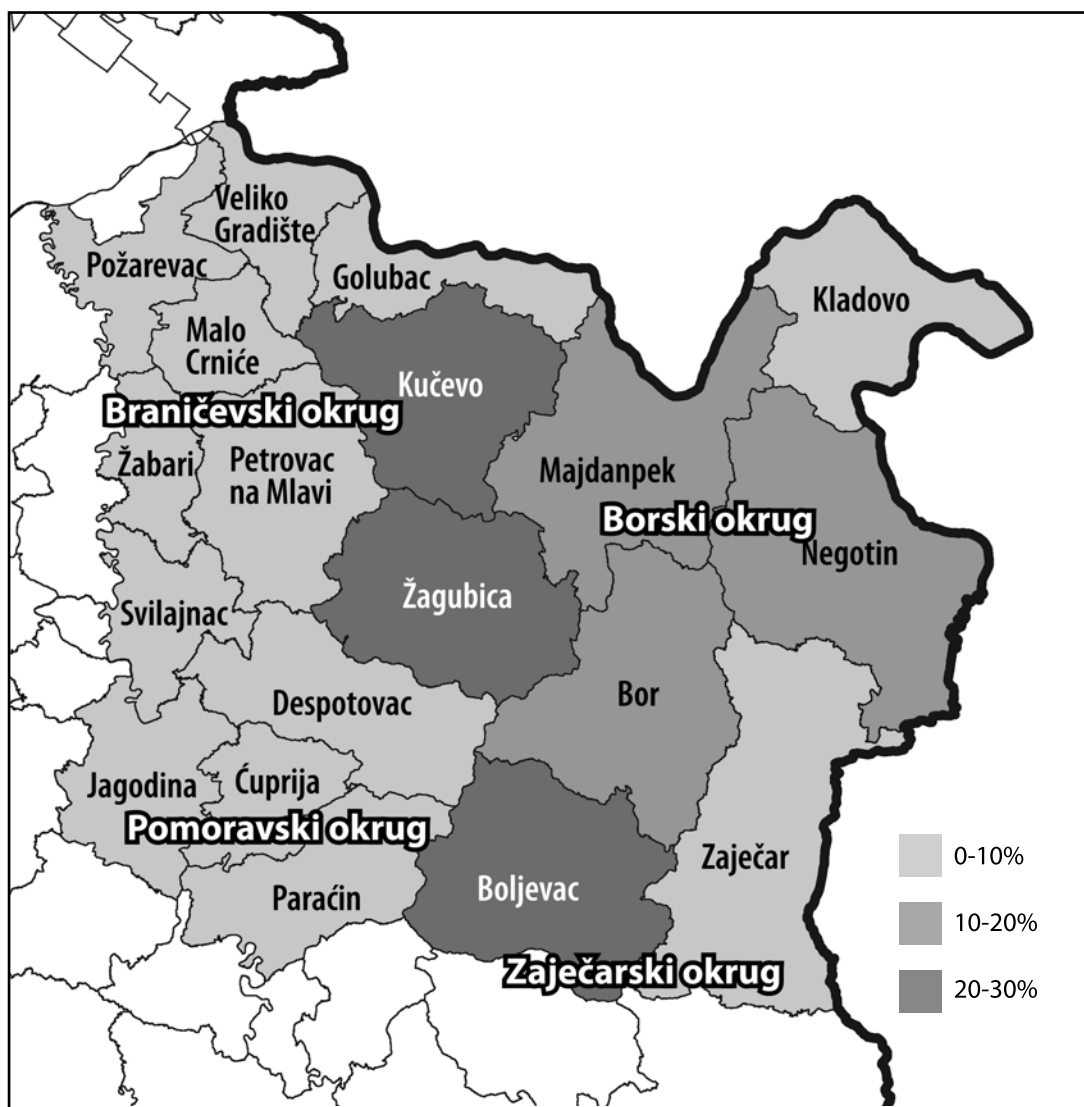
3.3. Ključna identitetska odrednica – pitanje jezika i pisma

Osnovno pitanje vezano za politički spor oko samosvojnosti Vlaške nacionalne manjine jeste pitanje jezika i pisma Vlaha kao važnih identitetskih odrednica. U vlaškoj zajednici vlada spor da li Vlasi treba da imaju poseban jezik i pismo u odnosu na Rumune, odnosno da li razlike postoje u dovoljnoj meri da bi se vlaški govori standardizovali u poseban jezik s odgovarajućim pismom.

---

35) Refleksija ove polarizacije jeste pitanje imena zajednice – na vlaškom jeziku, odnosno vlaškim govorima, Vlah se kaže Rumân (APHI transkripcija), odnosno Rum'n, dok se na rumunskom Rumun kaže Român, odnosno Rom'n. Kako objašnjava gospodin Dragomir Dragić iz Foruma Vlaha, suština je da je ime Rumun (Român) usvojeno 1862. po stvaranju Ujedinjenih kneževina Vlaške i Moldavije kako bi se stvorila paralela s Rimljanima i rimskim poreklom, dok je narodno ime, koje je odbačeno, pre standardizacije jezika bilo Rumân (Rum'n). Vlasi istočne Srbije nisu učestvovali u tom procesu, te je stoga svest o pripadnosti rumunskoj naciji u najmanju ruku nerazvijena. Vidi „Platforma – terminologija – obavezujuće definicije” u *Deklaracija za afirmativno angažovanje institucija sistema Srbije na razvoju vlaške zajednice*, Skupština Foruma za kulturu Vlaha, 20. mart 2011. godine, internet [15. 3. 2015] <http://www.paundurlic.com/pdf/FKV-Deklaracija.pdf>. Takođe, vidi i *Platforma Nacionalnog saveta Vlaha o obavezujućim definicijama i terminologiji sa ciljem preciznije samoidentifikacije i emancipacije vlaške zajednice, njenog razvoja i promocije, kao zajednički imenitelj delovanja organa kulturne autonomije*, Nacionalni savet Vlaha, 2011, internet [15. 3. 2015] <http://www.nacionalnisavetvlaha.rs/zadownload/Platforma%20Nacionalnog%20saveta%20Vlaha.pdf>

36) Kao što smo već naveli, namera autora nije davanje konačnog suda u vezi s poreklom Vlaha. Međutim, kako bismo pružili informaciju čitaocu o elementima unutarvlaške debate, treba ukratko izneti osnovne teorije koje zastupaju strane u debati. Jedan deo elite vlaške zajednice zastupa teoriju (u velikoj meri potkrepljenu istorijskim izvorima i naučnim radovima) da su njihovi preci uglavnom naseljeni iz kneževina Vlaške i Moldavije na teritoriju istočne Srbije tokom dvadesetogodišnje austrijske uprave nad današnjom severnom Srbijom, odnosno Braničevskim regionom i Negotinskom krajinom u prvoj polovini XVIII veka (koji su bili sastavni deo novoformirane oblasti Temišvarski Banat, koja je postojala do 1778). Druga grupa zastupa tzv. autohtonsko stanovište (poziva se uglavnom na antičke i srednjovekovne istorijske izvore) da su Vlasi potomci romanizovanog stanovništva koje je obitavalo na teritoriji istočne Srbije pre dolaska Slovena na Balkan. Treća grupa (takođe se pozivajući na stavove nekoliko istoričara) smatra da današnje stanovništvo skoro u celosti vodi poreklo od Srba koji su pred turskom najezdom odbegli na teritoriju današnje Rumunije, gde su se delimično „odnarodili” da bi se potom vratili u istočnu Srbiju.

Područja na kojima živi vlaška zajednica

Predstavnici Republike Srbije, što zvanično što nezvanično, zastupali su stav da vlaška manjina u Srbiji govori vlaškim jezikom.³⁷

Rumunija se oštro protivi standardizaciji vlaškog jezika, jer smatra da vlaški govori u Srbiji u suštini predstavljaju dva poddijalekta rumunskog jezika – banatski, kojim se govori od Braničeva do Poreča (oblast oko Donjeg Milanovca) i Bora, i munčansko-oltenski,

37) Vidi „Vlasi istočne Srbije – od asimilacije do rumunizacije”, Politika, 18. 5. 2009, internet [12. 1. 2015] <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Vlasi-istocne-Srbije-od-asimilacije-do-rumunizacije.lt.html> i „SE: Srpska delegacija zadovoljna”, internet portal B92, 2. 10. 2008, internet [12. 1. 2015] http://www.b92.net/srbija2020/vesti/tema.php?id=171&start=30&nav_id=321669

kojim se uglavnom govori u Negotinskoj krajini, i koji je i osnova današnjeg rumunskog jezika. Ovaj stav zastupa i nekoliko vlaških organizacija i pojedinaca u istočnoj Srbiji, od kojih su neki bili članovi prvog Vlaškog nacionalnog saveta konstituisanog 2006, koji je većinom glasova i doneo odluku da je maternji jezik Vlaha rumunski. Sledeće godine, isti nacionalni savet podneo je inicijativu za početak obrazovanja na rumunskom jeziku, ali je nakon sledećih izbora, novi saziv Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine u potpunosti promenio stav.

Novoizabrani Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine 2010. godine poništava odluku prethodnog saziva Saveta i usvaja vlaški jezik za zvanični. Kako vlaški jezik nije standardizovan, Savet je na sebe preuzeo i obavezu da jezik standarizuje, kao i da usvoji posebno pismo. Nekoliko članova Nacionalnog saveta u oba slučaja (i u prvom i u drugom sazivu) usprotivilo se donošenju odluka o jeziku u upotrebi, ali bili su preglasani. Nova većina smatrala je da je vlaški jezik poseban u odnosu na rumunski (iako mu je srodan), odnosno da, za razliku od rumunskog jezika, nije prošao proces „reromanizacije“, zbog čega, u poređenju s književnim rumunskim, ima arhaičan leksički okvir, s dosta reči iz neromanskih jezika u aktivnoj upotrebi. Takođe, odlukom Saveta definisano je i da jezik ima dva narečja, krajinsko-timočko i braničevsko-homoljsko, i da će, kako je to određeno Statutom Nacionalnog saveta usvojenim 2010, uslediti standardizacija vlašskog jezika (član 12), a da će do tada Savet koristiti srpski jezik kao zvanični.

Januara 2012. na predlog nevladine organizacije „Gergina“ iz Negotina, Nacionalni savet usvojio je odluku o uvođenju vlašskog pisma u ćiriličnoj i latiničnoj verziji. Pismo se sastoji od 35 znakova, i njime je, prema tvrdnjama autora, moguće zapisivati reči oba vlaška narečja. Međutim, u istoj odluci navodi se da Nacionalni savet ponuđeno rešenje smatra „početnim korakom u ponovnom traganju za konačnim vlaškim pismom do kojeg će se stići daljim usavršavanjem, nadogradnjom i primenom“.³⁸

Proces normiranja vlašskog jezika (što je, prema sagovornicima ISAC fonda, niži nivo od standardizacije) planiran je u sledećem periodu kao glavni cilj. Međutim, iako proces normiranja nije završen, Nacionalni savet počeo je projekat uvođenja predmeta vlaški govor s elementima nacionalne kulture u osnovne škole, čime je iskorišćena jedna od dve zakonske mogućnosti u vezi s obrazovanjem na maternjem jeziku. Oba stava predstavljaju ipak samo dva suprotstavljena pola u debati. Neki pripadnici vlaške nacionalne manjine već nekoliko decenija zalažu se za otvaranje široke diskusije o pitanju vlašskog jezika i pisma, u koju bi se uključile, pre svega, domaće naučne institucije, ali i svi ostali zainteresovani. U tom smislu ističe se predlog Pauna Es Durlića, etnologa iz Majdanpeka i urednika Foruma Vlasi Srbije,³⁹ nezaobilaznog internet izvora o ovim temama. Durlić je izneo stanovište da je potrebno očuvati lokalne vlaške govore i kroz obrazovanje i kroz pismo. Pritom on ne zastupa stav da vlaški govori predstavljaju osnovu jezika različitog od rumunskog, ali naglašava i da je književni rumunski, zbog

---

38) Odluka Nacionalnog saveta Vlaha od 24. 1. 2012, str. 3

39) <http://www.paundurlic.com/forum.vlasi.srbije/index.php>

manjka interakcije, Vlasima u Srbiji stran.⁴⁰ Durlić smatra da su Vlasi u etničkom i kulturnom smislu dako-romansko stanovništvo (potomci populacije čiji je najveći deo stvorio Rumuniju i rumunsku naciju), ali da su u identitetskom smislu prihvatili srpsku nacionalnu svest pošto nisu bili deo procesa formiranja rumunske nacije (za razliku od Rumuna u srpskom delu Banata).⁴¹

Paun Es Durlić je u svom *Kompendijumu za uvođenje vlašskog jezika u osnovne škole* predložio da se za zapisivanje vlaških govora, a radi očuvanja specifičnog regionalnog identiteta Vlaha u Srbiji, koristi azbuka, odnosno abeceda, zasnovana na fonetskom principu (jedno slovo, jedan glas) uz korišćenje rešenja APhi (Asociation Phonetique Internationale) sistematizacije za zapisivanje dijalekata.⁴² Takođe, predložio je i da se u osnovnoškolsko obrazovanje, tokom prva četiri razreda, uvede nastava na vlaškom govoru (odnosno lokalnim dijalektima) i pismima (latiničnom i ćirilničnom) na kojima ih je moguće zapisati, kao i nastava književnog rumunskog jezika i pisma i unapređeno obrazovanje o vlaškim govorima od 5. do 8. razreda.

Predlog Nacionalnog saveta u vezi s vlaškim pismom žestoko je kritikovao veći deo društveno aktivnih pripadnika vlaške zajednice. Neslaganje oko normiranja jezika i usvajanja vlašskog pisma, s refleksijama na poreklo Vlaha, daje zamah daljem raskolu u vlaškoj zajednici koji je prenet i na međudržavni nivo. Zarad opstanka specifičnog vlašskog identiteta, jezika i kulture (ma kako ih posmatrali: kao deo rumunskog nacionalnog korpusa ili kao autohtone pojave) potreban je dijalog koji bi potpomogle i podržale Srbija i Rumunija, ukoliko se pripadnici vlaške zajednice za to opredele. Koliko je god to moguće, potrebno je političke i ekonomske interese i zloupotrebe pojedinaca i grupa ostaviti po strani kako bi se ovo pitanje rešilo na najbolji način za vlašku zajednicu.

Budući da je i sam Nacionalni savet naglasio kako je uvođenje pisma samo prvi korak, bilo bi dobro da se pitanjima pisma i normiranja jezika pristupi „u dobroj volji“, to jest da se organizuje široka javna rasprava u kojoj bi učestvovalе zainteresovane strane, relevantne naučne institucije koje bi trebalo da iznedre predlog rešenja za jezik i pismo prihvatljiv za većinu. Podrazumeva se da bi uloga Srbije i Rumunije trebalo da bude savetodavna. Takođe, važno je i prepoznati višeslojnosti identiteta ukoliko postoji i što više je afirmisati.

3.3.1. Međunarodne institucije i pitanje vlašskog jezika i pisma

Međunarodne insitucije i organizacije koje su pokazale zavidan interes za pitanja jezika i pisma Vlaha jesu Savet Evrope, OEBS i Evropska unija.

---

40) Paun Es Durlić, *Kompendijumu za uvuđenje vlašskog jezika u osnovne škole*, str. 1

41) Ibid, str. 2

42) Ibid, str. 4

Svi dokumenti Saveta Evrope (Rezolucija o primeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina iz 2011. (CM/ResCMN(2011)7), Rezolucija 1632 (2008)⁴³ i Preporuka 1845 (2008)⁴⁴) posvećeni su pre svega principu nenametanja identiteta od strane vlasti, te omogućavanju slobodnog izbora i ostvarivanju manjinskih prava predviđenih zakonskim okvirom.

Posebno treba istaći izveštaj misije EU iz avgusta 2012. u kojem je istaknuto da vlaška manjina u Srbiji ima pravo na standardizovan jezik, pri čemu se, međutim, naglašava da odluku o tome mora doneti „nacionalna manjina, bez nepotrebnog uplitanja vlasti”⁴⁵, kao i da centralna vlast treba da bude „spremna da ponudi podršku za završetak procesa standardizacije i sprovede ga ukoliko zahtev za to istaknu predstavnici vlaške zajednice u Srbiji”. Ukazuje se i na to da vlast u Srbiji treba da bude spremna da „olakša (uključujući i pomoć međunarodnih organizacija) stvaranje neutralne i nepristrasne atmosfere za postizanje sporazuma”⁴⁶.

Ovaj izveštaj je nastao posle potpisivanja Zapisnika s II sastanka Međuvladine mešovite komisije septembra 2012. Treba naglasiti da su u zaključcima zapisnika jasno definisane mere prema pripadnicima rumunske nacionalne manjine u Srbiji, bez pominjanja vlaške nacionalne manjine. Sličan pristup sledio je i bivši visoki komesar za nacionalne manjine Knut Volebek, koji se fokusirao na praktično formulisanje koraka za ispunjenje elemenata dogovorenih u Zapisniku.

3.4. Uživanje manjinske autonomije vlaške nacionalne manjine u oblastima predviđenim zakonom i međunarodnim dogovorima

Uživanje autonomije u tri od četiri oblasti u nadležnosti nacionalnih saveta (obrazovanje na maternjem jeziku, informisanje i službena upotreba jezika i pisma) za vlašku manjinu pod znakom je pitanja pošto i dalje traje debata o standardizaciji odnosno normiranju vlaškog jezika. U međuvremenu, u drugoj polovini 2012, u Briselu je, na neformalnom sastanku između predstavnika Srbije i Rumunije i uz posredovanje visokog komesara za nacionalne manjine OEBS-a, ambasadora Knuta Volebeka, dogovoreno praktično sprovođenje

---

43) Resolution 1632 (2008) *Situation of national minorities in Vojvodina and of the Romanian ethnic minority in Serbia*. Parliamentary Assembly of the Council of Europe <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta08/ERES1632.htm>

44) Recommendation 1845 (2008), *Situation of national minorities in Vojvodina and of the Romanian ethnic minority in Serbia*. Parliamentary Assembly of the Council of Europe <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta08/EREC1845.htm>

45) Rainer Hofmann, Dalibor Jilek, Francesco Palermo, *Expert Mission Report*, European Union, 30 August 2012, str. 21, http://www.hnv.org.rs/docs/pristupanje_srbije_eu/final_report_14_sept_2012.pdf

46) Ibid

Zapisnika Međuvladine mešovite komisije potpisanog 2012, što je podrazumevalo uvođenje obrazovanja na rumunskom jeziku za sve zainteresovane učenike, kao i reemitovanje emisija TV Vojvodina na rumunskom jeziku na Televiziji Bor. Time je deo vlaške zajednice koji se smatrao Rumunima ili njima bliskim, zahvaljujući međunarodnom sporazumu dobio mogućnost da se obrazuje i informiše na rumunskom jeziku.

U tekstu koji sledi razmotrićemo implementaciju manjinskih politika u istočnoj Srbiji za oba dela vlaške zajednice kako na osnovu zakonodavnog okvira Republike Srbije tako i prema postignutom sporazumu u Briselu decembra 2012.

3.4.1. Obrazovanje

Obrazovanje na manjinskim jezicima nije nužno uslovljeno brojnošću nacionalne manjine u pojedinim opštinama, kao što je uslovljena službena upotreba jezika i pisma, već izraženom željom učenika i njihovih roditelja za učenje određenog jezika, a na osnovu, prema rečima sagovornika ISAC fonda iz Ministarstva prosvete Republike Srbije, procene i ponude nadležnih školskih odbora koje čine predstavnici škole, lokalne zajednice i roditelja.

Osnovna prepreka za puno ispunjavanje ovog prava vlaške zajednice u Srbiji bio je spor oko standardizacije/normiranja vlaškog jezika, odnosno pitanja da li je vlaške govore potrebno standardizovati/normirati u poseban jezik ili taj govor treba tretirati samo kao dijalekat rumunskog književnog jezika. Prvi Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine odlučio je da je jezik Vlaha rumunski, međutim, od 2008. do 2010. nastava na rumunskom jeziku za zainteresovane đake nije počela ni u jednoj školi, iako je, prema tvrdnjama samih članova tadašnjeg saveta, uspostavljena komunikacija s Ministarstvom prosvete tokom 2009.

Celokupan proces uvođenja nastave na rumunskom jeziku za učenike vlaške nacionalnosti zaustavljen je pošto je novoizabrani Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine 2010. poništio odluku prethodnog saziva saveta, insistirajući da je jezik Vlaha vlaški. Ubrzo je usvojena odluka o vlaškom pismu, a zatim je Odbor za obrazovanje Nacionalnog saveta formirao tim s koordinatorom Slobodanom Golubovićem na čelu. Odbor je počeo da priprema predlog školskog plana i programa, kao i odgovarajućih udžbenika, za uvođenje predmeta vlaški govor s elementima nacionalne kulture.⁴⁷ Avgusta 2013, neposredno pred početak nove školske godine, Zavod za unapređenje obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije odobrio je predloženi plan i program za prvi razred osnovne škole. Predmet se ne uvodi linearno već progresivno, od generacije učenika koja je upisala prvi razred školske 2014/15, i namera Odbora je da se svake

---

47) Prema rečima sagovornika ISAC fonda, insistiralo se na terminu govor a ne jezik, zato što nije završen proces normiranja jezika. Međutim, nepostojanje norme otvara pitanja načina i valjanosti postupka izrade plana, programa i udžbenika.

naredne godine objavi po jedan novi udžbenik koji odgovara razredu koji pohađa ta ista generacija.

Ovi potezi, od jezika do kreiranja plana i programa i udžbenika, naišli su na oštre kritike prorumunskih (uslovno rečeno) i drugih organizacija i pojedinca koji su se zalagali za „institucionalniji” pristup čitavom pitanju.

Ključni izazov za uvođenje ovog predmeta u osnovne škole bio je nedostatak stručnog kadra. Zavod za unapređenje obrazovanja i vaspitanja doneo je odluku da nastavnici u osnovnim školama kojima je vlaški maternji ili ga dobro znaju, mogu da predaju i vlaški govor s elementima nacionalne kulture ukoliko završe prethodno akreditovani trodnevni seminar „Pređi preko, upoznaj govor i kulturu Vlaha” u organizaciji Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine i uz podršku Udruženja za očuvanje identiteta, kulture, tradicije i jezika Vlaha „Gergina” iz Negotina. Međutim, postavlja se pitanje da li je za predavanje potpuno novog predmeta dovoljan tako organizovan seminar, bez angažovanja naučnih institucija Republike Srbije.

Uvođenja rumunskog jezika u škole u istočnoj Srbiji jedna je od najspornijih tačaka debate između vlaških organizacija različite orijentacije. Od 2004. ponavljaju se inicijative nekih vlaških udruženja (uz podršku zainteresovanih roditelja) za uvođenje rumunskog jezika kao izbornog predmeta u škole u istočnoj Srbiji. Na osnovu odredaba potpisanog Zapisnika Međuvladine mešovite komisije, a zatim i pomenutog dogovora predstavnika Srbije i Rumunije uz posredovanje visokog komesara Volebeka iz 2012, započeto je uvođenje predmeta rumunski jezik s elementima nacionalne kulture krajem školske 2013/14. Treba istaći da se do 2012. obavljalo nezvanično i nezavisno anketiranje roditelja o uvođenju ovog jezika u škole, ali praktičnih rezultata nije bilo. U proces su aktivno bili uključeni Rumunski nacionalni savet, Ministarstvo prosvete, kao i Odsek za rumunski jezik i književnost Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Posle početnih poteškoća oko uvođenja predmeta (vreme održavanja nastave, raspored po školama, broj prijavljenih učenika itd.) i anketiranja učenika, tokom 2014/15. proces se manje-više ustalio i prema rečima sagovornika istraživačkog tima ISAC fonda, funkcioniše bez većih problema.

Jedan od problema u vezi s uvođenjem pomenutih predmeta ticao se procesa anketiranja učenika za izborni predmet, pošto Ministarstvo prosvete nije obezbedilo istovetne anketne listiće. Prema svedočenjima sagovornika istraživačkog tima ISAC fonda, obe strane (i predstavnici Nacionalnog saveta i predstavnici, uslovno rečeno, prorumunskih organizacija) imale su pritužbe na nejasno ili tendenciozno formulisan sadržaj anketnih listića u različitim školama, što je navelo Ministarstvo prosvete da juna 2014. obezbedi jedinstveni obrazac za ankete koji je prosleđen školskim upravama i školama. Dakako, odluka o ponuđenim predmetima jeste na školskim odborima, pa nacionalni saveti treba da „lobiraju” kod odbora da se maternji jezik nacionalne manjine uvrsti u ponudu škole, a na osnovu realnih parametara (brojnost nacionalne manjine, broj zainteresovanih roditelja itd). Takođe, izazov je i to što se maternji jezik s elementima nacionalne kulture javlja i kao izborni predmet s drugim nejezičkim predmetima koji mogu biti veoma interesantni za učenike, kao što je informatika, recimo. Poželjno je da

maternji jezik s elementima nacionalne kulture bude ponuđen samostalno, a ne kao jedan od izbornih predmeta, kao i da tako bude uklopljen u raspored časova da učenici bez većih problema mogu da prisustvuju času.

Potpuni podaci o broju učenika koji pohađaju predmete rumunski jezik s elementima nacionalne kulture i vlaški govor s elementima nacionalne kulture u školskoj 2014/15. dati su u Aneksu 1.

Stav istraživačkog tima ISAC fonda jeste da je način uvođenja predmeta toliko važnog za kolektivni identitet štetan za vlašku zajednicu u celini, te da gruba podela u obrazovanju, bez prethodnog obuhvatnog dijaloga o pitanjima jezika, standardizacije, pa i višeslojnosti identiteta, neminovno vodi ka slabljenju regionalnih i kulturnih specifičnosti vlaške zajednice. S druge strane, učenje isključivo rumunskog jezika i nacionalne kulture, bez izučavanja lokalnog istorijskog, jezičkog i kulturnog nasleđa, neminovno deli zajednicu. Takođe, učenje normiranih vlaških govora i kulture može samo da se osnaži ukoliko bi učenici imali priliku da uče i rumunski jezik, koji je vlaškom sigurno najrodniji (ako se već ne smatra istovetnim, odnosno književnim standardom jezika kom pripadaju vlaški govori).

3.4.2. Informisanje, službena upotreba jezika i pisma, kultura

Poput prava u vezi s obrazovanjem, i prava u oblasti informisanja, službene upotrebe jezika i pisma i kulture takođe su prilično slabo razvijena i korišćena. Kultura je na nešto višem nivou pošto odranije postoje društva i organizacije za negovanje vlaških običaja i tradicije, te se relativno često i organizuju različite manifestacije uglavnom nezavisno od Nacionalnog saveta. Nacionalni savet zbog toga priprema strategiju razvoja kulture kako bi objedinio i bolje usmerio postojeće aktivnosti. Primetno je da izostaje viši institucionalni nivo kulturnog razvoja kroz centre za kulturu, pozorišta, izdavačke kuće i sl. koji bi bili posvećeni negovanju regionalnog vlašskog kulturnog nasleđa. Problem je i u tome što je vlaška nacionalna manjina svoj institucionalni okvir dobila znatno kasnije od drugih manjina, pogotovo onih koje žive u Vojvodini, te nije bilo ni uslova za osnivanje institucija. Nacionalni savet planira aktivnosti na ovom planu, ali, prema rečima sagovornika ISAC fonda, u ovom momentu sredstva koja savet dobija iz budžeta Republike Srbije nisu dovoljna i onemogućavaju delovanje. Treba spomenuti da, nezavisno od Nacionalnog saveta, Ministarstvo kulture redovno objavljuje konkurse za projekte iz različitih oblasti kulture manjinskih zajednica na kojima uvek učestvuju i organizacije civilnog društva s vlaškim predznakom.

Što se tiče informisanja, postoje pokušaji da se na lokalnim elektronskim medijima uvedu programi na vlaškim govorima, i pre standardizacije. Informisanje je na vlaškom postojalo i ranije, tokom 50-ih godina XX veka, kada je Radio Zaječar emitovao vesti na tom govoru. Od televizija, jedino TV Bor ima redovne vesti na vlaškom govoru radnim danima, kao i informativnu emisiju *Retospektiva nedeljom*. Što se tiče radio-

stanica, Radio Petrovac na Mlavi emituje vesti na vlaškom, koje se reemituju na Radiju Požarevac i Radiju Žagubica. Takođe, 2005–2006, devet meseci tekao je pilot-projekat emitovanja vesti na vlaškom govoru na Radiju Zaječar. Ove informativne emisije na nestandardizovanim odnosno nenormiranim vlaškim govorima predstavljaju puke prevode emisija na srpskom. Drugim rečima, ne postoje posebne redakcije koje bi se sistemski bavile informisanjem na vlaškom jeziku i autonomnom i nezavisnom produkcijom koja bi obrađivala teme specifične za vlašku zajednicu. Čak i takva siromašna produkcija jeste predmet oštrih kritika organizacija i pojedinaca koji se zalažu za usvajanje rumunskog književnog jezika, odnosno za normiranje rumunskog jezika na osnovi koja bi bila „više naučna“. Glavna kritika tiče se navodno proizvoljnog i nestručnog ubacivanje srpskih reči u vlaški.

Pismenih medija na vlaškom jeziku nema. Neposredno posle Drugog svetskog rata izlazio je časopis *Vorba noastra* na srpskoj ćirilici, koji je ugašen posle 1948.

Službena upotreba jezika i pisma vezana je za rezultate popisa. U tri od 19 opština Vlasi čine više od 15% stanovništva (Žagubica, Kučevo i Boljevac), čime se ispunjava uslov predviđen zakonom za uvođenje vlaškog jezika u službenu upotrebu. Takođe, zbog pozitivnog stava vladajuće većine, u opštinama Petrovac na Mlavi, Bor i Majdanpek, iako nije ispunjen zakonski uslov, vlaški bi takođe mogao ući u službenu upotrebu jer Vlasi čine tek nešto manje od 15% ukupnog stanovništva. Međutim, kako vlaški dosad nije ni standardizovan ni normiran, a Nacionalni savet je poništio prethodnu odluku o uvođenju rumunskog kao zvaničnog jezika vlaške nacionalne manjine, opštine ne mogu da sprovedu zakonsku normu u vezi s obeležjima, kao i ni u vezi sa opštinskim i sudskim institucijama.

Uz posredovanje visokog komesara za nacionalne manjine, od 2012. dogovoreno je reemitovanje programa rumunske redakcije Radio-televizije Vojvodine (RTV) preko TV Bor, tako da i građani koji se izjašnjavaju kao Rumuni dobiju mogućnost da budu informisani na maternjem jeziku, iako ih po popisu ima veoma malo. Od tada se svakog vikenda reemituje emisija *Paleta* sa RTV, kao i vesti na rumunskom dva puta dnevno radnim danima.

Poseban problem u vezi s informisanjem tiče se procesa reforme medija u Srbiji koji se sprovodi u saradnji sa OEBS-om i ekspertima EU. Sem Radio-televizije Srbije (RTS) i RTV, koje imaju status javnog, odnosno regionalnog servisa, svi ostali štampani i elektronski mediji u nekom obliku državnog vlasništva biće privatizovani do kraja oktobra 2015. Dobra strana procesa privatizacije jeste to što će novi vlasnici medija imati obavezu da zadrže postojeće programske šeme narednih pet godina, što se odnosi i na manjinske programe. Takođe, isti mediji biće u prilici da učestvuju na konkursima za projekte iz oblasti informisanja koje će raspisivati (ili barem moći da raspisuju) opštine, nacionalni saveti i nadležna ministarstva, odnosno pokrajinski saveti. Takođe, uvođenjem digitalnog signala uvode se i poboljšani uslovi za emitovanje programa, tako da će sve lokalne televizije i radio-stanice koje dobiju frekvenciju od Regulatorne agencije za elektronske

medije (REM) imati znatno veću vidljivost odnosno slušanost, te će suštinski postati regionalni mediji.

Međutim, pravi izazov za informisanje na manjinskim jezicima nastaje ukoliko ni potencijalni investitori ni zaposleni ne pokažu interes za privatizaciju medija, pošto će tada mediji biti ugašeni. Bilo kako bilo, izazov ostaje pošto reforma tek treba da se završi i o njenim posledicama moći ćemo da sudimo tek nakon izvesnog vremena.

Digitalizacijom se stvaraju novi uslovi za javne servise, pa će RTS imati mogućnost osnivanja još kanala. Stoga ne bi bilo loše razmotriti predlog da se deo programa jednog od novih kanala posveti sadržajima na jezicima nacionalnih manjina, čime bi se pitanje informisanja na manjinskim jezicima trajno rešilo na celokupnoj teritoriji Srbije.

4. Delovanje Rumunske pravoslavne crkve u istočnoj Srbiji i srpsko-rumunski odnosi

Jedna od ključnih tačaka neslaganja Srbije i Rumunije tiče se pitanja slobode veroispovesti, odnosno delovanja Rumunske pravoslavne crkve (RPC) u istočnoj Srbiji. Na toj teritoriji, gde živi velika većina građana koji su se na popisima izjasnili kao Vlasi i koja, prema pravoslavnom kanonu, pripada Srpskoj pravoslavnoj crkvi (SPC), početkom dvehiljaditih RPC je osnovala Protoprezviterat Dacia Ripensis (Priobalna Dakija), koji pripada eparhiji Dacia Felix. Srbija odbija da prizna slobodu delovanja protoprezviterata RPC u istočnoj Srbiji na osnovu odredaba Zakona o crkvama i verskim zajednicama Republike Srbije iz 2006. (*Službeni glasnik RS*, br. 36/2006). U sledećem poglavlju razmotrićemo pravni okvir kojim je regulisano funkcionisanje crkava i verskih zajednica u Srbiji, genuzu i kontekst problema, a zatim ćemo izneti i zaključke o tome kako je potrebno pristupiti ovom pitanju.

4.1. Pravni kontekst delovanja crkava i verskih zajednica u Srbiji i pitanje odnosa s Rumunskom pravoslavnom crkvom

Za razumevanje konteksta pravnih i političkih odluka koje su otvorile pitanje dveju crkava, neophodno je sagledati trenutni pravni okvir kojim je regulisan rad crkava i verskih zajednica u Srbiji.⁴⁸

Nakon pada Miloševićevog režima i promena 2000. godine, jedna od predstojećih reformi ticala se i uređenje odnosa države, crkava i verskih zajednica. Sve do 2004. trajao je dijalog o uređenju te oblasti koji je kulminirao saveznim Zakonom o verskim slobodama, koji, iako usvojen, nije stupio na snagu pošto je SRJ prestala da postoji. Međutim, novo ministarstvo vera u Vladi Vojislava Koštunice uskoro je donelo potpuno nov predlog zakona koji je favorizovao već postojeće tradicionalne crkve i unekoliko ograničio slobodu delovanja drugih crkava i verskih zajednica. Bez obzira na kritike domaće i međunarodne stručne javnosti, predlog zakona usvojen je u Narodnoj skupštini Republike Srbije 2006.⁴⁹ Pojedine odredbe dovode u pitanje puno uživanje slobode veroispovesti u Republici Srbiji kako za tradicionalne crkve i verske zajednice tako i za novije verske zajednice, ali u ovom tekstu nećemo se baviti njima.

---

48) Svim čitaocima zainteresovanim za detaljnu pravnu analizu delovanja crkava i verskih zajednica u Srbiji preporučujemo analizu dr Nenada Đurđevića *Ostvarivanje slobode veroispovesti i pravni položaj crkava i verskih zajednica u Republici Srbiji*, sačinjenu na molbu zaštitnika građana Republike Srbije Saše Jankovića 2009.

49) European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Comments on the draft law on churches and religious organisations of the Republic of Serbia*, 67th Plenary Session (Venice, 9–10 June 2006)

Kako nekoliko autora ističe, namera zakonopisca Zakona o crkvama i verskim zajednicama (s čim se tadašnji ministar saglasio u jednom intervjuu)⁵⁰ bila je da se ostvari kompromis između pružanja slobode veroispovesti svim građanima i zaštite položaja SPC kao crkve koja zauzima položaj prve među jednakima.⁵¹ Posmatrano iz tog ugla, dobar deo teksta zakona odiše pokušajem zaštite prava SPC. Za razmatranje odnosa prema delovanju RPC na delu teritorije Srbije, ključni su članovi 7 i 19 ovog zakona i njihova usaglašenost s odredbama Ustava i međunarodnim normama kojima podleže Republika Srbija. Navedenim članovima definisana je veza između internih odluka registrovanih crkava i delovanja institucija države, kao i način upisivanja crkava i verskih zajednica u Registar crkava i verskih zajednice, čime se omogućuje njihovo regularno delovanje na teritoriji Srbije.

Član 7 zakona glasi: „Država ne može ometati primenu autonomnih propisa crkava i verskih zajednica. Za izvršenje pravosnažnih odluka i presuda koje izdaju nadležni organi crkava i verskih zajednica država pruža odgovarajuću pomoć, na njihov zahtev, u skladu sa zakonom.” Na problematičnost ovog člana ukazivalo se još tokom rasprave u Narodnoj skupštini, pošto se na osnovu stava 2 ovog člana država teoretski stavlja u službu ispunjavanja internih odluka registrovanih crkava i verskih organizacija, te se time dovodi u pitanje odvojenost države od crkve.

Što se tiče same registracije crkava, zakonom (članovima 11–15) propisano je da u Srbiji postoji pet tradicionalnih crkava (SPC, Rimokatolička crkva, Slovačka evangelička crkva a. v., Reformatska hrišćanska crkva i Evangelička hrišćanska crkva a. v.) i dve tradicionalne verske zajednice (jevrejska i islamska). Zakonom je predviđeno da se sve crkve i verske zajednice, da bi bile tretirane kao registrovane, moraju upisati u Registar crkava i verskih zajednica, koji vodi ministarstvo nadležno za poslove vera, što podrazumeva određena prava i obaveze. Međutim, to ne ograničava u potpunosti mogućnost delovanja crkava bez upisa u pomenuti registar, ukoliko ne krše druge zakone Srbije.

Ali, član 19 zakona propisuje sledeće: „U Registar se ne može upisati verska organizacija čiji naziv sadrži naziv ili deo naziva koji izražava identitet crkve, verske zajednice ili verske organizacije koja je već upisana u Registar ili koja je ranije podnela zahtev za upis.” To znači da nijedna crkva ili verska zajednica s nazivom sličnim tradicionalnim crkvama ili verskim zajednicama ili onim upisanim u Registar, ne može delovati na teritoriji Srbije, osim ukoliko sama tradicionalna ili već upisana zajednica to ne odobri. Time se onemogućava priznavanje delovanja drugih crkava i verskih zajednica ukoliko je to u suprotnosti s internim pravilima i odlukama tradicionalnih i već upisanih crkava i verskih zajednica. U praksi se slično desilo i s Crnogorskom pravoslavnom crkvom i Makedonskom pravoslavnom crkvom, koje su podnele zahtev za upis, ali ih je nadležno ministarstvo odbilo.

---

50) Dr Nenad Đurđević *Ostvarivanje slobode veroispovesti i pravni položaj crkava i verskih zajednica u Republici Srbiji*, Službeni glasnik, Beograd, 2009, str. 33

51) Milan Vukomanović „Diskriminacija s predumišljajem”, internet portal *Peščanik*, 8. 10. 2010, internet [4. 4. 2015] <http://pescanik.net/diskriminacija-s-predumisljajem>

Međutim, Republika Srbija svojim drugim propisima (Ustav, članovi 13, 41), kao i međunarodnim normama pod koje potpada, reguliše slobodu veroispovesti, zabranu diskriminacije, ograničavanje slobode i druga pitanja: Evropska povelja o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Međunarodni pakt o građanskim i ljudskim pravima, Univerzalna deklaracija o pravima čoveka Ujedinjenih nacija, Helsinški akt iz 1975. godine, Završni dokument Bečkog sastanka KEBS-a 1989. godine, Pariska povelja KEBS-a – Za novu Evropu, Deklaracija o ukidanju svih oblika netolerancije i diskriminacije zasnovane na veri ili ubeđenjima itd. Različite međunarodne institucije – OEBS, Venecijanska komisija i Savet Evrope, reagovale su na odredbe Zakona o crkvama i verskim zajednicama i njihovu implementaciju pošto je zakon, kako su pomenute institucije tvrdile, u suprotnosti pre svega s Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Koalicija organizacija civilnog društva podnela je 2010. inicijativu pred Ustavnim sudom za ocenu ustavnosti Zakona o crkvama i verskim zajednicama, koju je Ustavni sud početkom 2013. odbacio.⁵² Time je iscrpljena mogućnost pred domaćim pravnim institucijama da se bez promene ili dopune zakona, redovnom procedurom zakon promeni. Pojedincima, ipak, ostaje mogućnost obraćanja domaćim višim sudovima ili kada se te mogućnosti iscrpe, Evropskom sudu za ljudska prava. Veoma slična situacija desila se u Moldaviji. Pošto Moldavija nije dozvolila delovanje Besarabijske mitropolije RPC na svojoj teritoriji, ova crkva je sa svojih 12 vernika građana Moldavije, nakon neuspešnih pokušaja pred moldavskim sudovima, podnela tužbu protiv Moldavije pred Evropskim sudom za ljudska prava, zbog povrede prava na veroispovest i okupljanje, te diskriminacije Besarabijske mitropolije RPCf.⁵³

4.2. Istorijski kontekst odnosa dveju crkava

RPC i SPC održavaju kontinuitet manje-više solidnih odnosa još iz vremena Habsburške monarhije (Astrougarska). Pravoslavna Srpska patrijaršija sa sedištem u Sremskim Karlovcima, odnosno njena Temišvarska eparhija, bila je nadležna za pravoslavne vernike na celoj teritoriji Banata (i za pravoslavne Rumune) sve do 1864. Tada je došlo do izdvajanja svih većinski rumunskih pravoslavnih crkvenih opština, koje su potom pripojene novouspostavljenoj rumunskoj Sibinjskoj mitropoliji, odnosno eparhijama Karansebeškoj i Aradskoj. Temišvarska eparhija Srpske patrijaršije nastavila je da postoji, i pripojene su joj većinski srpske crkvene opštine u Aradskoj oblasti.⁵⁴

---

52) Ocena ustavnosti Zakona o crkvama i verskim zajednicama (Uz 455/2011), Odluka Ustavnog suda od 16. januara 2013, *Službeni glasnik br. 35/06*, internet [pristupljeno 18. 2. 2015] <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/12/Ocena-ustavnosti-Zakona-o-crkvama-i-verskim-zajednicama.pdf>

53) Vidi slučaj 45701/99, internet [pristupljeno 18. 2. 2015] <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59985>

54) Opis fonda RS 002 F. 4 Temišvarska eparhija, Arhiv Vojvodine, internet [pristupljeno 18. 1. 2015] <http://www.arhivvojvodine.org.rs/index.php/fondovi-i-zbirke/svi-fondovi-ci/479-rs-002-f-4>

Ova podela funkcionisala je i nakon raspada Austrougarske, kada su Srpska patrijaršija i Sibirijanska mitropolija postale delovi ujedinjene SPC, odnosno RPC. Sedište Temišvarske eparhije prebačeno je u Kikindu, da bi 1931. cela teritorija srpskog/jugoslovenskog Banata postala jedinstvena Banatska eparhija, dok je Temišvarska eparhija ostala ograničena isključivo na crkvenu teritoriju u Rumuniji.⁵⁵ Od tada SPC imenuje administratora (obično jedan od episkopa) za Temišvarsku eparhiju. Teritorija na kojoj je delovala RPC, a koja je pripojena Kraljevini SHS, ostala je u sastavu prethodno spomenutih eparhija.⁵⁶

Postojali su pokušaji da se međudržavnim sporazumom utvrde prava srpske odnosno rumunske manjine u Kraljevini SHS/Jugoslaviji i Rumuniji, pre svega u domenu prosvete i religije. Što se tiče crkvenih prava, u Beogradu je 2. jula 1934. potpisana međudržavna Konvencija oko delovanja SPC u Rumuniji i RPC u Srbiji, ali taj sporazum jugoslovenska skupština nije ratifikovala.⁵⁷ Međutim, sve rumunske parohije nastavile su da funkcionišu bez većih problema do Drugog svetskog rata.⁵⁸ Međuratni period su, inače, karakterisali više nego srdačni odnosi dveju država, koje su zajedno s Čehoslovačkom stvorile odbrambeni i politički savez Malu Antantu, te manjinska pitanja nisu bitno uticala na dinamiku odnosa.

Po završetku Drugog svetskog rata odnos crkava u oba dela Banata rešen je dogovorom između tadašnjih episkopa – banatskog SPC Visariona i mitropolita temišvarskog RPC Nikolaja početkom 60-ih godina XX veka (kada su se unapređenjem odnosa između dve zemlje stvorili uslovi za to) – tako da su obe crkve mogle da obavljaju svoje obaveze kao i ranije. Radi efikasnijeg upravljanja, od delova eparhija 1971. godine uspostavljen je novi Rumunski pravoslavni vikarijat u srpskom/jugoslovenskom Banatu, podređen Banatskoj mitropoliji sa sedištem u Temišvaru.⁵⁹ Rumunija je usvajanjem Zakona o verskim slobodama i opštem statusu verskih zajednica 2006, priznala delovanje Temišvarske eparhije (koja je u listu priznatih crkava upisana na drugom mestu, odmah ispod RPC) na celoj teritoriji Rumunije,⁶⁰ iako po svom statutu Temišvarska eparhija obuhvata isključivo područja nekadašnje Banatske i Temišvarske eparhije koja su sada u Rumuniji.⁶¹

---

55) Ibid

56) Aleksandra Đurić-Milovanović, Mirča Maran, Biljana Sikimić, *Rumunske verske zajednice u Banatu*, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov” Vršac, Vršac, 2011, str. 17

57) Dr. Adina Berciu, „Romanian schools and churches in Balkan Peninsula”, Documents (1864–1948), I. Bucharest, Editors University Bucharest, 2004, str. 249

58) Ibid

59) Aleksandra Đurić-Milovanović, Mirča Maran, Biljana Sikimić, *op. cit.*, str. 17

60) „Law 489/2006 on the Freedom of Religion and the General Status of Denominations”, Monitorului Oficial al României, 08. 1. 2007.

61) *Statut Eparhije temišvarske*, Svetosavlje interent portal, internet [pristupljeno 18. 2. 2015] <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/zakoni/statut-eparhije-temisvarske.htm>

Vikarijat RPC u srpskom delu Banata unapređen je 2001. u posebnu eparhiju u okviru RPC pod imenom Dacia Felix (samostalno), a u okviru Banatske mitropolije, s formalnim sedištem u Deti, Rumunija. Za vikarnog episkopa rukopoložen je Danil, koji je u čin episkopa eparhije imenovan 2004. Priznavanje „odgovarajuće organizacione jedinice RPC u Banatu“ najavljeno je članom 2 Pravilnika o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica koji je donelo Ministarstvo vera,⁶² dok je episkopija priznata i uvedena u Registar crkava i verskih zajednica 2009. (s poljem delovanja ograničenim na teritoriju Banata).⁶³

4.3. Odnosi dveju crkava, hronologija dešavanja na terenu, incidenti

Spor između dve crkve postupno se oblikovao nakon formiranja Dacie Felix, jer je SPC to videla kao nekanonsko delovanje sveštenstva RPC u istočnoj Srbiji. Uprošćeno rečeno, između pravoslavnih crkava u crkvenom jedinstvu vlada shvatanje da pravoslavne crkve mogu da deluju na kanonskoj teritoriji druge pravoslavne crkve samo na osnovu odobrenja te crkve. Kao što smo videli, delovanje RPC bilo je od 1864. do 2001. ograničeno isključivo na teritoriju Banata u Srbiji, za šta je postojala određena saglasnost i dogovor između dve crkve, koji su ponovo potvrđeni upisom nove episkopije Dacia Felix u Registar crkava i verskih organizacija 2009.

Prvi spor između dve crkve nastao je februara 2002, kada je na proslavi desetogodišnjice postojanja Demokratskog pokreta Rumuna u Srbiji u selu Slatina kod Bora prisustvovao i episkop Danil bez znanja episkopa timočkog Justina. Bor, kao uostalom i veći deo srednjeg i zapadnog dela istočne Srbije, pripada Timočkoj eparhiji, te je SPC čin Danila, koji je bez formalne dozvole ušao na teritoriju te eparhija, shvatila kao ugrožavanje svojih kanonskih prava.

Iste te godine, pred popis, navodno zbog podele „žutih listića“ kojima su se građani pozivali da se izjasne kao Vlasi-Rumuni, patrijarh SPC Pavle uputio je „apel srpskom stanovništvu u Timočkoj krajini“ da se ne odriče „svog porekla i svoje krsne slave jer su žuti listići kojima im se nameće da se u tekućem popisu izjasne kao Vlasi-Rumuni, delo

---

62) „Pravilnik o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica“, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 64/2006.

63) Prema podacima Aleksandra Rakovića, „zajedno sa eparhijom Dacia Felix, zahtev za upis u Registar je 2009. godine podneo i protoprezviterat Dacia Ripensis“. Iako je zahtev za eparhiju priznat, postupak za protoprezviterat je prekinut, jer, kako zaključuje Raković, „za njega nije bilo uporišta u našem (srpskom) državnom i crkvenom pravu“. Aleksandar Raković, „Nekanonsko Rumunske pravoslavne crkve u severoistočnoj Srbiji (2001–2014) kao izričiti vid rumunskih geopolitičkih pretenzija“, izrađeno u okviru projekta *Srbi i Srbija u jugoslovenskom i međunarodnom kontekstu: unutrašnji razvitak i položaj u evropskoj/svetskoj zajednici (47027)*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2014, str. 50.

zlonamernih ljudi”⁶⁴ Iz ovog poteza patrijarha videlo se da SPC smatra da je stanovništvo Timočke krajine i istočne Srbije srpsko ili srpskog porekla, te da je nužna reakcija na „prorumunsku agitaciju”.

Najveći deo sukoba u praksi je vezan za aktivnosti sveštenika RPC Bojana Aleksandrovića (na rumunskom Boian Alexandrovici) iz Negotina, koji je svojevremeno pohađao bogosloviju u okviru SPC i bio spreman za sveštenika. Međutim, Aleksandrović se udaljio od episkopa Justina i približio se novouspostavljenoj episkopiji RPC u Vršcu. Episkop Danil ga je 2003. rukopoložio za sveštenika, da bi ga potom imenovao za protojereja protoprezviterata Priobalne Dakije, novuspostavljene teritorijalne jedinice eparhije RPC Dacia Felix koja obuhvata teritoriju istočne Srbije „i pravoslavne Rumune takozvane Vlahe (one koji to žele) iz Srbije van Vojvodine”⁶⁵

Prvi incident propraćen u medijima bila je izgradnja crkve RPC na privatnom imanju Aleksandrovića u selu Malajnica. Lokalne vlasti pokušale su da spreče gradnju, tvrdeći da ne postoji ni građevinska, ni „dozvola Srpske pravoslavne crkve”⁶⁶ Tadašnji ministar vera, Milan Radulović, izneo je mišljenje da „RPC postoji u istočnoj Srbiji samo kroz delovanje nesvršenog bogoslova Aleksandrovića (...) te da ukoliko RPC želi da deluje u dolini Timoka, mora da traži dozvolu SPC”⁶⁷ iako u to vreme takva dozvola nije bila potrebna pošto Zakon o crkvama i verskim zajednicama još nije bio usvojen. Potom je stiglo rešenje lokalnih organa vlasti o rušenju objekta, što se po svoj prilici nije desilo zbog intervencije Rumunije. Crkvu je potom osveštao episkop Dacie Felix Danil.⁶⁸

Dijalog između dve crkve povodom ovog pitanja navodno je počeo 2005. u Novom Sadu, da bi bio nastavljen 2006. u Bukureštu, kada je, prema rečima sagovornika istraživačkog tima ISAC fonda, postignuta neka vrsta dogovora: da RPC neće slati sveštenike u istočnu Srbiju, a da će SPC rukopoložiti sveštenike koji bi držali službu na rumunskom jeziku. Istom prilikom postignut je i dogovor o formalnom priznavanju delovanja dveju crkava,

---

64) „Apel patrijarha srpskom stanovništvu u Timočkoj krajini”, internet portal Blic online, 5. 4. 2002, internet [pristupljeno 2. 12. 2014] http://www.blic.rs/stara_arhiva/najnovijevesti/23259/Apel-pčatrijarha-srpskom-stanovnistvu-u-Timockoj-krajini.

65) „Struktura”, internet portal protoprezviterata Priobalne Dakije RPC, internet [pristupljeno 4. 5. 2015] <http://daciaortodoxa.ro/sr/struktura/protoprezviterat.html>

66) „Crkvu ruši dozvola”, Večernje novosti, 22. 1. 2005, internet [pristupljeno 13. 1. 2015] <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:165915-Crkvu-rusi-dozvola>

67) Draško Đenović, „SERBIA: Romanian priest to pay for official destruction of his church”, Forum 18 News Service, 19. IX 2005, internet [pristupljeno 13. 1. 2015] http://www.forum18.org/archive.php?article_id=654

68) Crkva je 2009. ponovo bila predmet kontroverze pošto je doneta nova odluka o rušenju objekata nakon što je utvrđeno da je pribavljena dozvola za gradnju za poslovni a ne za verski objekat. Zbog te odluke u Bukureštu su protestovali ekstremni desničari, što je izazvalo i reakciju u Srbiji. Vidi Ž. R. Dragišić, „Novi spor zbog rumunske crkve”, Press online, 14. 2. 2009. internet [pristupljeno 13. 1. 2015] <http://www.pressonline.rs/svet/balkan/58563/novi-spor-zbog-rumunske-crkve.html>

RPC na teritoriji Banata kroz episkopiju Dacia Felix, i SPC kroz Temišvarsku episkopiju, na teritoriji cele Rumunije.⁶⁹

Međutim, situacija se nakon toga nije smirila, već se razvijala u pravcu daljeg sukoba. Narednih godina desilo se još nekoliko incidenata u vezi s gradnjom crkava odnosno kapela RPC, te postavljanjem verskih obeležja, kao i službama koje su sproveli sveštenici RPC (u opštini Svilajnac, selu Podgorcu (opština Boljevac), selu Šipkovo (opština Zaječar)).⁷⁰ Pored incidenata, prema pisanju štampe i podacima dobijenim od sagovornika ISAC fonda, sukob podstiče i to što sveštenici RPC, po svoj prilici, naplaćuju službu nekoliko puta manje od sveštenika SPC.⁷¹

Episkop Justin je 2008. oduzeo sveštenečki čin Aleksandroviću, iako, kako sam Aleksandrović tvrdi, njega nisu rukopoložili velikodostojnici SPC već RPC, i samim tim Justinov čin nema nikakvu snagu.

Od tada se broj sveštenika RPC povećao na devet, i uglavnom je reč o državljanima Rumunije. SPC je nekoliko puta upućivala protest RPC povodom delovanja protoprezviterata u Braničevskoj i Timočkoj eparhiji, preteći pritom „da će slediti primer Jerusalimske patrijaršije” (Jerusalimska patrijaršija je svojevremeno prekinula odnose s Rumunskom pravoslavnom crkvom zbog osnivanja manastira RPC u Jerihonu, u Izraelu, koji je kanonska teritorija Jerusalimske patrijaršije).⁷²

Prema navodima sagovornika ISAC fonda iz Rumunije, zvanični Bukurešt, ambasada Rumunije u Srbiji i njeni predstavnici, još od prvog incidenta u vezi s gradnjom crkve RPC u selu Malajnica 2004, zahtevaju od Srbije i SPC da prestanu s pritiscima i omoguće delovanje RPC na celoj teritoriji Srbije, kao što i SPC može da deluje na celoj teritoriji Rumunije. Kako je istakao Viorel Badea, Srbija treba „da poštuje vlastite zakone o građanskim slobodama i odustane od srednjovekovnog ponašanja”.⁷³ Takođe, i Savet Evrope je reagovao na sukob dveju crkava, te je u pomenutoj rezoluciji 1632 (2008) podstakao vlast u Srbiji da sarađuje sa SPC i RPC da bi se pronašlo praktično

---

69) Jürgen Herrmann, *Report: The situation of national minorities in Vojvodina and of the Romanian ethnic minority in Serbia*, Parliamentary Assembly of the Council of Europe Committee on Legal Affairs and Human Rights, 14. February 2008, point 90

70) D. Marković, R. Dragović, „Rumuni sad besni zbog krsta”, Večernje novosti online, 1. 11. 2013. [pristupljeno 13. 1. 2015] <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:461785-Rumuni-sad-besni-zbog-krsta>

71) G. M. Zorić, „Svilajnac: opelo obavili rumunski sveštenci”, Večernje novosti online, 19. 4. 2013. [pristupljeno 15. 1. 2015] <http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:376082-Svilajnac-Opelo-obavili-rumunski-svestenci>

72) „Preti prekid odnosa SPC i Rumunske pravoslavne crkve”, Politika, 26. 5. 2012, internet [pristupljeno 14. 3. 2015] <http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Preti-prekid-odnosa-SPC-i-Rumunske-pravoslavne-crkve.lt.html>

73) „Serbia continuă provocările la adresa comunității românești din Valea Timocului. Autoritățile române se prefac că nu văd”, internet portal Adevarul, 26. X 2013. [pristupljeno 14. 3. 2015] http://adevarul.ro/news/eveniment/valea-timocului-bia-1_526ba22ec7b855ff5680c7f1/index.html

rešenje kako bi „sloboda veroispovesti postala realnost u istočnoj Srbiji“.⁷⁴ Sloboda delovanja crkve predstavlja i deo zaključaka iz potpisanog Zapisnika s drugog sastanka Međuvladine mešovite komisije, kao deo praktičnog dogovora sklopljenog oktobra 2012. posredovanjem visokog komesara Knuta Volebeka.

Treba spomenuti da su pojedini sagovornici ISAC fonda izneli stav da bi SPC trebalo da uvede i službu na vlaškom jeziku.

4.4. Kako dalje

RPC sve Vlahe u „dolini Timoka“ i uopšte u istočnoj Srbiji vidi kao etničke Rumune pod pritiskom asimilacije. Rumunima, tzv. Vlasima, u istočnoj Srbiji se, između ostalog, ne dozvoljava da slušaju bogoslužjenje na maternjem jeziku, pa se tim delovanjem SPC vrši njihovo „odnarođivanje“. U tom smislu, delovanje protoprezviterata za RPC predstavlja samo pozitivan iskorak, i to u skladu s međunarodnim normama koje je Srbija prihvatila.

SPC, s druge strane, delovanje RPC vidi kao nedozvoljen upad na teritoriju SPC, u pokušaju „odnarođivanja“ i pretvaranja Vlaha u Rumune. SPC Vlahe smatra delom srpske nacije, što je očito u apelu patrijarha Pavla iz 2002.

Obe crkve, po svemu sudeći, i dalje zauzimaju stav nacionalnih crkava, odnosno ključnih branioca usko shvaćene nacionalne kulture i identiteta, te u delovanju SPC u istočnoj Srbiji RPC vidi asimilatorski pristup „Vlasima-Rumunima“, dok SPC prepoznaje prozelitska nastojanja u angažmanu RPC u istočnoj Srbiji. U tom smislu, one nastupaju i u javnosti i prema državi, te se stvara utisak da mogućnosti za dogovor ne postoje.

Iako je, po svoj prilici, RPC započinjanjem aktivnosti sledila pristup ranije primenjen u Moldaviji, kao i na kanonskoj teritoriji Jerusalimske patrijaršije, to ipak ne opravdava način na koji lokalne vlasti tretiraju predstavnike RPC u istočnoj Srbiji, čak i pre donošenja Zakona o crkvama i verskim zajednicama 2006. Bez obzira na kanonski prestup RPC i imajući u vidu političku dimenziju pitanja, SPC je snažnije trebalo da pozove na dijalog, kao i da se prilagodi delu vernika i dopusti uvođenje službe na rumunskom ili vlaškom jeziku.

Dakako, najbolje bi bilo da se dijalog između dve crkve obnovi, te da se pronađe rešenje na obostrano zadovoljstvo, takvo koje bi omogućilo kako poštovanje crkvenih pravila i potreba tako i želju dela stanovništva u istočnoj Srbiji. Ukoliko su problem personalna rešenja, nijedna crkva ne treba da insistira na pojedinim ličnostima, već treba da omoguće da dijalog u budućnosti bude što konstruktivniji. Imajući u vidu da se pravoslavne eparhije u inostranstvu preklapaju s Rimokatoličkom crkvom, pa čak i dele

---

74) Resolution 1632 (2008) „Situation of national minorities in Vojvodina and of the Romanian ethnic minority in Serbia“, Parliamentary Assembly, Council of Europe

crkve i dobijaju verske objekte od nje, istraživački tim ISAC fonda može samo da postavi pitanje zašto se slično rešenje ne bi primenilo u Srbiji ili Rumuniji.

Bez obzira na dijalog između crkava, koji bi samo trebalo da pomogne, vlast u Srbiji mora da reformiše zakonodavni okvir i dozvoli slobodu veroispovesti u punoj meri za sve građane, kako je to predviđeno Okvirnom konvencijom o ljudskim pravima i drugim međunarodnim dokumentima koje je Srbija prihvatila.

5. Politički procesi, građanski aktivizam i političko predstavljanje

Vlaška manjinska politička i društvena scena formirala se početkom devedesetih godina XX veka, da bi značajnije obrise dobila stvaranjem prvog Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine 2006. Ključna tačka oko koje se formiraju identiteti, politički programi i programi delovanja manjinskih vlaških političkih partija u Srbiji, jeste pitanje identiteta i jezika vlaške zajednice u Srbiji. U sledećem poglavlju razmotrićemo izborne cikluse za nacionalni savet (uključujući i Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine), participaciju u regularnim izbornim procesima vlaških partija i organizacija, te najvažnije aktere na trenutnoj političkoj sceni. Na posletku, razmotrićemo i predstavljanje manjinskih zajednica u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

5.1. Vlaški i rumunski nacionalni savet

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine takođe je važan pošto se znatan broj Vlaha oseća kao Rumuni (isključivo kao Rumuni izjašnjava se manji deo zajednice). Već prilikom formiranja Rumunskog nacionalnog saveta 2002, jedan deo predstavnika vlaške zajednice zalagao se za to da Rumunski nacionalni savet ima veći broj članova, smatrajući da Vlasi i Rumuni pobrojani u popisu iz 1991. čine jednu zajednicu. Međutim, nadležno Ministarstvo za ljudska i manjinska prava SRJ odlučilo je da će broj članova saveta biti zasnovan isključivo na broju onih građana koji su se na popisu izjasnili kao Rumuni, iako su na listama učestvovali i organizacije iz istočne Srbije (Društvo za kulturu Vlaha-Rumuna severoistočne Srbije „Ariadne Fillum” i Kulturni centar Rumuna iz Brestovca). Ipak, devet elektora za izbore za Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine po funkciji su postali pojedinci iz istočne Srbije koji su se izjašnjavali kao Rumuni. Regionalne kancelarije Rumunskog nacionalnog saveta osnovane su u sedam mesta (dve u istočnoj Srbiji), i to u Boru, Kladovu, Vršcu, Alibunaru, Uzdinu, Torku i Banatskom Novom Selu. Treba spomenuti da je na sledećim izborima za Rumunski nacionalni savet 2004. pobedila lista „Rumunsko ujedinjenje” predvođena pripadnicima vlaške zajednice iz istočne Srbije (koji su se nedvosmisleno izjašnjavali kao Rumuni), a predsednik Nacionalnog saveta postao je Dragiša Kostadinović Trajan iz Kladova, tadašnji visoki funkcioner Demokratskog pokreta Rumuna Srbije.

Za sve vreme postojanja od 2002. do danas, u Nacionalnom savetu Rumuna su i pripadnici rumunske zajednice koji dolaze iz istočne Srbije (uglavnom preko političke partije Demokratski pokret Rumuna Srbije, najstarije aktivne rumunsko-vlaške partija na tlu Srbije). Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine je, sem kancelarija u Boru i Kladovu, 2013. i 2014. otvorio još dve kancelarije u istočnoj Srbiji, u Podgorcu (opština Boljevac) i Zaječaru.

Ipak, velika većina građana koji su se izjasnili kao Vlasi ne glasa i ne učestvuje na izborima za Rumunski nacionalni savet.

5.2. Izbori za Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine 2006–2014.

5.2.1. Izbori po elektorskom sistemu

Prvi nacionalni saveti birani su na posrednim izborima, preko elektorskih skupština. Prema rečima sagovornika ISAC fonda, bez obzira na to da li su izbori bili (uslovno rečeno) prorumunski ili usmereni ka očuvanju posebnosti vlaške zajednice, osnovni razlog osnivanja posebnog nacionalnog saveta bili su specifični uslovi u kojima vlaška zajednica živi, kao i poseban istorijski razvoj u odnosu na ostale manjine u Srbiji, pre svega Rumune.

Na inicijativu i uz tehničku pomoć Foruma za kulturu Vlaha iz Bora (danas Forum Vlaha), tadašnje savezno Ministarstvo za ljudska i manjinska prava sazvalo je elektorsku skupštinu marta 2006. Na izornoj skupštini bilo je 98 elektora (od ukupno 102) i bile su predstavljene dve liste: „Savez Vlaha Srbije” (bliži prorumunskoj opciji, uslovno rečeno) sastavljen od predstavnika Vlaške demokratske stranke Srbije (VDSS) i vlaških organizacija civilnog društva, predvodio ju je Dragomir Dragić, predsednik Foruma za kulturu Vlaha⁷⁵; i liste „Vlasi za Vlahe”, koju je predvodio Siniša Maksimović (na kojoj su, između ostalog, bili i Slobodan Perić i Jasmina Mihajlović (danas Glišić)), a koja je zastupala stavove o autohtonosti Vlaha. Na elektorskoj skupštini centralno pitanje oko kog se vodila debata ticalo se identiteta Vlaha, odnosno razlika između vlaške i rumunske zajednice, te pitanja vlaškog jezika i pisma i navodne namere pojedinih struja da sprovedu tzv. rumunizaciju Vlaha.⁷⁶ Pobedila je lista „Savez Vlaha Srbije”, sa 14 članova saveta, dok je lista „Vlasi za Vlahe” dobila sedam. Za predsednika saveta izabran je predsednik opštine Veliko Gradište Živoslav Lazić, tadašnji član Demokratske stranke (DS), dok je za potpredsednika izabran dr Predrag Balašević.

Iako konstituisan, Nacionalni savet, međutim, nije bio zvanično upisan u registar pošto je nadležno ministarstvo⁷⁷ odlagalo taj čin navodno zbog natpisa na rumunskom jeziku na pečatu saveta (pored natpisa na srpskom), kako su posvedočili neki od sagovornika ISAC fonda. Prema njihovim rečima, ministarstvo je navodno pristalo da 2008. upiše Nacionalni savet u registar nakon „pretnji tužbom Sudu za ljudska prava u Strazburu”.

---

75) Na kojoj su, između ostalog, bili i dr Predrag Balašević, Zaviša Žurž, Ivica Glišić, Živoslav Lazić i drugi.

76) Zanimljivo je da je nosilac liste „Vlasi za Vlahe”, koja se zalagala za jasno povlačenje razlika između Vlaha i Rumuna, prethodno bio elektor na izornoj skupštini za Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine, te je bio onemogućen da učestvuje kao elektor na ovoj izornoj skupštini.

77) Posle raspuštanja SCG, ova pitanja su prešla u nadležnost Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu Republike Srbije.

Savet je nakon registracije doneo odluku da je zvanični jezik Vlaha rumunski, a potom i inicirao uvođenje rumunskog jezika u škole u istočnoj Srbiji.

5.2.2. Direktni izbori za Nacionalni savet Vlaha 2010.

Usvajanjem Zakona o nacionalnim savetima 2010, uređeno je da se direktni izbori održavaju ukoliko se na poseban birački spisak nacionalne manjine upiše više od 50% ukupnog broja pripadnika nacionalne manjine (prema poslednjem popisu stanovništva).⁷⁸ Upisivanjem više od 16.700 građana u posebni birački spisak vlaške nacionalne manjine (da bi se do održavanja izbora upisalo još njih 11.381), stekli su se uslovi za direktne izbore za Nacionalni savet 2010. Na izborima je učestvovalo devet lista, koje su istakle kandidate za 23 mesta u Nacionalnom savetu. Na izborima je glasalo 13.091 upisan birač, odnosno 46,62% upisanih.

Kandidati koji su bili deo većine u prethodnom sazivu nacionalnog saveta okupili su se oko dr Predraga Balaševića i Staniše Paunovića, to jest oko liste „Zajednica Vlaha Srbije“, koju je predvodila VDSS.⁷⁹ Program je bio usmeren na zakonom propisana ovlašćenja nacionalnog saveta u oblastima informisanja, kulture, obrazovanja, upotrebe jezika i pisma, pri čemu se u predizbornom programu nije direktno zalagalo za rumunski već samo za maternji jezik.

Ostale liste uglavnom su kreirali članovi većinskih partija. Tako je, na primer, listu br. 1, „Vlasi za Srbiju – Srbija za Vlahe“, predvodio poslanik Socijalističke partije Srbije (SPS) Miletić Mihajlović, dok su na listi, između ostalog, bili i predsednici opštine Petrovac na Mlavi Radiša Dragojević iz SPS-a, i opštine Žagubica Dragi Damjanović iz Ujedinjenih regiona Srbije (nekadašnji G17 plus). Ova lista je u predizbornom programu isticala očuvanje sklada i suživota Srba i Vlaha, negovanje posebnog identiteta, kulture i običaja Vlaha nasuprot „politici rumunizacije“, te korišćenje i standardizaciju vlaškog jezika i pisma, promovisanje mediji na vlaškom jeziku itd.

Listu „Ujedinjeni Vlasi“ predvodio je Dragan Balašević, ugledni član SNS-a i kasniji savetnik predsednika Srbije Tomislava Nikolića. Okosnicu programa činilo je zalaganje i za „vlaški i za srpski jezik“, kao i za to da je Srbija „matica Vlaha“. Ostatak programa odnosio se na teme koje nisu povezane s nadležnostima Nacionalnog saveta, kao što su ekonomija i razvoj regiona u kojima Vlasi žive.

Listu „Vlasi za evropsku Srbiju“ predvodio je dr Siniša Čelojević, koji je istovremeno bio i lider Vlaške demokratske stranke (VDS) i predsednik Udruženja „Gergina“. Listu „Vlasi u evropskoj Srbiji“ predvodio je Neli Đorđević.

---

78) Izmenama i dopunama ovog zakona iz 2014, potrebno je da bude upisano 40% ukupnog broja pripadnika nacionalne manjine.

79) Pored ostalih, tu su ponovo i Dragomir Dragić, Dragan Demić, kao i Nataša Glišić, koja je bila na suprotnoj strani u prethodnom sazivu saveta.

Ključna predizborna polemika vodila se između lista „Zajednica Vlaha Srbije” i „Vlasi za Srbiju – Srbija za Vlahe”, i to o pitanjima matične države za Vlahe (Rumunija ili Srbija), maternjeg jezika Vlaha u Srbiji i navodne rumunizacije.

Najviše glasova dobila je „Zajednica Vlaha Srbije”, 3.615 glasova, odnosno 27,93%, dok je drugoplasirana bila lista „Vlasi za Srbiju – Srbija za Vlahe”, sa 3.414 glasova, odnosno 26,38%, pa su obe liste dobile jednak broj mesta u Savetu. Zatim su sledili „Vlasi za evropsku Srbiju” sa 1.916 glasova, odnosno 14,80%, „Ujedinjeni Vlasi” sa 1.519 ili 11,74%, „Vlasi u evropskoj Srbiji” sa 1.387 ili 10,72%, i konačno „Vlasi opštine Zaječar” sa 557 glasova, ili 4,46%.

Prema osvojenim mandatima, raspored u novom savetu izgledao je ovako:

	Lista	Nosilac liste	Broj mesta u Savetu
1.	„Zajednica Vlaha Srbije”	dr Predrag Balašević	7
2.	„Vlasi za Srbiju – Srbija za Vlahe”	Miletić Mihajlović Tića	7
3.	„Vlasi za evropsku Srbiju”	dr Siniša Čelojević	3
4.	„Ujedinjeni Vlasi”	Dragan Balašević	3
5.	„Vlasi u evropskoj Srbiji”	Neli Đorđević	2
6.	„Vlasi opštine Zaječar”	Miodrag Marković	1
7.	„Lista za Vlahe u Srbiji – Centar za ljudska prava i interetničku toleranciju – Bor”	Slobodan Đurđević	0
8.	„Vlasi u Srbiji – svoji na svome”	Petar Gudžukanović	0
9.	„Autentični Vlasi”	Dragoljub Firulović	0

Za predsednika je izabran Radiša Dragojević, predsednik opštine Petrovac na Mlavi, dok su za potpredsednike izabrani Miletić Mihajlović, Dragan Balašević, dr Siniša Čelojević i Neli Đorđević. Iako je dobila najveći broj glasova na izborima, lista „Zajednica Vlaha Srbije” nije formirala većinu niti je uspela da utiče na politike Nacionalnog saveta.

Već je usvajanjem novog statuta Saveta u novembru 2010. u Žagubici, poništena odluka prethodnog nacionalnog saveta o rumunskom jeziku kao maternjem za Vlahe. Kao maternji jezik Vlaha proglašen je nestandardizovani vlaški jezik, dok se Savet opredelio da koristi srpski kao zvaničan jezik do standardizacije vlašskog jezika. Nacionalni savet je potom usvojio Deklaraciju Nacionalnog saveta Vlaha, kojom se založio za autohtonost i samosvojnost vlaške zajednice u Srbiji i odbio dalje pokušaje „rumunizacije” vlaške nacionalne manjine. U tom smislu, verovatno najznačajnije odluke Nacionalnog saveta bile su prihvatanje predloga vlašskog pisma koji je izradilo Udruženje „Gergina”

aprila 2012, kao i otpočinjanje procesa uvođenja predmeta vlaški jezik s elementima nacionalne kulture u osnovne škole u istočnoj Srbiji.

Manjina u savetu koja se svodila na listu „Zajednica Vlaha Srbije“ uglavnom je bojkotovala rad saveta, te nije učestvovala u donošenju odluka niti je aktivno oponirala.

5.2.3. Izbori za Nacionalni savet 2014.

Na izborima za Nacionalni savet 2014, kandidovale su se četiri liste. Oni koji su činili većinu u prethodnom savetu formirali su listu pod starim nazivom „Vlasi za Srbiju – Srbija za Vlahe“ i nosilac je bio predsednik Saveta u prethodnom sazivu, Radiša Dragojević. Grupa koju predvodi dr Siniša Čelojević takođe je formirala posebnu listu, ali sada ispred Udruženja „Gergina“. Bivši član prvog saziva Nacionalnog saveta, sada i poslanik SNS-a, Slobodan Perić, formirao je listu „Pokret vlašskog jedinstva“, koju je predvodila istoimena stranka.

Unutar liste „Zajednica Vlaha Srbije“, koju je na prethodnim izborima predvodila VDSS, došlo je do podele. Veći deo članova prethodnog Nacionalnog saveta (dr Predrag Balašević i struja okupljena oko njega) odlučio se za bojkot izbora zbog „neravnopravnih uslova“, dok je frakcija predvođena Draganom Demićem pod istim/starim imenom liste izašla na izbore.

U poseban birački spisak bilo je upisano 27.808 birača, a izašao je 8.901, nešto više od 32% upisanih, dok je više od dve trećine glasova, odnosno 71,5%, dobila lista „Vlasi za Srbiju – Srbija za Vlahe“. Drugoplasirana je bila lista „Pokret vlašskog ujedinjenja“ sa 909 glasova, odnosno 10,21%. „Gergina“ je sa 853 glasa, odnosno 9,58%, bila treća, dok je lista „Zajednica Vlaha Srbije“ dobila 700 glasova, odnosno 7,56%.

	Lista	Nosilac liste	Broj mesta u Savetu
1.	„Vlasi za Srbiju – Srbija za Vlahe“	Radiša Dragojević	18
2.	„Pokret vlašskog ujedinjenja“	Slobodan Perić	2
3.	Udruženje „Gergina“, Negotin	dr Siniša Čelojević	2
4.	„Zajednica Vlaha Srbije“	Dragan Demić	1

Nacionalni savet je nastavio započete aktivnosti, te su na konstitutivnoj sednici istaknuti sledeći ciljevi: nastavak uvođenja predmeta vlaški govor s elementima nacionalne kulture u osnovnoškolsko obrazovanje, normiranje jezika do njegovog uvođenja u službenu upotrebu u opštinama gde je to moguće, kao i negovanje kulturnog nasleđa i tradicionalnih kulturnih manifestacija Vlaha. Za potpredsednike Nacionalnog saveta

izabrani su Novica Janošević, Dragi Damjanović, Miodrag Marković, Miletić Mihajlović i Neli Đorđević.

Struja oko dr Predraga Balaševića najavila je formiranje paralelnih institucija (po ugledu na paralelni Nacionalni savet Bošnjaka, koji je formirala Bošnjačka kulturna zajednica posle izbora 2010), ali do danas nisu učinjeni važniji koraci u tom pravcu.⁸⁰

5.2.4. Izborne nepravilnosti. Uticaj političkih partija s „nacionalnog nivoa” i politizacija nacionalnih saveta

Izbore za manjinske nacionalne savete 2010. pratile su glasine o nepravilnostima. Jedan od problema vezanih za direktne izbore manjinskih saveta uopšte bila je manjkavost procedure za upis na manjinske spiskove. Naime, zahteve za upis u birački spisak mogla su da predaju treća lica u ime onih koji se upisuju, bez overenog punomoćja, čime su stvoreni uslovi za eventualne zloupotrebe. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti Rodoljub Šabić javno je izrazio sumnju da su aktivisti političkih partija upisivali građane u posebni birački spisak bez njihovog znanja i volje, te da je deo biračkih spiskova falsifikovan.⁸¹ Ovaj problem kasnije je rešen tako što se po proceduri u spisak može upisati samo na lični zahtev. Građani koji sumnjaju da su im ime i potpis zloupotrebjeni mogu da traže proveru posebnog biračkog spiska, što je omogućeno postavljanjem posebnog protokola na internet portalu Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu.

Kad je reč o Vlasima, čule su se pritužbe da su neke liste pre izbora 2010. upisale veliki broj građana bez njihovog znanja u posebni birački spisak, kako bi se stekli uslovi za održavanje neposrednih izbora. Takođe, deo pritužbi odnosio se na to da su policija i bezbednosne strukture države vršile prisilne razgovore i čak zastrašivale one koji su podržavali listu „Zajednica Vlaha Srbije” na prvim direktnim izborima za Nacionalni savet. Međutim, službeni razlog istrage bio je navodni nelegalni pokušaj upisa građana na poseban birački spisak bez njihovog znanja, što su predstavnici „Zajednice Vlaha Srbije” tumačili kao još jedan pritisak na njih.⁸² Naposletku, ova lista je takođe uputila niz primedaba na sprovođenje i kontrolu izbora. Ustanovljeno je da je ovaj problem zajednički za sve neposredne izbore za manjinske savete i 2010. i 2014, što ukazuje na to da je potrebno izraditi neku vrstu pravilnika za sprovođenje manjinskih izbora, ali i obezbediti kontrole na biračkim mestima koje imenuju liste učesnice na izborima.

---

80) Vidi: Usvajanje deklaracije o formiranju paralelnih institucija kulturne autonomije Vlaha, 5. 10. 2014, Bor, internet [pristupljeno 4. 2. 2015] http://www.zajednicavlahasrbije.com/deklaracija_i_paralelne_vlaske_institucije.html

81) „Šabić kritikuje Čiplića – birački spiskovi manjina falsifikovani”, internet portal Blic online, 3. 8. 2010, internet [pristupljeno 4. 2. 2015] <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/201150/Biracki-spiskovi-manjina-falsifikovani>

82) „Obaveštenje o diskriminaciji vlaške nacionalne manjine u istočnoj Srbiji”, Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine, 24. 4. 2010, internet [pristupljeno 4. 2. 2015] http://www.mc.rs/upload/documents/saopstenja_izvestaji/2010/April/OBAVESTENJE-O-DISKRIMINACIJI-VLASKE-NACIONALNE-MANJINE.pdf

Drugo nerešeno pitanje jeste da li su se u posebne spiskove upisali i oni koji se inače ne osećaju kao pripadnici nacionalnih manjina niti se izjašnjavaju tako. Zakon dozvoljava da svaki građanin Srbije ima mogućnost da se upiše na poseban birački spisak na osnovu lične odluke. Time se stvara prostor da dobro organizovane grupe ili političke stranke iskoriste mogućnosti postojeće partijske infrastrukture i upišu ili motivišu da se upišu u posebni birački spisak i one koji se inače ne osećaju kao pripadnici nacionalne manjine, te da tako utiču na ishod izbora. Konkretno, na izboru za Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine, pritužbe su se odnosile na to da su neke „većinske partije” čiji su članovi učestvovali na izborima, u poseban birački spisak upisale i one koji se inače ne izjašnjavaju kao Vlasi. Ovo pitanje predstavlja realni izazov za sprovođenje izbora, kao i za nameru zakonodavca da autentični pripadnici nacionalnih manjina uživaju manjinsku autonomiju u četiri oblasti.

Za skoro sve nacionalne manjine u Srbiji izazov predstavlja uticaj političkih partija na rad nacionalnih saveta. Kod brojnih i organizovanih nacionalnih manjina problem je uticaj manjinskih političkih partija koje teže da instrumentalizuju nacionalne savete kako bi ostvarile vlastite političke programe i ciljeve, upravljale radom saveta a time i znatnim delom „života” nacionalnih manjina. Kod nacionalnih manjina koje nisu brojne, odnosno dobro organizovane, manjinske partije su relativno slabe i uglavnom nisu u stanju da dominiraju na izborima za nacionalne savete. Međutim, većinske partije su zainteresovane i za manjinske birače, kao i za kontrolu nad resursima koje nacionalni saveti imaju i ne žele lako da prepuste taj deo biračkog tela. To se reflektuje i na izborima za manjinske savete na kojima „većinske” partije imaju svoje kandidate ili kandidate koje podržavaju, čime otežavaju izbornu utakmicu listama i partijama manjina koje nemaju tako razvijenu partijsku infrastrukturu i izvore finansiranja. Stoga se lokalni partijski ogranci često organizuju formalno kao grupe građana i izlaze na posebnim izbornim listama za nacionalne savete, koristeći infrastrukturu partija s nacionalnog nivoa, što im daje prednost spram manjinskih partija u izornoj trci.

Nacionalni saveti su prvobitno zamišljeni kao institucije manjinske neteritorijalne autonomne samouprave. Kasnije se manjinska samouprava svela na kulturnu autonomiju u četiri oblasti. Prekomerna politizacija rada saveta predstavlja problem koji mora biti rešen tokom buduće reforme sistema nacionalnih saveta. Potrebno je razmotriti načine za obezbeđivanje veće reprezentativnosti nacionalnih saveta uključivanjem u rad i drugih interesnih manjinskih grupa, ne samo političkih partija.

5.3. Vlaške partije i organizacije civilnog društva – učešće u ostalim segmentima javnog i političkog života. Predstavljanje manjina u Narodnoj skupštini Republike Srbije

5.3.1. Političke partije i pokreti vlaške zajednice. Zloupotrebe mogućnosti registracije manjinskih partija

Vlaške manjinske partije su pre reforme bile poprilično brojne u odnosu na brojnost građana koji se izjašnjavaju kao Vlasi. Nakon reforme Zakona o političkim partijama 2009, propisano je da redovne političke stranke za ponovni upis u registar treba da podnesu 10.000 overenih potpisa, a manjinske 1.000. Trenutno su zvanično registrovane četiri političke partije vlaške nacionalne manjine: VDSS (odnosno Vlaška narodna stranka), Srbija na istoku, VDS (odnosno Vlaška stranka), kao i krajnje bizarna partija „Nijedan od ponuđenih odgovora” (NOPO), o kojoj će kasnije biti reči. Od ostalih partija s vlaškim predznakom, obradićemo samo Pokret vlašskog ujedinjenja, koji do danas nije upisana u registar.

5.3.1.1. Vlaška demokratska stranka Srbije (Vlaška narodna stranka)

VDSS je osnovana 2004. i verovatno je najprepoznatljivija politička partija vlaške nacionalne manjine pošto je upravo njen kadar činio okosnicu prvog saziva Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine (odnosno liste „Savez Vlaha Srbije”) i opoziciju većini u drugom sazivu 2010–2014. Predsednik stranke dr Predrag Balašević bio je i potpredsednik Nacionalnog saveta u prvom sazivu. Kao što smo već naveli, bojkotovali su izbore za treći saziv Nacionalnog saveta, dok je otcepljeno krilo, pod imenom liste s prethodnih izbora, „Zajednica Vlaha Srbije”, učestvovalo na izborima i osvojilo jedan mandat.

VDSS je takođe bila aktivna i na svim redovnim izborima. Na parlamentarnim izborima 2007. njeni predstavnici bili su na listi DS koju je predvodio tadašnji predsednik Boris Tadić, ali niko od kandidata VDSS nije dobio poslanički mandat. Na sledeće izbore izašli su samostalno i dobili 6.956 glasova, odnosno 0,17%, što nije bilo dovoljno da stranka pređe prirodni cenzus. Na izborima 2012. kandidati izlaze na listi Pokreta radnika i seljaka, ali ponovo ne uspevaju da uđu u Narodnu skupštinu.

Na lokalnim izborima po opštinama istočne Srbije od 2004. do 2014. uspevaju da uđu u lokalne skupštine nekoliko opština. Najznačajniji pojedinačni uspeh jeste izbor dr Predraga Balaševića za predsednika Skupštine opštine Bor 2008. (smešten je 2009).

Mediji su u to vreme spekulisali da je razlog za smenu potenciranje „pitanja ugroženosti prava vlaške nacionalne manjine“⁸³

Ova stranka je 2013. promenila ime u Vlaška narodna stranka (VNS).

5.3.1.2. Vlaška demokratska stranka (Vlaška stranka)

Ova stranka je osnovana 2008. i povezana s Udruženjem „Gergina“. Njeni članovi su učestvovali na listama za izbore za Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine 2010. i 2014. godine, i aktivno učestvuju u radu Saveta, pre svega oko pitanja normiranja pisma i jezika. Uspehe su postizali na lokalnim izborima ulazeći u skupštine opština. Stranka je 2014. promenila ime u Vlaška stranka.

U javnosti je najeksponiraniji predsednik stranke dr Siniša Čelojević, koji je bio i predsednik Odbora za službenu upotrebu jezika i pisma Nacionalnog saveta u prethodnom sazivu.

5.3.1.3. „Srbija na istoku“

Relativno nova stranka, nastala u Boljevcu 2011. Osnivač i predsednik je bivši funkcioner Ujedinjenih regiona Srbije (kao osnivač udruženja „Istočna Srbija“) i predsednik opštine Žagubica, Neli Đorđević. Đorđević je bio nosilac liste „Vlasi u evropskoj Srbiji“ za izbore za vlaški Nacionalni savet 2010. i potpredsednik Saveta od 2010. Nije imala značajnije izborne uspehe.

Neli Đorđević je učestvovao na izborima 2014. kao kandidat za poslanika na listi „Boris Tadić – Nova demokratska stranka – Zeleni“.

5.3.1.4. „Nijedan od ponuđenih odgovora“ – poigravanje s manjinama

Politička partija „Nijedan od ponuđenih odgovora“ predstavlja primer zloupotrebe prava, odnosno namere zakonopisca koji je obezbeđivanjem prirodnog cenzusa omogućio manjinskim strankama ulazak u nacionalnu i pokrajinsku skupštinu, kao i u lokalne skupštine. NOPO je politička stranka čiji osnivači nisu imali nameru da predstavljaju Vlahe već su iskoristili mogućnost registracije kao vlaške manjinske stranke, i to stavljanjem jedne odredbe o manjinama u statut stranke. Interesantno je spomenuti da je Đorđe Vukadinović, osnivač i urednik časopisa i internet portala Nova srpska politička misao (NSPM), bio 2012. najavljen za kandidata ove stranke na predsedničkim izborima. NOPO je tom prilikom podržala dokument NSPM pod nazivom „Inicijativa za spas Srbije“ naglasivši da je „...časno podržati jednu takvu političku alternativu, koja

---

83) „Razrešen predsednik SO Bor“, Danas online, 24. 4. 2009, internet [pristupljeno 17. 1. 2015] http://www.danas.rs/danasrs/srbija/hronika/razresen_predsednik_so_bor.73.html?news_id=159599

ima poštenu patriotski i državotvorni stav”.⁸⁴ Naravno, patriotski i državotvorni stav se nije odnosio na Vlahe, već na većinski narod, odnosno Srbe. Zahvaljujući tome, kao i većim povezivanjem pozicije na biračkom listiću i imena stranke, NOPO je uspeo da pređe cenzus na izborima za Narodnu skupštinu 2012, kao i za niz lokalnih skupština. Ovaj slučaj nije ostao usamljen i još nekoliko oportunističkih partija registrovalo se kao manjinske, bez predstavnika manjina u svom članstvu.

5.3.2. Predstavljanje manjina u Narodnoj skupštini

Zakon o političkim strankama previđa mogućnost postojanja stanaka nacionalnih manjina za koje važe posebna pravila registracije i učešća na izborima. Za razliku od ostalih političkih stranaka, stranke nacionalnih manjina registruju se s prikupljenih 1.000 validnih i overenih potpisa građana, dok je za regularne stranke uslov 10.000 potpisa. Time je proces registracije znatno olakšan. Dalje, na svim redovnim izborima, parlamentarnim, pokrajinskim i lokalnim, za stranke nacionalnih manjina važi tzv. prirodni cenzus, koji podrazumeva da stranke nacionalnih manjina, kako bi osvojile barem jedno poslaničko mesto, treba da osvoje najmanje onoliko glasova koliko iznosi količnik ukupnog broja građana koju su izašli na izbore i broja mesta u Narodnoj skupštini.

Prirodni cenzus daje mogućnost da najveće manjine imaju predstavnike u parlamentu (Mađari, Albanci, Bošnjaci i ponekad Romi), dok svi ostali imaju mogućnost formiranja manjinskih koalicija, ili što je mnogo češće, sklapanja predizbornih koalicija s većinskim partijama (ali tada za njih ne važi prirodni cenzus). Takođe, na lokalnom nivou, ovaj sistem obezbeđuje manjinskim strankama aktivno učešće u radu lokalnih skupština i vlasti. Manje brojne manjine smatraju da je ovo rešenje problematično pošto im ne omogućava da budu predstavljene u parlamentu automatski ili lako, te ih primorava, u najboljem slučaju, na koalicije s većinskim partijama. Manjinske koalicije do sada nisu postizale uspehe na parlamentarnim izborima. Takođe, poseban problem predstavljaju lažne manjinske partije, koje se tako registruju zbog lakšeg ulaska u predstavnička tela. Takva je već pomenuta NOPO, ali osnovane su i druge slične partije kao što je bila tzv. Romska demokratska stranka, koja je učestvovala na lokalnim izborima u Novom Sadu 2012, a da pritom na listi nije imala niti jednog Roma.

Neke od matičnih država manjina u Srbiji, kao što su Rumunija i Hrvatska, zahtevaju da njihove manjine imaju garantovano predstavljanje u Skupštini Srbije, pozivajući se na potpisane bilateralne sporazume. Rumuni i Hrvati do sada nisu imali poslanike izabrane preko liste manjinskih partija.

---

84) „Vukadinović kandidat NOPO za predsednika Srbije”, Večernje novosti online, 12. 4. 2012, internet [pristupljeno 19. 1. 2015] <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.316.html:375243-Djordje-Vukadinovic-kandidat-NOPO-za-predsednika-SrbijeDorđe>

U sadašnjem političkom sistemu stalno predstavljanje svih manjina nije moguće. Kako je vladajuća većina predvođena SNS-om najavila promenu političkog sistema u Srbiji, otvara se mogućnost i reforme predstavljanja manjina. Ukoliko se smanji broj poslanika u Narodnoj skupštini sa sadašnjih 250 na 150 ili manje, i pritom ostanu proporcionalni izbori, direktno predstavljanje manjina u parlamentu preko sistema rezervisanih mesta (koji se često traži za manjine) biće teško primenljivo zato što postoji očigledna nesrazmera u brojnosti različitih nacionalnih manjina u Srbiji. Time bi u parlamentu bio nesrazmerno velik broj manjinskih poslanika, pošto bi bilo nemoguće izjednačiti, na primer, mađarsku nacionalnu manjinu (oko 250.000 pripadnika po poslednjem popisu) i, recimo, češku nacionalnu manjinu (tek nešto više od 1.000 pripadnika).

Jedno od mogućih rešenja pruža primer Mađarske, gde predstavnici manje zastupljenih manjina (uključujući tu i Srbe i Rumune) imaju mogućnost da dobiju svog predstavnika u parlamentu – portparola (odlukom manjinskih samouprava), koji učestvuje u debatama u skupštini kao i svi ostali poslanici i ima pravo da uloži veto na odluke odbora u vezi s nacionalnom manjinom koju predstavlja. Za manjine čije partije mogu da pređu prirodni cenzus, sistem ostaje sličan sadašnjem.

Ukoliko se predloži većinski sistem izbora, pitanje predstavljanja manjina može se rešiti uvođenjem posebnih manjinskih biračkih jedinica.

U svakom slučaju, pitanje predstavljanja manjina u parlamentu treba da čini značajan deo predstojeće rasprave o promeni političkog sistema u Srbiji.

5.3.3. Civilno društvo

Civilno društvo igra veoma zapaženu ulogu u rešavanju pitanja identiteta i jezika Vlaha i tako predstavlja značajnog aktera u odnosima između Srbije i Rumunije. Najistaknutije organizacije civilnog društva su: Forum Vlaha, udruženje „Ariadnae Filum“, Udruženje „Gergina“ itd.

5.3.2.1. Forum Vlaha (bivši Forum za kulturu Vlaha)

Forum Vlaha je jedna od najstarijih vlaških organizacija civilnog društva. Upravo je ta organizacija i inicirala osnivanje Nacionalnog saveta vlaške manjine i tehnički je pomagala ministarstvu u organizovanju elektorske skupštine. Organizaciju vodi inženjer Dragomir Dragić, nosilac liste „Saveza Vlaha Srbije“ 2006, koja je dobila najviše glasova za prvi saziv Nacionalnog saveta. Ističu se po aktivnom zalaganju za naučni pristup debati o pitanju vlašskog identiteta, imena i jezika, te nastave na vlaškom jeziku, i među najvećim su kritičarima rada drugog i trećeg saziva Nacionalnog saveta.

5.3.2.2. „Ariadnae Filum” – Društvo za kulturu Vlaha-Rumuna severoistočne Srbije

Organizacija je osnovana 2001. i aktivna je u promovisanju rumunskog identiteta za koji smatra da je istovetan vlaškom. Dr Slavoljub Gacović, osnivač i bivši predsednik udruženja, jedan je od aktivnih učesnika u procesu formiranja prvog saziva Nacionalnog saveta rumunske nacionalne manjine. „Ariadnae Filum” je bila na listi zajedno sa Zajednicom Rumuna Jugoslavije (koja se na samoj elektorskoj skupštini povukla iz procesa). Sadašnji predsednik je Zaviša Žurž, član prvog i drugog saziva Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine. „Ariadnae Filum” blisko saraduje sa VDSS (VNS).

5.3.2.3. Udruženje za očuvanje identiteta, kulture, tradicije i jezika Vlaha „Gergina” iz Negotina

O aktivnostima ovog udruženja već je bilo dosta reči. Osnovano je 2009. i vodi ga dr Siniša Čelojević. Upravo je ovo udruženje donelo predlog vlašskog pisma koje je Nacionalni savet 2012. usvojio, i organizovalo program obuke nastavnika za predmet vlaški govori s elementima nacionalne kulture. Aktivno se zalaže za samosvojnost vlašskog identiteta. Od 2009. organizuje Međunarodni festival vlaške muzike „Gergina”.

Direktno je učestvovalo na izborima za treći saziv Nacionalnog saveta i ima dva predstavnika.

5.3.2.4. Pokret vlašskog ujedinjenja

Pokret vlašskog ujedinjenja je udruženje koje praktično deluje kao politička stranka i ubrzano uvećava članstvo zahvaljujući, između ostalog, partnerskom odnosu sa SNS-om, trenutno najsnažnijom strankom u Srbiji. Njen predsednik i osnivač Slobodan Perić u dva navrata je bio narodni poslanik s liste SNS-a.

Slobodan Perić je i predsednik Odbora za službenu upotrebu jezika i pisma u Nacionalnom savetu vlaške nacionalne manjine.

ANEKSI

1. Podaci o obrazovanju za školsku 2014-2015. godinu - rumunski jezik i vlaški govor

Rumunski jezik s elementima nacionalne kulture

Školska uprava Požarevac

Osnovne škole

Broj škola	Broj odeljenja	Broj učenika
5 (-1)	6 (-1)	69

Gimnazije

Broj škola	Broj odeljenja	Broj učenika
1	2	26

Srednje stručne i tehničke škole

Broj škola	Broj odeljenja	Broj učenika
1	1	12

Školska uprava Zaječar

Osnovne škole

Broj škola	Broj odeljenja	Broj učenika
6	8	117

Gimnazije

Broj škola	Broj odeljenja	Broj učenika
1	2	14

Srednje stručne i tehničke škole

Broj škola	Broj odeljenja	Broj učenika
4	4	71

Vlaški govor s elementima nacionalne kulture

Školska uprava Požarevac

Osnovne škole

Broj škola	Broj odeljenja	Broj učenika
1	1	8

Školska uprava Zaječar

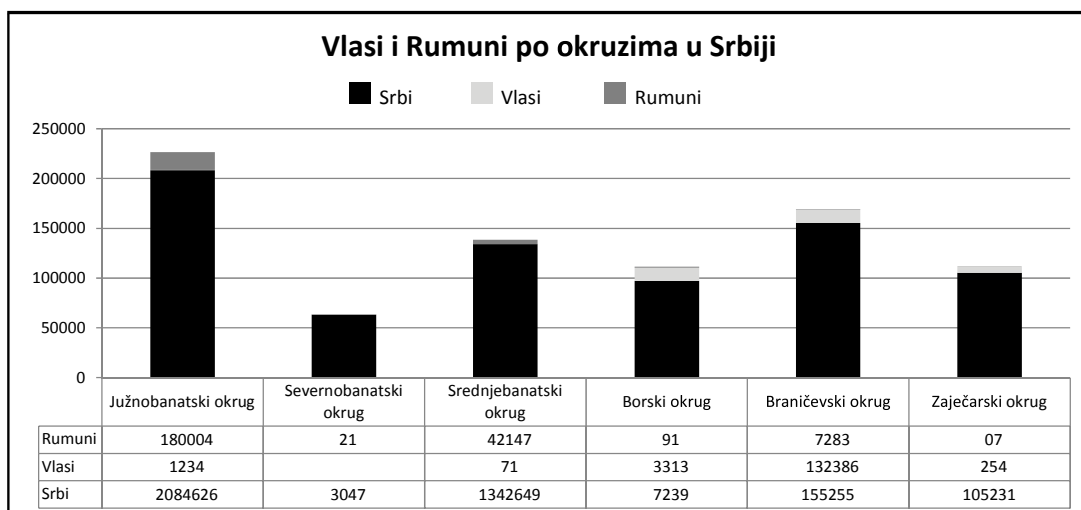
Osnovne škole

Broj škola	Broj odeljenja	Broj učenika
3	4	76

2. Vlaška i rumunska nacionalna manjina

Stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti				
	Ukupno	Srbi	Vlasi	Rumuni
Južnobanatski okrug	293730	208462	123	18000
Severnobanatski okrug	147770	63047	4	421
Srednjobanatski okrug	187667	134264	7	4214
Borski okrug	124992	97239	13313	791
Braničevski okrug	183625	155255	13238	728
Zaječarski okrug	119967	105231	6254	307

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku

3. Finansiranje rumunskog i vlaškog nacionalnog saveta

Sredstva za finansiranje delatnosti nacionalnih saveta obezbeđuju se za svaku godinu zakonom o budžetu. Donja tabela sadrži pregled dotacija nacionalnim savetima nacionalnih manjina u RSD 2008-2011. godina iz budžeta Republike Srbije.

Nacionalni savet	2008	2009	2010	2011	Ukupno
Vlaška nacionalna manjina	8.478.218	8.029.570	7.492.237	7.482.728	31.482.753
Rumunska nacionalna manjina	8.238.063	7.802.987	7.554.865	13.394.108	36.990.023
Makedonska nacionalna manjina	7.854.963	7.434.787	7.013.301	6.779.120	29.082.171

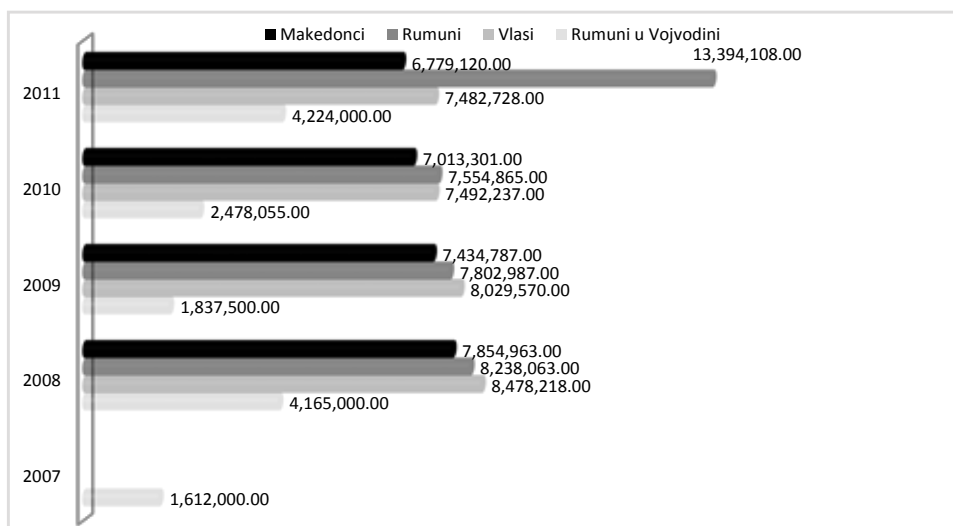
Izvor podataka: OKVIRNA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA - Treći periodični izveštaj dostavljen generalnom sekretaru Saveta Evrope u skladu sa članom 25 Okvirne konvencije

Sredstva za finansiranje delatnosti nacionalnih saveta koja se obezbeđuju iz budžeta Autonomne Pokrajine raspoređuju se nacionalnim savetima sa sedištem na teritoriji Autonomne Pokrajine. Donja tabela sadrži isplaćene iznose nacionalnim savetima u RSD koji imaju sedišta u **AP Vojvodini** iz pokrajinskog budžeta u periodu od 2007. do 2011. godine.

Nacionalni savet	2007	2008	2009	2010	2011	Ukupno
Rumunska nacionalna manjina	1.612.000	4.165.000	1.837.500	2.478.055	4.224.000	14.316.555

Izvor podataka: OKVIRNA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA - Treći periodični izveštaj dostavljen generalnom sekretaru Saveta Evrope u skladu sa članom 25 Okvirne konvencije

Ukupne sume koje su nacionalni saveti dobili iz republičkog i pokrajinskog budžeta 2007-2011. godine

4. Pomoć crkvama i verskim zajednicama

Pomoć Ministarstva vera i dijaspore crkvama i verskim zajednicama u periodu od 2008. do 2011. godine				
Godina	2009	2010	2011	Ukupno
Pomoć Slovačkoj evangeličkoj crkvi a.v.	1851977	3266836	1180000	6298813
Pomoć Jevreskoj verskoj zajednici	1590000	1895000	1875000	5360000
Pomoć Eparhiji Rumunske pravoslavne crkve „Dakija Feliks“	2387994	2037986	238000	4663980
Izvor podataka: OKVIRNA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA - Treći periodični izveštaj dostavljen generalnom sekretaru Saveta Evrope u skladu sa članom 25 Okvirne konvencije				

Finansijska pomoć isplaćena iz pokrajinskog budžeta u perodu 2007-2011. godine Rumunskoj pravoslavnoj crkvi, Slovačkoj evangeličkoj crkva a.v. i Jevrejskoj zajednici koje deluju na teritoriji AP Vojvodine						
Crkva i verska zajednica	2007	2008	2009	2010	2011	Ukupno
Rumunska pravoslavna crkva	710000	940000	723000	720000	700000	3793000
Slovačka evangelička crkva a.v.	2880000	1600000	2000000	850000	840000	8170000
Jevrejska zajednica	540000	523000	1719500	1620000	450000	4852500
Izvor podataka: OKVIRNA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA - Treći periodični izveštaj dostavljen generalnom sekretaru Saveta Evrope u skladu sa članom 25 Okvirne konvencije						

5. Učešće pripadnika vlaške i rumunske nacionalne manjine u sudstvu

Sudije

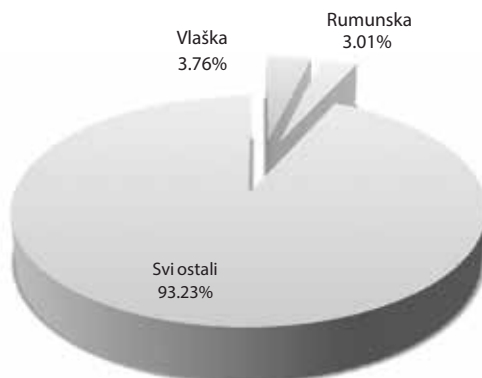
Učešće pripadnika nacionalnih manjina u organima uprave i sudstvu

Od stupanja na sudijsku funkciju 1. januara 2010. godine, broj pripadnika nacionalnih manjina na sudijskoj funkciji je sledeći:

Nacionalna manjina	Broj sudija
Vlaška	3
Rumunska	10
Svi ostali	137

Izvor podataka: OKVIRNA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA - Treći periodični izveštaj dostavljen generalnom sekretaru Saveta Evrope u skladu sa članom 25 Okvirne konvencije

Sudije porotnici, pripadnici nacionalnih manjina (u procentima)

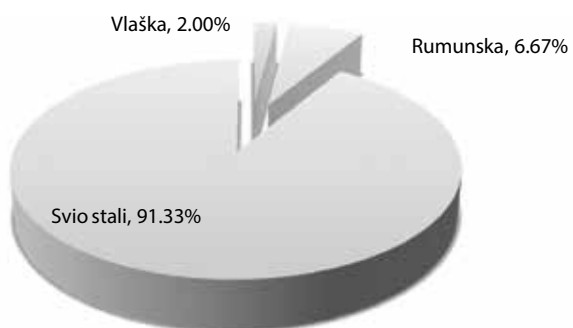
Sudije porotnici

Visoki savet sudstva, na predlog ministra pravde, imenovao je 2009. godine i sudije porotnike pripadnike nacionalnih manjina na područjima gde žive nacionalne manjine.

Nacionalna manjina	Broj sudija porotnika
Vlaška	5
Rumunska	4
Svi ostali	124

Izvor podataka: OKVIRNA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA - Treći periodični izveštaj dostavljen generalnom sekretaru Saveta Evrope u skladu sa članom 25 Okvirne konvencije

Sudije, pripadnici nacionalnih manjina (u procentima)

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

327(497.11:498)

323.15(=135.1)

НОВАКОВИЋ, Игор, 1981-

Srpsko-rumunski odnosi i status i položaj vlaške nacionalne manjine u Srbiji : studija praktične politike / [autori publikacije Igor Novaković, Nenad Đurđević]. - Beograd : ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, 2015 (Beograd : Colorgrafx). - 143 str. : ilustr. ; 28 cm

Srp. tekst i engl. prevod. - Tiraž 400. - Skraćenice: str. 4. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-86383-22-8

1. Ђурђевић, Ненад, 1972- [аутор]

а) Међународни односи - Србија б) Међународни односи - Румунија
с) Румуни - Србија д) Власи - Србија

COBISS.SR-ID 216278028

